

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
круглого столу
“ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ:
ВІД АРМІЇ УНР ДО АРМІЇ УКРАЇНИ ЗА
СТАНДАРТАМИ НАТО”

06 грудня 2023

Шляхи відродження Української армії: від армії УНР до армії України за стандартами НАТО: збірник матеріалів круглого столу (м. Кривий Ріг, 06 грудня 2023 року)) / упор. Гігін О. В., ред. кол. Рекуненко Т. А., Зінченко В. М., Дацюк Т. К. Кривий Ріг: Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 2023. 102 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від «27» грудня 2023 року)

У збірнику зосереджено матеріали круглого столу «Шляхи відродження Української армії: від армії УНР до армії України за стандартами НАТО», який відбувся 06 грудня 2023 року в Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького державного університету внутрішніх справ.

Збірник матеріалів круглого столу містить тези виступів фахівців-істориків з військових питань, чинних військових ЗСУ, практикуючих юристів та інших спеціалістів, зацікавлених в питаннях становлення і розвитку української армії, дослідження проблем і перспектив реформування сучасної армії, вивчення психологічних складових військової служби, філософські та етичні аспекти існування армії та специфіки військової служби.

Збірник може стати актуальним джерелом інформації для викладачів, студентів та фахівців, що цікавлять проблемами історичного розвитку України, займаються питаннями патріотичного виховання сучасної молоді, здійснюють дослідження в соціально-гуманітарній галузі науки.

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2023

© КННІ ДонДУВС, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.).

- Микола КУШКА** *Науковий керівник: Іван АБДУЛА*
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-
1921 РР.) 7
- Сергій КОРНІЄНКО**
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ
ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.). 10
- Катерина КАЦАПЕНКО** *Науковий керівник: Наталя ПЕЧЕНІНА*
ІСТОРІЯ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ КІННОГО ПОЛКУ «ЧОРНИХ
ЗАПОРОЖЦІВ» У СКЛАДІ 2-ГО ЗАПОРІЗЬКОГО ПОЛКУ АРМІЇ УНР 14
- Анастасія ІСАЄВА** *Науковий керівник: Олександр КОТ*
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921РР) 17
- Станіслав ЧЕРНИШ** *Науковий керівник: Наталя ПЕЧЕНІНА*
УКРАЇНСЬКИЙ ФЛОТ ЧАСІВ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО 20
- Володимир КОШМАТИЙ** *Науковий керівник: Наталя ПЕЧЕНІНА*
КОСТЬ ПЕСТУШКО, ГЕНЕРАЛ АРМІЇ УНР 23
- Дмитро ДІХТЯР**
ІСТОРИЧНІ ВІХИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА 26
- СЕКЦІЯ II. ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ:
ВІЙНА 1917 Р. та 2014 Р.**
- Артем НЕЧЕПУРЕНКО** *Науковий керівник: Артур ДРОБОТ, Наталя
ПЕЧЕНІНА*
УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧОГО ПІДРОЗДІЛУ «АЗОВ» В ПАВЛОПІЛЬ-
ШИРОКІНСЬКІЙ ОПЕРАЦІЇ (ЛЮТИЙ 2015 Р.) 28
- Софія ВИШНЕВСЬКА, Тетяна ТКАЧЕНКО** *Науковий керівник: Надія
ВАСИЛИНЕНКО*
ВИБІР УКРАЇНИ 2014-ГО РОКУ: НОВА ПАРАДИГМА ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ 31

Олександра ДУБРОВСЬКА *Науковий керівник: Людмила ЄГОРОВА*
МОЛОДІЖНИЙ РУХ І АКЦІЇ ОПОРУ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ
УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА НА ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 34

Даниїл ВОЙТКО *Науковий керівник: Іван АБДУЛА*
ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ: ВІЙНА 1917Р.
ТА 2014Р. 38

СЕКЦІЯ ІІІ. ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 2014-2023 РР.

Андрій КУЧЕРЯВИЙ
ВІД ВИКОНАВЦЯ ДО ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА – ЕВОЛЮЦІЙНІ ЗМІНИ
В КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ОФЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 41

Андрій КРАСНОЩОК
ОСНОВНІ ЕТАПИ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ 44

Дмитро ПШЕНИЧНИЙ
НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ
ШТУРМОВОЇ БРИГАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ «ЛЮТЬ» В
РАМКАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ. 46

Наталія НОРЕНКО
ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ І ГАРАНТІЇ
ДОТРИМАННЯ ЗАДАНИХ ВИМОГ 49

Валерій ПОДОЙНЦІН, Алла КЛИМЕНКО, Наталія НОРЕНКО
НАВЧАННЯ ЮРИДИЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ НАТО 52

Алла КЛИМЕНКО
БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА УСТАЛЕНА ПРАКТИКА
В ОЦІНЦІ ВІДПОВІДНОСТІ 54

Наталія МИРОШНИЧЕНКО
SPECIFIC NEEDS FOR MILITARY ENGLISH IN UKRAINE 57

Сергій СКИДАН УКРАЇНА-НАТО В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ	59
Ольга БРАТАНИЧ МОВЛЕННЄВІ СТАНДАРТИ НАТО В УКРАЇНІ: STANAG 6001	61
Діана КУЗЮКОВА <i>Науковий керівник: Ольга БРАТАНИЧ</i> АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ВИДІВ «ОЗБРОЄННЯ» СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ	63
СЕКЦІЯ ІV. УКРАЇНСЬКА АРМІЯ ТА СТАНДАРТИ НАТО. ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ.	
Євген ЗОЗУЛЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО	66
Вікторія ТУПК <i>Науковий керівник: Людмила ЄГОРОВА</i> УСНА ІСТОРІЯ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ	69
Петро ТАРАНОВСЬКИЙ ДУХОВНИЙ ФРОНТ: РОЛЬ КАПЕЛАНСТВА У ВІЙСЬКАХ	75
Тетяна ДАЦЮК КАПЕЛАНСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	78
Ксенія НІКОЛЕНКО МИРОТВОРЧІСТЬ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ	81
Віталій ВЕДЕЄВ ДІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ВОЛОНТЕРІВ ЯК ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ	83
Олександр КОВБАСЮК <i>Науковий керівник: Ксенія НІКОЛЕНКО</i> ДУАЛІЗМ ФІЛОСОФІЇ МИРУ ТА ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВИХ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	85

Владислав МАКАРЕВИЧ *Науковий керівник: Ксенія НІКОЛЕНКО*
ФІЛОСОФСЬКА СПЕЦИФІКА КОНЦЕПЦІЇ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ВІЙНИ 87

Юлія БЕРЕЗА *Науковий керівник: Ксенія НІКОЛЕНКО*
ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ «ГІБРИДНА ВІЙНА» 89

Світлана МИХАЙЛЕНКО *Науковий керівник: Ксенія НІКОЛЕНКО*
ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК РІЗНОВИД СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ 91

Іван ЛІЩИНА *Науковий керівник: Ксенія НІКОЛЕНКО*
ПОНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ 93

СЕКЦІЯ V. ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Людмила КОСТЕЦЬКА *Науковий керівник: Тетяна ДАЦЮК*
СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ,
СПРИЙНЯТТЯ ЇХ РОДИНОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА
СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ: ПЕРЕХІД «ВІД
ВІЙНИ ДО МИРУ» 95

Вікторія ШЕХОВЦОВА
ПРАВО НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ В КОНТЕКСТІ
ВОЄННОГО СТАНУ 100

СЕКЦІЯ І. ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.).

Микола КУШКА,

ліцеїст Комунального закладу освіти
«Криворізький ліцей-інтернат з
поширеною військово-фізичною
підготовкою» Дніпропетровської
обласної ради»

Науковий керівник:

Іван АБДУЛА,

вчитель історії Комунального
закладу освіти «Криворізький ліцей-
інтернат з посиленою військово-
фізичною підготовкою»
Дніпропетровської обласної ради»

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.)

Створення армії під керівництвом УЦР

Після проголошення 20.11.1917 УНР її уряд (Генеральний секретаріат) – підпорядкував собі розташовані на території України армійські командні структури колишньої царської армії, зокрема Південно-Західний та Румунський фронти, які об'єднав у єдиний Український. Тоді ж було сформовано Генеральний штаб на чолі з генералом Б. Бобровським. В уряді УНР з'являється Генеральний секретаріат військових справ на чолі із С. Петлюрою, який виконував функції військового міністерства, засновано військові навчальні заклади для підготовки молодших офіцерів. 30.12.1917 С. Петлюра затвердив статут Армії УНР. У грудні 1917 з'являються власне українські (а не українізовані) частини армії – Курінь Січових стрільців, Гайдамацький кіш Слобідської України, 1-й Республіканський полк. Через непослідовну військову політику Центральної Ради, її недовіру до кадрових офіцерів наприкінці 1917 українізовані частини стали стихійно самодемобілізуватися. 17.12.1917 радянська Росія розв'язала збройну агресію проти УНР. 16.01.1918 Центральна Рада ухвалила «Закон про утворення Українського народного війська», який передбачав набір інструкторів, котрі б займалися вишколом покликаних до служби в армію призовників. Характерною рисою першого етапу розбудови українських сухопутних військ була стихійність, коли за ініціативою окремих національно свідомих старшин творилися військові частини піхоти, артилерії, кінноти, на базі яких формувалися корпуси, дивізії, полки і бригади. Дотримання проводом Центральної Ради соціалістичних програмних доктрин призвело до дезорганізації управління збройних сил, які творилися знизу. Так

було втрачено великий потенціал українізованих частин російської армії, які мали вишколені роди зброї сухопутних військ: піхоту, кінноту, артилерію, інженерно-технічні частини, а головне – досвідчених військовиків, зокрема генералів і старших офіцерів Генерального штабу. Лише на другому етапі – взимку і навесні 1918 р. здійснено спробу надати військовому будівництву організованих форм.

Повалення влади УЦР

У квітні 1918 до влади приходять Павло Скоропадський, який будучи кадровим військовим (генерал-лейтенантом) має досить одіозні плани з створення на відміну від УЦР регулярної армії, мав в планах створити потужну армію яка мали складатись з панцерників (аналог танків та броньованої техніки) та сучасної на той час авіації. Його планам завадило австрійсько-німецьке командування, яке не бачило в своїх планах сильної української держави.

Повалення Гетьманату, зміна поглядів щодо регулярної армії, модернізація армії

14.11.1918 розпочалося повстання проти гетьмана П. Скоропадського, підготовлене опозиційним до влади блоком партій об'єднаних в Український національний союз (УНС), що створили Директорію як тимчасовий найвищий орган влади у відновленій УНР. Із 30.10.1918 керував повстанням Оперативний штаб на чолі з генералом О. Осецьким. Основою повстанських військ став Окремий загін Січових стрільців (46 старшин і 816 рядових) під командуванням полковника Є. Коновальця в м. Білій Церкві, який першим на заклик Директорії 15.12.1918 виступив проти влади гетьмана. Верховним Головнокомандувачем з титулом Головного отамана Українських республіканських військ було затверджено С. Петлюру. Йому підлягали військовий міністр і наказний отаман. Перший відповідав за постачання армії, другий командував бойовими діями. Офіційним початком створення республіканської армії стало введення наказом С. Петлюри 24.11.1918 ухвали Директорії про формування Армії УНР, де окреслено обов'язки військовослужбовців, завдання армії, встановлено перелік її бойових підрозділів, умови мобілізації військовозобов'язаних та добровольців. Військові сили Директорії як напіврегулярна армія зростали швидкими темпами, їх чисельність разом із усіма повстанськими загонами сягала близько 300 тисяч осіб. Наплив добровольців в армію зріс після розгрому гетьманських військ під Мотовилівкою 18.11.1918.

Зміна керівництва

Після переходу 16–17.07.1919 Галицької армії (ГА) на територію Наддніпрянщини для обох армій було сформовано Штаб Головного отамана (ШГО), що наполовину складався з представників ГА і ДА УНР. Його очолив генерал М. Юнаків. ШГО відповідав лише за оперативне керування військами, перебравши його від Штабу ДА УНР, а не за їх забезпечення, яке покладали на військове міністерство. 17.08.1919 замість посади наказного отамана введено посаду командувача ДА УНР, яку обійняв полковник В. Тютюнник.

Холодний яр

Перша військова організація в Холодному Яру (22 особи під кер-вом

О.Чучупака) виникла 1917–1918 як охорона Мотронинського Свято-Троїцького монастиря. 1919 сформувався повстанський загін – полк гайдамаків Холодного Яру під командуванням В. Чучупака, який діяв під прапором Української Народної Республіки. З ім'ям В. Чучупака пов'язані виникнення та найбільше піднесення республіки. Зі встановленням Денікіна режиму в Україні 1919–1920 холодноярські повстанці розпочали боротьбу проти білогвардійців. У середині листопада 1919 року утворився окружний повстанський к-т (голова – Панченко, члени – П. Чучупак, С.Л опата, Шевченко), який керував загонами В. Чучупака і С. Коцура. К-т створив військ. раду, до якої увійшли В. Чучупак, С. Коцур і Шевченко. Повстанці визнавали уряд УНР. Наприкінці листопада 1919 року в Холодному Яру зосереджувалися не менше 5-6 тисяч повстанців при 6-9 гарматах та великій кількості кулеметів також до них приєдналися залишки армії УЦР.

30 листопада 1919 року повстанський к-т оголосив про взяття влади в Чигиринському повіті. Було скасовано накази й розпорядження білогвардійських властей та відновлено дію законів і наказів Директорії УНР, проводилася мобілізація населення. У середині грудня 1919 року на нетривалий час повстанці захопили Чигирин. Дії загонів Холодного Яру. сприяли дезорганізації тилу військ Київ. області Збройних сил Півдня Росії та прискорили їхню поразку.

У грудні 1919 року Холодний яр посилювався загін отамана А. Гулого-Гуленка (500 шабель) з північної Херсонщини. А. Гулий-Гуленко був призначений С. Петлюрою керівником повстанських загонів Херсонщини, Катеринославщини та Уманського, Звенигородського, Черкаського, Чигиринського повітів Київщини. У середовищі повстанців загострилися суперечності (В. Чучупак–С. Коцур) на ґрунті ставлення до більшовиків.. Однак невдовзі повстанський антибільшовицький рух на території Чигиринського і Черкаського повітів розгорнувся з новою силою. Повстанці налагодили зв'язок з частинами М.Омелянвича-Павленка в Першому Зимовому поході Армії УНР 1919–1920, до яких у середині лютого 1920 приєднався загін А. Гулого-Гуленка. Більшовики зосередили проти Х.р. значні сили. 12 квітня 1920 потрапив у засідку і загинув В. Чучупак. У подальшому на чолі Холодного яру стояли отамани І. Деркач, К. Пестушко І. Лютий-Лютенко та інші. Частина повстанців склали зброю 4 серпня 1921 року вірогідно, були страчені. Решта продовжували організовану боротьбу до кінця вересня 1922 року, коли ВУЧК інспірувала фіктивний з'їзд отаманів у Звенигородці та заарештувала більшість провідників Холодного яру та Чорного лісу.

2 лютого 1923 року отаманам присудили страту, але намагаючись вирватись з Лук'янівки використавши всі можливості та забравши багато окупантів з собою вчинили масове самогубство (38 осіб).

Зимові походи

06.12.1919 розпочався Перший зимовий похід Армії УНР. З цього часу термін «ДА УНР» не використовували, переважно вживали назву «Армія УНР». У похід вирушили 479 офіцерів, близько 4 тисяч рядових (із них приблизно 2 тисячі боєдатних). На їхньому озброєнні було 12 гармат і 81 кулемет. Армія

складалася з 4 дивізій. На момент завершення походу 06.05.1920 вона налічувала 4319 осіб. Після підписання Варшавського договору УНР з Польщею було створено дві дивізії полковника О. Удовиченка в районі Кам'янця-Подільського і Могилева-Подільського. На початку українсько-польсько-радянської війни, після проведеної в травні мобілізації в Армії УНР було 6 дивізій (20 тисяч військових, із них 1600 кінноти) при 37 гарматах. Вона гостро відчувала брак зброї, оскільки польська сторона не виділила обіцяної кількості. Після підписання польсько-радянського перемир'я 18.10.1920 в південно-західних повітах Поділля, що перебували під владою УНР, було проведено мобілізацію. Чисельність Армії УНР на першу половину листопада 1920 становила 3888 офіцерів, 35 259 рядових (із них озброєння мали 2100 офіцерів, 9313 піхотинців), 2560 кінноти. Армія мала на озброєнні 675 кулеметів, 74 гармати, 8 панцерних автомобілів, 2 панцерних потяги, 3 літаки. Командувачем Армії УНР залишався генерал М. Омелянович-Павленко. 21.11.1920 під натиском переважних сил Червоної армії Армія УНР відступила. 23.02.1921 за наказом С. Петлюри сформовано Український партизансько-повстанський штаб під командуванням генерала Ю. Тютюнника. З метою підготовки в Україні антибільшовицького повстання штаб у листопаді 1921 організував на її території збройний рейд, у якому взяло участь 1,5 тисячі добровольців з інтернованих воїнів. Рейд, відомий як Другий зимовий похід Армії УНР, закінчився невдало: неподалік містечка Базар на Житомирщині її найбільшу Волинську групу оточила дивізія Г. Котовського.

Після трагедії в м. Базар, військова діяльність УНР на території України припинилась, але в еміграції продовжувались вишколи.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Армія Української Народної Республіки. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 30.11.2023).
2. Ткачук П. П. Сухопутні війська Збройних сил України доби революції 1917-1921 рр. : Дис... д-ра наук: 20.02.22 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2009. 451 с.

Сергій КОРНІЄНКО,

аспірант Криворізького державного педагогічного університету,
магістр історії

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.)

У боротьбі України за власне існування поєдналися мільйони історій звичайних людей. Попри те, що УНР відрізняється від України часів незалежності, насамперед відсутністю досвіду державотворення, можна провести багато паралелей між боротьбою УНР та боротьбою незалежної

України. Для попередження потенційних та протидії дійсним небезпекам доцільним є виділення та озвучення історичних проблем, зокрема з формування національної армії.

Україна 1917 року це землі під владою Російської імперії, яка зайшла в глухий кут у військових діях (триває Перша світова війна), а у своїй соціально-економічній політиці проводили косметичні зміни аж у 1905 році, однак вибудувана бюрократична система продовжувала підтримувати порядок на фронті та в тилу навіть при соціальних заворушеннях в лютому 1917 р. Яким чином українським патріотам вдалося організувати національну державу? При цьому не лише виступити проти існуючих порядків, а сформувати також національну армію – спочатку у вигляді окремих підрозділів, а згодом і організовані збройні сили.

Важливою умовою, можливо найважливішою, стало єднання та усвідомлення переваги національної ідеї над інтересами окремих груп. Створення Української центральної ради продемонструвало спектр українських політичних сил, які намагалися здійснювати державне управління в рамках парламентаризму. Водночас I Всеукраїнський військовий з'їзд (18 (5) травня 1917 року), послуговуючись методами представництва, від імені військових-українців своє діяльністю, серед іншого, змусили російську владу визнати новостворені українські підрозділи та обрали Український генеральний військовий комітет (на чолі з С. Петлюрою). Тобто українські національні сили на початку революції намагалися діяти на межі національних інтересів і системи законів – не вдаючись до тероризму чи захоплення влади, так само як і творення армії [1, с. 4].

Якщо деталізувати проблеми, що мали місце під час формування національної армії, то для українського війська на початку української революції характерні три основні способи поповнення:

1. Збройні підрозділи, які сформувалися на основі політичних сил.
2. Українізовані частини російської чи австро-угорської армії.
3. Стихійні підрозділи самозахисту [2].

Усі перераховані способи мали свої недоліки, і зрештою, до 1918 р. виявилися неефективними. При цьому протягом 1917 року співвідношення категорій відповідало ієрархії в наведеному списку. Однак професійне українське військо завершує формування тільки з 1919 року, після перевороту Директорії.

Проблема превалювання добровільних чи українізованих підрозділів не була помітна до початку війни з Радянською росією, але після перших боїв в грудні 1917 року проявилися складнощі комплектування помножені на пацифістичні настрої в уряді УНР [1, с. 11]. Окреслені проблеми гальмували формування національної армії – для регулярного війська необхідний більший масштаб та централізованість. Показовими, для усвідомлення невдач створення української національної армії, стали процеси, які можна назвати «Українізація зверху», тобто за ініціативою російського уряду в Петрограді, що, за одним з потрактувань, відбувався з метою зберегти фронт та армію Російської імперії [2].

Таким чином українізація цілого армійського корпусу мала стати основою для національної армії, але всередині корпусу збереглося національне напруження між українцями та росіянами, оскільки генерал П. Скоропадський залишив останніх на керівних посадах. При цьому корпус ефективно вів бойові дії на Правобережжі, але пізніше окремі частини піддалися на більшовицьку пропаганду і дезертували. В умовах наступу більшовиків на Київ досить чисельні (до 30 тисяч) війська не захищали уряд і столицю, аж до приходу німецьких військ.

Період правління гетьмана П. Скоропадського відзначилися багатьма змінами, в тому числі у розбудові армії, але ці зміни виявилися незакінченими. Зокрема формування українських збройних сил спочатку було призупинено, а потім і згорнуто. Безумовно, створення Сердюцької дивізії це заслуга гетьмана Скоропадського, проте за його правління було розформовано чимало інших підрозділів: Синьожупанна дивізія, 3-й гайдамацький полк та Інструкторська школа старшин [2, с. 12]. При цьому причиною загалом виступала «ненадійність» підрозділів. Зрештою, напередодні антигетьманського перевороту українські збройні сили не були остаточно сформовані і при чисельності в 65 тисяч на початку нової війни з Радянською росією, скоротилися до 30, загалом внаслідок дезертирства [3].

Після антигетьманського перевороту, зі встановленням Директорії, постала повноцінна національна армія:

- Більшість вояків за національністю були українцями, а представники інших етносів родом з українських земель.
- Відсутність класових обмежень та значний відсоток освічених бійців.
- Високий відсоток старшинського складу (20-25% від всього).
- Кадрові офіцери з бойовим досвідом.

Чисельність війська Директорії коливалася, проте до кінця 1920 р. залишалася на рівні приблизно 40 тис. [6, с. 10-15].

Варто відзначити, що зміни в державі майже не позначилися на військовій підготовці. Попри всі проблеми із адмініструванням та організацією соціальної сфери, Російська імперія мала потужні збройні сили, які мали весь спектр засобів знищення за винятком танків класичного вигляду (існували окремі одиниці передані союзниками, але вони не зіграли тієї ролі що на Західному фронті). Що ж стосується загальновійськової підготовки, то УНР перебрали всю матеріально-технічну базу для формування збройних сил і попри політичні перешкоди мали значний потенціал для мобілізації та підготовки [1, 5].

Іншим важливим аспектом еволюції українського війська є протиріччя, внутрішні та зовнішні. Якщо протиріччя дипломатії та сумнівних договорів завжди були присутні в процесах державотворення, то протиріччя всередині армії ведуть до катастрофи. Синьожупанна дивізія, сформована із українських полонених в німецьких таборах була роззброєна напередодні гетьманського перевороту, проте дивізія не підкорялася наказам командування (їх безуспішно надсилали в гарнізон Катеринослава), а також мала пробільшовицькі погляди

[1, с. 12]. Водночас, якщо говорити про період гетьманату, білогвардійський рух активно вербував офіцерів, в тому числі на українських землях, не лише позбавляючи українську національну армію кадрів, а і формуючи антиукраїнські озброєні групи (несприйняття білогвардійцями ідей національної свободи поневолених народів Російської імперії загальновідомий факт).

Варто зазначити, що події Української революції 1917-1922 рр. поєднували в собі майже всі відомі види боротьби: локальні прикордонні сутички малих загонів, встановлена лінія фронту, партизанська війна, «рейкова війна», або воєнні дії вздовж транспортних магістралей. Українські збройні підрозділи до 1920 р. склалися з досвідчених солдатів які «не бояться відкритих флянків, часто вперто провадять бій маючи ворогів в своєму найближчому тилу» (М. Омелянович-Павленко про Перший зимовий похід, орфографію збережено) [1, с. 7].

Отже, підсумовуючи можна стверджувати, що патріоти України протягом 1917-1922 рр. провели значну роботу із створення національної армії. До 1920 р. була сформована повноцінна, організована армія, яку за головними ознаками (етнічного складу та підпорядкування) можна вважати національною. Головними проблемами, які виникли в ході еволюції війська можна назвати непослідовну військову політику урядів, деморалізація більшовицькою пропагандою, недостатня для української території чисельність. Загалом українське військо в ході Української революції виконувало свої функції настільки, наскільки отримували матеріальне та кадрове забезпечення. Для сучасної України важливо не допускати змін стратегічної програми розвитку армії, продовжувати інформаційну протидію та підтримувати ініціативну частину українського населення.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тинченко Я. Новітні Запорожці. Війська Центральної Ради, березень 1917-квітень 1918: науково-популярне видання. К.: Темпора, 2010. 112 с.
2. Зінкевич Р. Д. (5 листопада 2015). Український військовий рух в умовах загострення політичної конфронтації у Росії восени 1917 р. Ukrainian Military Pages. Процитовано 26 січня 2023. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2015/11/viyskovyj-ruh-1917.html>
3. Буравченков А. О. Збройні Сили Української Держави 1918. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2005. Т. 3 : Е – Й. 672.с.
4. Тинченко Я. Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень- грудень 1918 р.: науково-популярне видання. К.: Темпора, 2014. 152 с.
5. Харук А., Кондратьев В., Хайрулін М. Літаки одеського авіабудівного підприємства, 1910-1924 рр. К.: Темпора, 2008. 80 с.
6. Тинченко Я. Українська армія в 1920 році: Військовий союз з Польщею, війна з Радянською Росією та інтернування. К.: Темпора, 2020. 244 с.

7. Архірейський Д. В. Махновська веремія. Тернистий шлях Революційної повстанської армії України (махновців) 1918-1921 рр.: науково-популярне видання. К.: Темпора, 2019. 296 с.

Катерина КАЦАПЕНКО,

здобувач вищої освіти
Криворізького державного
педагогічного університету

Науковий керівник:

Наталя ПЕЧЕНІНА,

завідувач кафедри історії
КДПУ, кандидат історичних наук,
доцент

ІСТОРІЯ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ КІННОГО ПОЛКУ «ЧОРНИХ ЗАПОРОЖЦІВ» У СКЛАДІ 2-ГО ЗАПОРІЗЬКОГО ПОЛКУ АРМІЇ УНР

Історія Кінного полку Чорних Запорозжців розпочинається з організації кінної сотні у складі Другого Запорозького куреня Окремого Запорозького загону, яким командував Петро Болбочан [4, с. 7]. Бойовий шлях «Чорних запорожців» розпочався у не найкращий для УНР час: щойно під натиском військ Муравйова відбувся відступ сил УНР з Києва, зі значними втратами було залишено столицю та проведено евакуацію республіканського уряду й армії .

У складі 2-го Запорізького полку майбутні чорношашличники проходять боями Лівобережжя, Полтаву, Харків, та вирушають в похід на Крим. У Кримському поході кінну сотню до січня 1919 року очолює сотник Микола Римський-Корсаков – колишній кіннотник російської армії [5, с. 4].

Після Корсакова, за проханням старшин і козаків їх очільником став Петро Болбочан і дивізіон прийняв назву «Кінний дивізіон ім. Отамана Петра Болбочана» [5, с. 5].

Козаки кінного дивізіону отримали назву «Чорні запорожці», через відповідний одяг – захисні бешмети і темно-сині черкески. Крім того, за рішенням командування усім кіннотникам Запорізької дивізії був призначений головний убір – козацька шапка з матерчатим шликом чорного кольору. Через це їх почали називати Чорними шликами, чорношличниками або «чорними запорожцями» [3, с.2].

Після арешту та страти Болбочана, командування полком прийняв значковий Петро Дяченко, якому судилося стати останнім командиром Чорних запорожців.

Проіснувавши всього два роки, військове формування під загальною назвою «Чорні запорожці» встигло прийняти участь у великій кількості боїв та залишити яскравий слід в історії українських визвольних змагань. Так, у грудні 1918 – квітні 1919 дивізіон брав участь у II-й українсько-більшовицькій війні на сході України, в ході якої відійшов до Дністра та через румунську територію

перейшов на захід країни і восени 1919 року разом з іншими військами УНР опинився у «трикутнику смерті» у районі Любара, Шепетівки та Мирополя [2, с. 41].

У Чернівцях, які в той час перебували під владою румунів, було здійснено спробу обеззброїти полк Чорних запорожців. Однак козаки дали зрозуміти, що зброю віддавати вони не збираються. Вони єдині закінчили марш при зброї, на відміну від решти частин української армії [2, с. 38-43]. Варто зазначити, що саме після маршу через Румунію назва «Чорні запорожці» міцно закріпилася за полком.

Більшовицька політика на зайнятих територіях України призвела до масового повстання селян. Цим скористалися Збройні сили генерала Денікіна, які здійснили проти більшовиків наступ. У той самий час уряду УНР вдалося укласти перемир'я з поляками і кинути проти червоних Українську галицьку армію. Наново озброєна та переформована у три дивізії Запорізька група наступала до Дніпра [3].

Зайнявши Київ, українська армія, серед якої і полк Чорних того ж дня відповідно до наказу без жодного пострілу здає його денікінцям. Тому, вже до осені наша армія поступом дійшла до західних кордонів держави, а саме – м. Чорторії (сучасна Чернівецька область). Звідти і бере початок нова сторінка історії українського війська – Перший зимовий похід армії УНР.

Восени 1919 р. українське військо змушене було воювати на три фронти: з білими, червоними російськими військами та польською армією. До того додалася жахлива епідемія тифу, яка косила бійців і командирів сотнями і тисячами. Тому, Армія та державний провід УНР наприкінці листопада опинилися затиснутими з трьох боків.

Наприкінці 1919 – початку 1920 р. командувачем Дієвою Армією УНР стає генерал М. Омелянович-Павленко. Його заступником став Ю. Тютюнник.

Нове командування ухвалило рішення пробиватися через денікінський фронт на схід, щоб спільно з українськими повстанцями підняти повстання в тилу Добровольчої армії [1]. Так розпочався перехід армії УНР, а з нею – і полку Чорних запорожців, до Зимового походу.

Про ефективність дій полку Чорних запорожців під час партизанської війни взимку 1919-1920 рр. можна судити із наведеної далі статистики. Так, за наближеними підрахунками, на момент початку походу в ньому готові були взяти участь до 10 тис. осіб (2 тис. шабель і багнетів та 12 гармат). Однак боєздатних було не більше 2 тис. вояків. Натомість, полк Чорних запорожців вийшов у похід у складі 212 шабель, 11 кулеметів «Максим», 9 «Люїс» і при одній гарматі - всього 417 козаків і старшин, та за 5 місяців повернувся у збільшеному складі [6, с. 138].

За час Зимового походу захоплено в полон 40 денікінських офіцерів, 27 комісарів, 338 червоноармійців, статистику знищених ворогів не вели. Військова здобич склала: 4 гармати, 4 скрині з набоями (все з кіньми), 9 кулеметів, 278 коней, 136 возів із військовим майном, 10 самоходів і радіостанція. Втрати полку: загинуло 7 козаків і 31 поранено, убито 14 коней і

33 поранено, зуміли провести 20 боїв та стільки ж сутичок з ворогом [2, с. 84-85].

Як бачимо, полк Чорних запорожців відрізнявся високою ефективністю в умовах Зимового походу, час якого можна справедливо вважати одним з найкращих періодів військових дій для Чорних.

З весни 1920 року після воз'єднання регулярної армії УНР, вона спільно з поляками зайняла фронт на відрізку по лінії Ямпіль – Липовець – Сквиря – Біла Церква – Трипілля і далі по Дніпру аж до гирла Прип'яті. Полк Чорних запорожців у той час опинився у районі Ямполя.

Відступ польсько-українських військ закінчився у середині серпня під Варшавою і Львовом. В другій половині вересня 1920 р. армія УНР зайняла східну частину Поділля й невдовзі вийшла на лінію Літин – Бар – Шаргород – Могилів – Подільський. Але наступ довелося припинити на вимогу польського командування, яке саме в цей час уклало з більшовиками перемир'я.

Останньої гучної бойової слави Чорні здобули у Летичівських боях, де 29 вересня вони взяли в полон 300 червоноармійців, обоз із майном на 100 возів та п'ять підвід гарматних снарядів [3]. 20 листопада разом з іншими частинами армії УНР Чорні запорожці перейшли р. Збруч. Так закінчився бойовий шлях легендарних українських воїнів.

Отже, історія полку Чорних запорожців та їх бойовий шлях є тернистим. Вони були найбільшим кінним полком армії УНР, які боролися проти білих, червоних московських полків за незалежність та свободу, і не зазнали жодної поразки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верстюк В. Ф. Перший Зимовий похід: тільки факти. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2019/12/9/156682/> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Дяченко П. Г. Чорні запорожці. Спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР. Київ: Стікс, 2010. 448 с.
3. Калинчук Д. Їх звали Чорні Шлики. URL: <https://tyzhden.ua/History/29552> (дата звернення: 04.11.2023).
4. Коваленко С. С. Чорні Запорожці: історія полку : [іст. нарис]. Київ: Стікс, 2012. 363 с.
5. Монкевич Б. Чорні Запорожці. Зимовий похід й остання кампанія Чорних Запорожців. Львів, 1929. 165 с.
6. Солдатенко В. Зимовий похід Армії УНР в історіографічному зрізі (грудень 1919 – травень 1920 р.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2009. Вип. 43. С. 135-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2009_43_14. (дата звернення 12.11.2023).

Анастасія ІСАЄВА,
слухач КЗО «Криворізький ліцей-
інтернат з посиленою військово-
фізичною підготовкою ДОР»

Науковий керівник:

Олександр КОТ,
вчитель історії КЗО «Криворізький
ліцей-інтернат з посиленою
військово-фізичною підготовкою»
ДОР»

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 РР.)

Розглядаючи історію створення української армії, слід почати з такої події. У лютому 1917 р. в Росії повалено самодержавство, до влади прийшов Тимчасовий уряд. Революційна хвиля не оминула й російську армію, уже в Києві з ініціативи адвоката М. Міхновського відбулося віче українців, офіцерів і солдатів місцевого гарнізону, яке ухвалило рішення вважати себе Українською військовою радою. Через тиждень у Києві було засновано громадсько-політичну організацію Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка. Слідом за цим 26 липня(8 серпня) за наказом штабу округу на Південно-Західний фронт вирушив і 1-й Український козачий імені гетьмана Б. Хмельницького полк.[3, с. 278, 291].

5 травня 1917 року в Києві відкрився I Всеукраїнський військовий з'їзд, на якому вирішили створити українську армію, запланували заходи з організації військової освіти і розглянули включення до збройних сил України Чорноморського флоту і шляхи його подальшої українізації.

Українізація Чорноморського флоту почалася в березні, щойно Микола II зрікся трону. У Севастополі вийшов із підпілля гурток «Кобзар», утворений ще 1905 року. Його членами були два десятки флотських офіцерів. «Кобзар» швидко очолив національний рух Севастополя - скликав збори українських моряків, на яких сформували Українську чорноморську громаду. На той час у складі Чорноморського флоту було 65% українців.

Чорноморська громада обрала собі штандарт - козацький прапор із хрестом у центрі. І вперше сформулювала військову доктрину України:

1) створити флот, який буде у півтора рази сильнішим, ніж інші флоти в Чорному морі; 2) приєднати до Севастопольського флоту всі українські морські сили в Балтійському і Каспійському просторах; 3) розпочати справу щонайменше з трьох бригад лінійних кораблів, бригади крейсерів, трьох дивізій міноносців, підводних човнів, а також кораблів спецпризначення; 4) мати в своєму складі гідроавіацію.

На кінець квітня більшість кораблів Чорноморського флоту мали українські ради. Найвпливовіші – на лінкорах «Іван Злотоустий»,

«Св. Євстафій», «Ростислав», крейсерах «Кагул», «Прут», мінній бригаді, ескадреному міноносці «Завидний».

Центральна Рада скликала перший військовий з'їзд. У великій залі Педагогічного музею зібралися кількасот делегатів – від солдата до генерала включно. То були представники усіх фронтів (тривала Перша світова війна), а також двох флотів – Чорноморського і Балтійського. Учасники з'їзду розгубилися щодо вибору головуючого, адже він персоніфікував би українського військового лідера.

Вдалися до компромісу: обрали президію з п'ятьох осіб, які головували по черзі: Володимир Винниченко (від Центральної Ради), Симон Петлюра (від фронтників), Микола Міхновський (від військовиків-тиловиків), Степан Письменний (від моряків) і Юрій Кайкан (щойно призначений командир Богданівського полку). У закритому режимі делегати проголосували за створення українського війська. В тилових частинах колишньої царської армії українці мали виділятися в окремі підрозділи. Аналогічний процес мав розпочатися і в бойових частинах, але там належало діяти поступово, щоб не послабити фронт.

У питанні флотів ухвалили резолюцію: а) в Балтійському флоті укомплектувати декотрі з кораблів виключно командами української національності; б) що ж до Чорноморського, надалі поповнювати його виключно українцями.

З'їзд також постановив відкрити військові школи всіх ступенів, забезпечити їх українськими підручниками (які, зрозуміло, лише належало написати - або перекласти наявні з російської) [1]. Австрійці та німці в Україні також всіляко прагнули відновити порядок і прискорити вивезення продуктів. Тому між 24 і 26 квітня представники цих груп таємно домовилися замінити Центральну Раду консервативним українським урядом на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським [4].

Добре обізнаний з практикою державного управління царської Росії Павло Скоропадський усвідомлював, що закріпити незалежність України всупереч усім деструктивним силам можна тільки тоді, коли буде створена боєздатна постійна і регулярна армія.

За основу військового будівництва було прийнято проект, розроблений військовим відомством УЦР. Він передбачав створення 8-ми піхотних корпусів, 4-ох з половиною кінних дивізій на основі територіального комплектування. Проте цей документ не став практичним стимулом до створення регулярних і постійних збройних сил.

Гетьманат одразу перевів творення української армії на реальний ґрунт. Вже наприкінці травня був розроблений законопроект про загальні засади військової служби, яка відкидала станові принципи формування і забезпечувала вільний доступ до військової освіти і посад.

Від 22 червня суттєво оновлено персональний склад військової адміністрації. Було заплановано створення системи військових шкіл для підготовки офіцерів усіх родів зброї, розпочато організацію Державної

військової академії [2]. Військове будівництво суттєво ускладнювалося позицією командування австро-німецьких військ. Там побоювались утворення в Україні сильної і боєздатної армії. Не була чіткою позиція щодо цієї проблеми і у вищого політичного і військового керівництва Німеччини.

Гетьман домігся передачі Україні захопленого німцями Чорноморського флоту. Можна констатувати, що в добу Гетьманату будівництво українських збройних сил було введено в регулярне русло і ґрунтувалось на новітніх військових досягненнях тогочасного цивілізованого світу. Невдоволення зростало з боку Директорії. Директорія – нелегальне урядове формування, створене 13 листопада на таємних зборах опозиційного гетьману Українського Національного Союзу, - закликала до повстання проти Скоропадського, котре почалось 16 листопада виступом Січових стрільців у Білій Церкві. Гетьман підписав документ про зречення влади 14 грудня 1918 року.

11 листопада, того самого дня, коли Німеччина підписала капітуляцію в Першій світовій війні радянська Росія почала готувати наступ своїх військ проти України, а через два дні офіційно заявила про денонсацію Брестського мирного договору. За таких умов далі існування Української Республіки прямо залежало від наявності в неї боєздатного війська, яке б могло успішно боротися з ворогами по всьому периметру фронтів. Відповідний наказ, підписаний Головним Отаманом Республіканських військ С. Петлюрою вже 24 листопада 1918 р. У документі наведено перелік колишніх гетьманських частин і з'єднань, які включено до складу армії УНР, а саме Окремий загін Січових стрільців, Чорноморський кіш, «сірожупанна дивізія», окрема Запорізька дивізія, 1-ий залізничний полк, Студентський полк Січових стрільців, кадри восьми територіальних корпусів, що перейшли на бік Директорії.

У середині січня 1919, дієву армію, тобто фронтові частини, Республіканського війська УНР було поділено на три оперативні об'єднання: Південно-Східну групу отамана А. Гулого- Гуленка, східний фронт отамана Є. Коновальця Правобережний фронт отамана О. Шаповала. Кожна дивізія повинна була мати три піхотні, один кінний та один гарматний полки. Така структура офіційно проіснувала недовго. Уже в середині лютого 1919 р. за ініціативою Наказного отамана О. Грекова було проведено чергову реорганізацію. За його наказом всі бойові частини ділилися на коші котрі мали замінити корпуси. Кіш ділився на два загоны, у кожному з яких було по п'ять окремих піших куренів, гарматний і кінний курені та інженерна сотня.

Курінь складався з п'яти піших, двох кулеметних сотень, чоти кінної розвідки, підрозділів зв'язку та адміністративно-господарських відділів. Гарматний курінь мав три легкі й одну гаубичну батареї та артилерійський парк, кінний курінь – чотири кінні й одну куплетну сотні та технічні підрозділи, інженерна сотня- телеграфно- телефонну та саперну півсотні.

Після заколоту В. Оскілка керівники УНР узялися за наведення дисципліни й порядку війська. 13 травня за ініціативою С. Петлюри у військах почалося створення інституту Державної інспектури, котру очолив В. Кедровський.

Однак і цю реорганізацію не було доведено до кінця. На заваді стали події

на фронтах, що мали для УНР украї негативний характер [3, с.315, 318, 324].

Висновок: У 1917-1921 політичні події залежали від вирішення питань у військовій сфері. Але створення і реформування регулярного війська зазнавала невдач через:

1. Дуже важку зовнішньополітичну ситуацію (Україна весь час знаходилася в кільці фронтів ворожих військ).

2. Відсутність допомоги з боку західних країн в боротьбі за збереження незалежності.

3. Не було єдиної, чіткої лінії створення українського війська

4. Непрофесійність у військовій справі українських лідерів (окрім П. Скоропадського).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блог історика: 1917 рік. Як починалися українські збройні сили. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-39805758>

2. Українська революція 1917-1921. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/12/13/153341/>

3. Історія українського війська / заг. ред. В. Павлова. Х., 2016. 416 с.

4. Прихід до влади П. Скоропадського. URL: <https://studies.in.ua/shpora-hukr/327-70-prihd-do-vladi-p-skoropadskogo.html>

Станіслав ЧЕРНИШ,

здобувач вищої освіти факультету географії, туризму та історії Криворізького державного педагогічного університету

Науковий керівник:

Наталя ПЕЧЕНІНА,

завідувач кафедри історії Криворізького державного педагогічного університету, кандидат історичних наук, доцент

УКРАЇНСЬКИЙ ФЛОТ ЧАСІВ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Саме за гетьманату організація морських справ вперше увійшла в регулярні рамки. В перші ж дні новим урядом було докорінно реорганізовано апарат воєнного міністерства. Військовим та одночасно морським міністром гетьман поставив армійського генерала О. Рогозу. Слід зауважити, що по всіх морських державах, де флот тільки з'являвся, головою морського відомства часто ставав який-небудь суходільний генерал. Тривалий час таке було й у Німеччині (1870-х рр.).

За часів гетьмана, як і Центральної Ради, Морське відомство продовжувало бути частиною воєнного міністерства. Воно було розгорнуте в окремий орган

військового управління лише наприкінці існування гетьманату, вже після повернення чорноморського флоту до українського розпорядження.

Морське відомство більшу частину 1918 р. знаходилося під головуванням товариша морського міністра капітана першого рангу (на посаді з 3 травня по 10 жовтня 1918 р.; пізніше контр-адмірал) М. Максимова. Як зазначають сучасні дослідники А. Лубенець та О. Луговський, в загальному вигляді українське Морське відомство починаючи з 13 травня складалося з наступних структур: головний морський штаб, генеральний морський штаб, головна морська господарська управа, головний відділ кораблебудування, головна морська медично-санітарна управа, головна військово-судочинна управа, особливий відділ воєнно-морської освіти та канцелярія міністра [3, с. 101].

Український флот відбудовувався за надзвичайно складних повоєнних економічних та юридичних обставин. На початку травня 1918 р. майже весь флот, що перебував в Севастополі, цілком опинився під німецьким контролем. Практично, більшовицька окупація змінилась німецькою. Зазначимо, що крім військових кораблів німці захопили велику кількість цивільних та торговельних судів (в т.ч. ті, що належали країнам Антанти), іноземні кораблі були оголошені німцями як військову здобич [5, с. 36].

Захоплення кораблів в Севастополі 3 травня 1918 р., хоч і вийшло ніби виправданою з німецької сторони мірою, але зрештою, цей факт викликав таку напругу взаємин між Україною та Німеччиною, що незважаючи на призначення до Києва німецького військово-морського аташе, такий же представник в Німеччину своєчасно так і не був призначений.

На службу до українського флоту перейшло більше 50% колишнього офіцерського складу чорноморського російського флоту (старшин, підстаршин, гардеморяків). Особистий склад морських установ наповнювався фаховим персоналом, проте, значна кількість моряків була неукраїнського походження, але в переважній більшості чесно працювало на українському ґрунті [2, с. 442].

Така кадрова політика дозволила швидко направити ефективну діяльність флоту та Морського відомств, однак вона мала свої недоліки – до служби на український флот таким чином потрапило багато росіян, часто ворожих до ідеї української державності. 30% колишніх російських офіцерів відмовилися скласти присягу на вірність Україні. Не дивлячись на це, вони продовжували знаходитися на українській службі, отримуючи жалування [3, с. 103].

20 травня 1918 р. адмірал Покровський домігся повернення під український прапор трьох великих кораблів, що за війни були мобілізовані до складу військового флоту в якості гідрокрейсерів.

5 червня 1918 р. на засіданні Ради міністрів Української Держави товариш військового міністра капітан першого рангу Максимов доповів про демобілізацію з 1 червня 1918 р. торгового флоту. Спеціально заснована для цього демобілізаційна комісія мала перевести повернення пароплавів товариствам і окремим особам та визначити відшкодування власників за всі пороблені на пароплавах зміни й переробки в цілях пристосування їх до військової служби [3, с. 119].

Проте, ситуація, що визрівала дедалі більше вела до конфронтації. Розуміючи, що в таких конфліктних умовах співпраця з українським Морським міністерством буде неможливою, німці вдалися до деяких поступків, підіймаючи українські прапори на деяких кораблях. Вже наприкінці літа 1918 р. німці почали схилитися до того, аби повернути Україні весь Чорноморський флот.

Українським урядом було здійснено ще одну спробу порозуміння з німцями. 17 серпня 1918 р. до Берліну виїхала делегація на чолі з Ф. Лизогубом, О. Палтов, а також військово-морський агент Ю. Свірський. Питання знову стояло про повернення всіх військових кораблів під український прапор.

Процес повернення кораблів під український прапор пришвидшився з новою силою лише після вересневого візиту 1918 р. гетьмана Скоропадського до кайзера Вільгельма, коли між головами двох держав були встановлені тісні та дружні особисті контакти. 17 вересня 1918 р. німці передали в склад Української Державного флоту весь підводний дивізіон з 17 підводних човнів, який було укомплектовано старшинськими залозами.

Отже, станом на 20 вересня 1918 р., український флот в Севастополі був представлений 1 старим панцерником («Георгій Побідоносець»), на якому працювали одночасно як українські так і німецькі військові моряки, 2 бронепалубними крейсерами («Кагул», який став базою для рятівної партії полковника Сіденснера, та «Пам'ять Меркурія», який також стояв під українським прапором), 17 підводними човнами, які доводилися до стану бойової готовності, та великим числом допоміжних плавзасобів. Але справа із передачею інших бойових кораблів (дредноут «Воля», застарілі лінкори, крейсер «Алмаз», есмінці, окремі судна та деякі транспорти) ще не була доведена до кінця.

Проте, остаточне питання приналежності ряду кораблів було вирішене лише після 11 листопада 1918 р. з поразкою Німеччини у Першій світовій війні, флот знову опинився на деякий час в руках України. Коли восени 1918 р. в українському флоті почалися перші перейменування кораблів, то крейсер «Пам'ять Меркурія», що був на протязі майже всього року найбільшим українським військовим кораблем, отримав нове ім'я «Гетьман Іван Мазепа» [3, с. 124-126]. Насправді німцям було байдуже, кому саме дістануться кораблі Чорноморського флоту. Тому командувач німецьких військово-морських сил адмірал Гофман розпорядився передати Чорноморський флот не тільки Клочковському, а ще й капітанам 1 рангу О. Тихменеву та О. Лебединському, які притримувалися [5, с. 48].

Отже, від моменту створення українського флоту минуло небагато часу, і ця ідея стала реальністю. Поміж наших дипломатів та моряків виділяється внесок гетьмана Павла Скоропадського, який відіграв ключову роль у розвитку та відновленні військового флоту Української Держави. Хоча новий лідер України не пов'язував своє життя з флотом, він активно цікавився його проблемами, що здійснило позитивний вплив на розвиток українського флоту. Як професійний військовий, він розумів важливість флоту у процесі становлення держави. На відміну від Центральної Ради, уряд гетьмана дійсно намагався побудувати

потужну українську армію та протистояти труднощам, які виникли через захоплення українського флоту німцями. В решті-решт, він досяг цієї мети. Спроби відновлення Українського Державного Флоту в Криму та Севастополі мали велике значення для закріплення позицій Української Держави на світовій арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатевич Б., Крип'якевич І., Капустянський М. Вінніпег. Клуб приятелів української книжки, 1953. 863 с.
2. Гнатевич Б., Крип'якевич І., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). Львів: Світ, 1992. 702 с.
3. Гриценко І. В. Український Державний Флот в 1917-1919 рр.: історія його становлення, військово-політичної боротьби та занепаду. Київ: Олег Філюк, 2015. 230 с.
4. Приходько В. Чорноморський флот в період діяльності Центральної Ради, Гетьманату та Директорії. URL: <http://ukrlife.org/main/uacrim/ch f 17.htm>
5. Тинченко Я. Ю. Військово-морські сили України, 1917-1921. Київ: Темпора, 2012. 114 с.

Володимир КОШМАТИЙ,

здобувач вищої освіти факультету географії, туризму та історії Криворізького державного педагогічного університету

Науковий керівник:

Наталя ПЕЧЕНІНА,

завідувач кафедри історії Криворізького державного педагогічного університету, кандидат історичних наук, доцент

КОСТЬ ПЕСТУШКО, ГЕНЕРАЛ АРМІЇ УНР

Доба національної революції є одним з най бурхливіших віх в історії України. Боротьба на теренах нашої держави велась різноманітними військовими угрупованням, біла армія боролась за відновлення монархічного устрою, на теренах колишньої Російської імперії, більшовицькі війська вбачали кінцевою метою встановлення влади пролетаріату та ліквідацію буржуазно-капіталістичного ладу, війська армії УНР стояли на дорозі відновлення Української незалежної держави. До останніх приєднувалися також керівники повстанських, селянських загонів, одним з яких був Кость Пестушко.

Отаман Пестушко Костянтин Юрійович, більш відомий під прізвиськом «Степовий Блакитний», розпочав свій бойовий шлях ще в 1915 році, з окопів першої світової війни, куди потрапив на добровольчих засадах. Продовжив військову кар'єру на теренах Кавказу, де, після поранення, в місті Горі, закінчив офіцерську школу, після якої відбував службу в званні підпоручника на

Західному фронті. Події 1917 року змушують його повернутися до Катеринославської губернії, села Ганнівки, в якому він і з'явився на світ в заможній селянській родині, в лютому 1898 року. На малій Батьківщині він пробув до 1918 року, після чого, в ході мобілізації гетьманату, потрапляє до лав Манківського полку, що дислокувався в Білій Церкві. Після повалення режиму Скоропадського доєднується до лав Армії УНР в чині командира полку [2].

Лютнева поразка української армії в 1919 році змушує отамана повернутися до рідних земель, але, через їх окупацію білогвардійцями, оселяється в місті Олександрійськ, де організовує повстанський загін задля боротьби проти Денікінських військ. У січні 1920 року Кость Пестушко, повертається до рідного села продовжувати підпільну боротьбу проти окупантів. Оминувши розстрілу більшовиками, в чині комісару Ганнівської волості, готує нове повстання.

У травні 1920 року більшовицька влада наказували прийти всім громадянам віком від 20-22 років до призовного пункту в місті Кривий Ріг задля подальшої мобілізації до лав червоної армії. Завдяки вдалому плануванню та підготовці отаману Блакитному вдалося порушити більшовицькі плани, та звільнити місто від окупації червоної армії.

Сформована в травні 1920 року, Степова дивізія під керівництвом отамана Степового Блакитного вдало боролася з більшовиками під жовто-блакитними стягами, та визнавала лише владу Української Народної Республіки. На кінець того ж місяця, дивізія мала два кінні полки під командуванням отамана Лютого та Гнибиди, також на рахунку стояли два піхотні полки отаманів Тишаніна, Штиля. Окремий ударно-розвідувальний загін Чорного-Ворона складався з кавалерії, в кількості 150 осіб та 20 кулеметних тачанок, через що вважався найманевренішою бойовою одиницею в складі Степової дивізії. Загін в більшості складався з колишніх махновців, які перейшли на сторону боротьби за українську державу. На їх плечі покладались найважливіші бойові завдання. Всього у війську отамана налічувалося 18000 вояків [3].

У червні того ж року Степова Дивізія після звільнення сіл Верблюжки, Варварівки, Петрової готувалася до визволення міста Олександрія, мешканці якого з радістю зустрічали визволителів на чолі з отаманом та доєднувалися до лав Степової дивізії для подальшої боротьби з окупантами. Після селища Братолюбівки на дорозі війська стояло важке завдання, визволення Херсону, міста губерніального значення в якому зосереджувалися чимала кількість більшовицьких військ. Завдання ускладнювало і те, що червона пропаганда вплинула на велику кількість робітничого населення міста. Кропітка підготовка, а головне, вдала розвідка Віри Бабенко дозволила розгромити більшовицькі війська, та звільнити місто з-під окупації.

Окремої увагу слід приділити долі «Зв'язковій Вірі», вона ж Віра Бабенко, вмiла розвідниця, чудовий солдат, людина, яка боролася за майбутнє нашої країни. Народжена на землях Катеринославщини, все своє відоме життя провела в околицях Кривого Рогу, навчалась в Тернівській Гiмназiї. Її бойовий шлях почався з добровольчого вступу в ряди жіночих батальйонів смерті Керенського,

після лютневої революції. В роки вже Української революції, стояла в строю армії Симона Петлюри. Після відходу військ Директорії за річку Збруч, вона повертається до рідних земель та в 1920-1921 роки бере участь в боротьбі та підготовці повстанських загонів отамана Степового-Блакитного на теренах Херсонської та Катеринославської губернії. Після смерті ватажка, судьба Віри обірвалась в її рідному селі, де її заарештували, після чого вона терпіла кілька місяців знущань в Катеринославській Губчека. Вона була страчена в Жандармській Балці, яка знаходилась в Катеринославі. За спогадами очевидців Зв'язкова Віра понесла гідно свою смерті та не зломилась перед окупантами, навіть перед страхом смерті, стволами зброї [4].

У вересні головний отаман Симон Петлюра видав наказ збору всіх повстанських загонів Херсонщини та Холодного Яру в Медведівці, для подальшого об'єднання військ та плануванню спільних дії. В цій нараді брали участь і ватажки степової дивізії, в результаті якої, за рахунок чисельного війська, доброї слави серед інших отаманів, та військової майстерності, Костя Пестушко, було обрано головним отаманом загонів Холодного Яру. Проте в жовтні, розвідка донесла до отамана звістку, що червона армія повернулася в Херсонщину, грабує села, спалює домівки та катають сім'ї повстанців. Степовики змусили отамана скерувати військо назад, після чого він склав повноваження Головного отамана Холодного Яру. Ситуацію також погіршувало підписання сепаратного миру Польщі з Москвою [1].

По дорозі до земель Катеринославщини, війська Блакитного зіткнулися з кінною Армією Будьонова. В ході вдалого маневру, загонів Чорного-Ворона вдалося, ціною свого життя, відволікти вороже військо від Степової дивізії, в результаті, останнім, вдалося дійти до рідних земель, та захистити їх від більшовицького терору. В подальшому було прийнято рішення про повну демобілізацію війська, оскільки стало зрозуміло, що в повстанців не вистачить ресурсів щоб укомплектувати на зиму кожного воїна, тому солдати розійшлися по рідним домівкам, чекаючи слушної нагоди, задля здійснення нового повстання, яке, за наказом С. Петлюри та Ю. Тютюника, котрі на той момент знаходились у вигнанні, планувалось в травні 1921 року, в Єлисаветграді, але через викриття підпільної організації, так і не відбулось.

В ході спецоперації чекістів в травні 1921 року в селі Ганнівці, в бою, загинув отаман Кость Пестушко «Степовий блакитний» який гідно боровся за незалежне майбутнє Української держави [5].

Тож підсумовуючи, можна сказати, що Кость Пестушка, який був отаманом селянської, повстанської Степової дивізії, вважаємо одним з головних командирів військ УНР. Оскільки він на пряму підпорядковувався головному отаману Симону Петлюрі, виконував накази штабу та співпрацював з урядом Директорії. Дивізія Степового Блакитного відіграла провідну роль в боротьбі на теренах Херсонської, Катеринославської та Київської губернії, звільняли місто Херсон, Кривий Ріг, Олександрію, безліч сіл, міст та станцій, підтримуючи місцеве населення, боронячи його від червоного терору та долучаючи до визвольної боротьби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Друмов В. І. Шрамець. В. П. Кость Блакитний (Степовий) – Отаман Степової дивізії, головний отаман Холодного Яру. Миколаїв. 1998. С. 5.
2. Думанський В. Бунтівне Криворіжжя. *Експедиція XXI*. 2010. № 11 (101). С. 6-7.
3. Мельник О. О. Стеблина І. О. Документи з історії Криворіжжя (1919-1926). Кривий Ріг. Випуск 1. 2013. 104 с.
4. Юрко Степовий. «Зв'язкова Віра». Мюнхен: Вид-во ім. Миколи Хвильового. 1948. 67 с.
5. Юрко Степовий. В херсонських степах Мюнхен. 1947. 127 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5571/file.pdf>

Дмитро ДІХТЯР,

викладач кафедри спеціальних
дисциплін та професійної
підготовки, командир 3 патрульного
взводу 4 патрульної роти 2
патрульного батальйону, молодший
лейтенант

ІСТОРИЧНІ ВІХИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

Українська держава досить молода, але її військові традиції сягають давніх часів. В контексті протистояння збройній агресії РФ та реформування сучасної української армії буде доречним розглянути основні віхи становлення української армії.

Власне початком становлення української армії можна вважати козацький період історії України. Найпершу писемну згадку про козаків у Західній Європі знаходимо в генуезькій хроніці за 1474 рік. Перша в історії офіційна згадка про дії козаків на морі та згадка про запорізьких козаків узагалі – 1489-го у «Хроніці Польській» М. Бельського, що описує похід польського війська під проводом королевича Яна Ольбрахта проти татар [4, с. 45].

В подальшому військові формування запорізьких козаків брали участь практично в усіх військових конфліктах на європейському континенті. Під проводом гетьмана Богдана Хмельницького козацька армія змогла вибороти в національно визвольній війні проти польського поневолення 1648-1654 роках незалежність для України.

В подальшому козацькі військові формування з втратою незалежності були інтегровані до складу російської армії.

Відродженням власне українських збройних формувань відбулося вже під час Першої світової війни. Для українців ця війна стала ще й братовбивчою, адже в складі російської та австро-угорської армій було понад 4 мільйони українців. Ця війна довела, що народ, який не має власної держави завжди буде змушений

воювати за чужі інтереси.

Першим українським збройним формуванням в австро-угорській армії став легіон Українських Січових Стрільців. Згодом саме представники цього легіону сформували основу Української Галицької Армії яка стала офіційним військом Західноукраїнської Народної Республіки.

Під час Національно-визвольних змагань 1917-1922 років на території Наддніпрянської України існувала велика кількість військових формувань. З яких власне офіційно українським можна вважати збройні сили Української Народної Республіки [2, с. 67].

Виняткова здатність українців до самоорганізації задля відбиття збройної агресії яскраво простежується на прикладі холодноряців. Холодноряська республіка існувала в 1919 – 1922 роках на території нинішньої Черкащини. Придушити українській супротив вдалося лише шляхом тотальної війни.

Після поразки Національно-визвольних змагань українці знову були змушені воювати за інтереси інших держав та безлічі військових конфліктів двадцятого століття.

Під час Другої світової війни на боці Об'єднаних Націй воювали українці у складі армій Великої Британії і Канади (45 тис. осіб), Польщі (120 тис.), СРСР (понад 7 млн), США (80 тис.) і Франції (6 тис.), а також визвольного руху в самій Україні (100 тис. в УПА) – разом понад 7 млн осіб. Понад 2,5 млн українців нагороджені радянськими і західними медалями й орденами, більше ніж 2 тис. стали Героями Радянського Союзу, з них 32 – двічі, а найкращий ас союзної авіації Іван Кожедуб – тричі [2, с. 234].

Важливою віхою в історії українського війська стала Українська Повстанська Армія створена 14 жовтня 1942-го за рішенням політичного проводу ОУН для захисту мирного населення України від знущань німецької окупаційної влади.

УПА була неймовірно організована. В УПА були чітка структура із субординацією, розклад і жорстка дисципліна: наприклад, вживання алкоголю (без дозволу командира) каралося розстрілом. Багато істориків вивчали та продовжують вивчати УПА як ідеальний приклад підпільної організації [2, с. 256].

За час існування організації спроектовано приблизно 10 тисяч «криївок», у яких розміщувалися збройові склади, шпиталі, друкарні й навіть швейні цехи. Це споруди під землею з вентиляційними отворами, де вояки в деяких випадках могли, не виходячи, прожити кілька місяців.

Починаючи з 1991 року почалася нова віха в розбудові власних збройних, які увібрали до себе традиції попередніх військових формувань. Маючи на 1991 рік третій в світі за потужністю ядерний арсенал. Окрім цього на озброєнні військових формувань в Україні було 130 міжконтинентальних ракет РС-18 на рідкому паливі з шістьма ядерними боеголовками кожна та 46 ракет РС-22 на твердому паливі з десятьма боеголовками. У світі ці ракети відомі як СС-19 і СС 24 відповідно. В Україні також було розгорнуто повітряний компонент стратегічних сил – 21 бомбардувальник ТУ-95мс та 19 бомбардувальників ТУ-

160 з боєкомплектom до 500 крилатих ядерних ракет. До 2013 року Україна все це втратила, а її збройні сили перебували в стані затяжної кризи. Анексія росією Криму та війна на Донбасі що триває з 2014 року та широкомасштабна агресія, що почалася 24 лютого 2022 року відродили українські збройні сили. Не зважаючи на важкі умови їх реформування та розбудова продовжуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев Ю. М., Вертерел А. Г. Історія України.: Навчальний посібник. К: Каравела, 2004. 256 с.
2. Білоцерківський В. Я. Історія України: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури, 2007. 535 с.
3. Бойко О. Д. Історія України. К: ВЦ «Академія», 2001. 656 с.
4. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. К: Вища школа. 1994. 539 с.
5. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / редкол. В. А. Смолій та ін. К: Вид. дім Києво-Могилянської академії. 2006. Т. 1. 799 с.

СЕКЦІЯ II. ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ: ВІЙНА 1917 Р. та 2014 Р.

Артем НЕЧЕПУРЕНКО,
здобувач вищої освіти факультету
географії, туризму та історії
Криворізького державного
педагогічного університету
Наукові керівники:
Артур ДРОБОТ,
Наталя ПЕЧЕНІНА,
завідувач кафедри історії КДПУ,
кандидат історичних наук, доцент

УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧОГО ПІДРОЗДІЛУ «АЗОВ» У ПАВЛОПІЛЬ-ШИРОКІНСЬКІЙ ОПЕРАЦІЇ (ЛЮТИЙ 2015 Р.)

В умовах нового етапу російсько-української війни та важкої ситуації, пов'язаної з бійцями полку «Азов», актуалізується проблема вивчення та популяризації славетних сторінок українського спротиву, зокрема під час ранньої фази війни, а саме бойових дій на Донбасі. Павлопіль-Широкинська операція, безсумнівно, і є тією самою сторінкою.

10 лютого ОЗСП «Азов» (окремий загін спеціального призначення) розпочав Павлопіль-Широкинську наступальну операцію. 1 рота піхотного батальйону полку «Азов» при підтримці полкової розвідки наступала в напрямку Піщевик-Павлопіль, і внаслідок короткого вогневого контакту, зайняла селище та закріпилась там. 2 рота, за підтримки всієї наявної бронетехніки та розвідки полку, наступала на Широкине; 3 рота наступала в напрямку Комінтернове-

Заїченко. Так, в Комінтерново 3 рота зайшла без бою, але у Широкино відбулась коротка перестрілка, за результатами якої сепаратисти відступили до Саханки. Підрозділи другої роти вели запеклі бої за це селище, проте ворог підтягнув підкріплення, зокрема бронетехніку та реактивну артилерію. Враховуючи переважаючу вогневу силу противника, азовці відступили від Саханки до Широкино [2]. Так пройшов перший день Павлопіль-Широкинської наступальної операції. Ворог майже не чинив спротиву через те, що операція відбулась зненацька. На зайнятих рубежах гвардійці укріплювалися, проте вище армійське командування віддало наказ повернути 1 та 3 сотню до Маріуполя [4, с. 9-10].

Станом на 11 лютого, через наказ вищого командування відступити, під контролем полку «Азов» лишилися тільки Лебединське та Широкине. У той же день сепаратисти розпочали контратаку, намагаючись повернути втрачені позиції [5]. Так, під час нічного обстрілу полк «Азов» втратив першого бійця убитим - від близького розриву міни, під Широкино загинув гвардієць другої сотні, Дмитро Коряк на псевдо «Брат» [4, с. 10]. Цілий день сепаратисти намагалися відбити позиції полку.

12 лютого бої продовжились, і, як згадував друг «Черкас», другий командир полку «Азов» та безпосередній учасник тих подій, терористи наступали за канонами Першої світової війни. Тоді ж були надані обіцяний раніше танковий взвод, який посилив оборону [4, с. 10-11]. Варто відзначити, що в цей же день були підписані другі Мінські угоди, згідно з якими 15 лютого повинно було початися чергове припинення вогню, а також повна заборона на застосування артилерії. Це призвело до ескалації боїв, адже терористи прагнули закріпитися на якомога більшій території, щоб утримати її під своїм контролем [1].

12 лютого, близько шостої ранку з Саханського напрямку, російсько-терористичні війська вчергове почали наступ на позиції полку. В момент, коли ситуація стала надзвичайно критичною, до «Азову» підійшло підкріплення з 5 танків, що переломило ситуацію на полі бою. Через погану організацію, між «Азовом» та танкістами прямий зв'язок був відсутнім, проте українські вояки вирішили проблему нестандартним способом - бійці «Азову» з раціями знаходилися поряд з танками, та коригували вогонь [3]. Ворожа атака закінчилась лише надвечір [4, с. 29-30]. Станом на вечір 14 лютого ворог зміг взяти погано укріплені позиції в населеному пункті, проте повністю вибити підрозділи «Азову» йому не вдалося. За полком залишалась більша частина Широкино, до того ж на височині, що, безумовно, було тактичною перевагою [4, с. 11, 14].

Зважаючи на те, що українські війська мали перевагу через те, що займали пануючі висоти, бойовики т.з. «ДНР» намагалися прорвати оборону, проте кожного разу відступали. «Азов» переходив в контратаку, відкидаючи ворога подалі від власних позицій. Бій повністю перейшов в позиційну фазу. Бої велися за окремі вулиці, домівки, тобто локальні цілі [1].

Таким чином, внаслідок діяльності полку «Азов» позиції ворога були значно посунуті від українського Маріуполя, що зберегло його від можливих в майбутньому обстрілів, подібних трагічним подіям 24 січня 2015 року. Силами полку та допоміжних підрозділів МВС та НГУ було звільнено 5 населених пунктів, а ворогу були завдані значні втрати. Так, лише 15 лютого ворог втратив понад 50 чоловік убитими, 5 одиниць техніки було спалено або підбито [1]. Втрати полку склали 9 осіб вбитими, близько 50 пораненими та 1 полонений. Втрати в техніці – 2 КраЗ «Спартан» та 1 БТР-3.

Отже, впродовж п'яти днів силами полку «Азов» та допоміжних формувань МВС, а згодом – НГУ та морської піхоти вдалося відбити у ворога 5 населених пунктів, а у подальшому – витримати потужну контратаку переважаючих сил противника і завдати проросійським силам важких втрат.

Таким чином, дослідивши участь полку «Азов» в подіях Павлопіль-Широкинської операції, можна дійти таких висновків: полк, не дивлячись на майже повну відсутність важкої бронетехніки та важкого озброєння, здійснив надзвичайно вдалу операцію по звільненню українських територій, маючи дуже обмежені ресурси, як людські так і техніку. Натомість, українським силам вдалось відволікти ворожі підрозділи з Дебальцівського напрямку, таким чином послаблюючи натиск на заблоковані українські війська. Ворог втратив велику кількість особового складу та бронетехніки, і якби з боку командування сектору «М» було виділено більше сил та ресурсів, наступ міг би відбутись більш результативним: була можливість продовжити наступ, і взявши Новоазовськ, фактично вийти на південні кордони Донецької області. Це сильно послабило б російсько-терористичні квазідержавні утворення. Проте, зіграла свою роль застарілість військових доктрин та загальне небажання вищого армійського командування брати на себе відповідальність та вести бойові дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький А. Бої за Широкине в 2015-му очима командира «Азова». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9bDr3WgjADw>
2. Павлопіль-Широкинська наступальна операція. URL: <https://azov.org.ua/pavlopol-shyrokyńska-nastupalna-operatsiya/>
3. Про «Азов». Офіційний сайт полку «Азов» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://azov.org.ua/pro-nas/>
4. Широкинська операція. Спогади учасників наступу / упорядник М. Хомеріккі. Київ-Маріуполь-Мена: Домінант, 2016. 72 с.
5. Як ворога відганяли від Маріуполя: розповіді трьох учасників боїв за Широкине. URL: adiosvoboda.org/a/yak-voroha-vidhanyaly-vid-mariupolya-rozpovidi-tr'okh-uchasnykiv-boyiv-za-shyrokyne/31097841

**Софія ВИШНЕВСЬКА,
Тетяна ТКАЧЕНКО,**
здобувачі фахової освіти
Криворізького фахового коледжу
торгівлі та готельно-ресторанного
бізнесу

**Науковий керівник
Надія ВАСИЛИНЕНКО,**
викладач вищої категорії комісії
філологічних та соціально-
гуманітарних дисциплін
Криворізького фахового коледжу
торгівлі та готельно-ресторанного
бізнесу

ВИБІР УКРАЇНИ 2014-ГО РОКУ: НОВА ПАРАДИГМА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Україна в 1991 році проголосила свою незалежність і створила власні збройні сили з метою «захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки» (ст. 17 Конституції України). У той час були закладені основи національного війська незалежної держави: за короткий термін були створені Міністерство оборони, Генеральний штаб, види Збройних сил, системи управління, підготовки і всебічного забезпечення військ [3].

В лютому 2022 року Україна та її Збройні сили зіткнулися з війною, масштабів якої світ не переживав із часів Другої світової. Слід зауважити, що до цього Збройні сили України довели свою здатність обороняти країну від сильнішого противника, відбиваючи широкомасштабну агресію росії впродовж восьми років.

Починаючи з 2022 року можна констатувати, що Збройні сили України стали інститутом, який користується найвищим рівнем довіри в Україні, так за даними Центру Разумкова, ця довіра зростала щороку: якщо 2011-го їм довіряли 59% громадян, 2020-го – 71%, то зараз Збройними силами довіряють 96% українців [2].

Тут важливо зрозуміти яким чином Збройні сили України тоді в 2014 році подолали певний психологічний бар'єр після подолання якого, переступивши через заперечення насилля, почали чинити потужний опір загарбникам і таки повстали на захист країни.

На початку 2014 року Збройні Сили України можна було охарактеризувати наступним чином (погляд народної депутатки України VIII скликання, журналістки, громадської діячки та військовослужбовиці ЗСУ): «... можна зробити вдалу спецоперацію в Єнакієво, а можна там і загинути, але і перше і друге нічого не змінять, або змінять ненадовго. Якщо держава у вигляді збройних сил і інших легальних формувань не почне захищатися, все буде даремно» [11].

На думку Тетяни Чорновол, останні втрати серед українців були під виконання місії СРСР в Афганістані. В військовому середовищі склався певним психологічний стереотип заперечення насилля та застосування зброї. Тим більше застосування зброї проти того хто схожий на тебе за виглядом, мовою, віросповіданням.

Отже потрібен був певний тригер для того, щоб армія почала виконувати своє функціональне призначення та застосовувати зброю.

Одним з таких тригерів могла стати Небесна сотня, проте цього для зламу в свідомості було недостатньо. Про що власне свідчать слова С. Пашинського: «...Зрозумій, мені важливо, щоб система запрацювала. Збройні сили України повинні воювати, а інакше ми програємо». Але система не працювала.

Злам відбувся після застосування бойового підрозділу спецназу «Вега» силами якого була звільнена з під контролю сепаратистів дорога Ізюм-Слов'янськ.

Це був той самий тригер, який став переломним для психології військових, від якого система запрацювала і Збройні сили України почали виконувати свій функціонал. Що дозволило почати бойові дії і звільнити захоплені сепаратистами міста та стратегічно важливі об'єкти такі як наприклад Донецький аеропорт який «став точкою мужності й смерті» за висловлюванням Віктора Царьова [5].

Уся гіркота анексії Криму, уся безкарність «зелених чоловічків», усі «відтиснуті» військові частини, літаки й кораблі, уся нахабність і демонстративна жорстокість «русской весны», уся заблокована «мирним населенням» військова техніка, усі інформаційні бомби про «розп'ятого хлопчика», уся зрада і боягузтво, уся ця добре спланована тотальна навала раптом, як казав Гегель, «перейшла у своє інше» – у зяттий спротив.

Дія викликала протидію. Місце цієї протидії могло бути будь-де. Але історія вибрала для себе нещодавно оновлений Міжнародний аеропорт «Донецьк» імені Сергія Прокоф'єва... саме цьому місцю випала чи не ключова роль у знищенні міфу про неспроможність українців захищатися...

Початок оборонної епопеї поклала відмова 3-го полку спеціального призначення ЗСУ виконати ультиматум бойовиків і без бою покинути Донецький аеропорт.

У ніч з 25 на 26 травня бойовики зайняли підходи до аеропорту й проникли у новий термінал. Вони запропонували українському спецпідрозділу «постріляти у повітря» і через визначений час без втрат покинути об'єкт. Українські військові у відповідь зайняли оборону й викликали підмогу.

Перший постріл 26 травня зробив український спецпризначенець. Він побачив на даху нового терміналу бойовика, який цілився з ПЗРК (переносного зенітно-ракетного комплексу) «Ігла» в український літак, що пролітав на малій висоті над аеропортом.

На думку захисника Донецького аеропорту Михайло Щербіни саме захист Донецького аеропорту став початком народження нової української армії здатної захищатись та відповідати на напад. [13]

Таким чином можна стверджувати, що в 2014 році після звільнення дороги

Ізюм-Слов'янськ, міст та оборони Донецького аеропорту Збройні сили України отримали нову парадигму в якій ворог може мати схожий вигляд, віросповідання, розмовляти тією ж мовою, але прагне захопити твою країну, а отже повинен отримати гідну відсіч із застосуванням зброї і нанесенням відповідних втрат. Крім того слід відмітити, що українська армія змогла перетнути психологічний бар'єр щодо застосування зброї який склався впродовж декількох років існування незалежної країни за умови відсутності викликів її безпеці та суверенітету.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Битва за Донецький аеропорт: хроніка подвигу, цифри, факти, значення та уроки URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/20/bytva-za-doneczkyj-aeroport-hronika-podvygu-czyfry-fakty-znachennya-ta-uroky/>
2. Буцко Діана. Як змінилася українська армія за час великої війни URL: https://hromadske.ua/posts/yak-zminilasya-ukrayinska-armiya-za-chas-velikoyi-vijni?gclid=CjwKCAiApaarBhB7EiwAYiMwqoM4zH5jYst4u916pEdBGja5le_IVN RktmkUt1PW-4RvIojm8YIF0hoC-EQQAvD_BwE
3. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник за. ред. Л.О. Кравченко. К. 2021. 48 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/4/510533.pdf>
4. Від козаків до кіборгів. Українські воїни всіх часів. Якими вони були, за що, проти кого та як боролись URL: <https://phm.gov.ua/?p=145785>
5. «Донецький аеропорт став точкою мужності й смерті», – «кіборг» Віктор Царьов URL: <https://lnu.edu.ua/donetskyj-aeroport-stav-tochkoyu-muzhnosti-j-smerti-kiborh-viktor-tsarov/>
6. Минає сьома річниця битви за Донецький аеропорт: детальна хроніка подвигу, цифри та факти URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=64973>
7. Оборона Донецького аеропорту. Як це було URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55682918>
8. Русик Лія «Приклад захисту Донецького аеропорту зараз наслідують українські воїни». Кіборги — про шану до подвигів на полі бою URL: <https://suspilne.media/362908-priklad-zahistu-doneckogo-aeroportu-zaraz-nasliduut-ukrainski-voini-kiborgi-pro-sanu-do-podvigiv-na-poli-bou/>
9. Садова Олександра. Україна вшановує пам'ять воїнів-«кіборгів», які боронили Донецький аеропорт. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/ukrajina-vshanovuje-pamjat-vojiniv-kiborhiv-jaki-boronili-donetskij-aeroport-902283.html>
10. Сьогодні віддаємо шану подвигу шепетівських «кіборгів». URL: <https://shepetivka.com.ua/novyny/suspilstvo/9897-sohodni-viddaiemo-shanu-podvyhu-shepetivskykh-kiborhiv.html>
11. Чорновол Тетяна. Пашинського «саджають» за перший бойовий наказ. URL: <https://tva.ua/2019/10/07/tetiana-chornovol-pashynskoho-sadzhaiut-zapershuj-bojovuj-nakaz/>

12. Україна. Інформаційно-довідковий сайт «Україна» Збройні Сили України. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=269
13. Фоторепортаж Бориса Корпусенка. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/77566/>
14. Штогрін Ірина. Події, які сформували і зміцнюють Незалежність України URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html>

Олександра ДУБРОВСЬКА,
здобувач фахової освіти
ВСП Криворізького фахового
коледжу ДУЕТ
Науковий керівник:
Людмила ЄГОРОВА,
викладач відокремленого
структурного підрозділу
«Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки
і технологій»

МОЛОДІЖНИЙ РУХ І АКЦІЇ ОПОРУ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

22 червня 1941 року – день відкриття Східного фронту Другої світової війни, що стрімко просувався дедалі глибше всередину тодішнього сср. Протягом року з початку вторгнення нацисти окупували Україну. Втім, як кожному відомо зі сторінок історії, недовго загарбники могли називатися тріумфаторами. Причиною цьому стали успішні оборонні та наступальні військові дії радянської армії через деякий час, вдалі операції партизанських загонів та, що не менш важливо, активний рух опору на окупованих землях. Зважаючи на складність реалізації перелічених мною явищ, що в комплексі зумовили поразку третього райху, можна було би вважати, що це сфера діяльності винятково дорослих осіб. Проте, аналізуючи історичні факти, це твердження не відповідає дійсному стану речей на той час: учасниками боротьби за свободу були й діти, молодь. Чимало українських підлітків, які збиралися у групи, сформувалися у підпільні організації, які діяли на Київщині, Полтавщині, Харківщині та в інших регіонах України. Одним із таких прикладів особливої мужності та патріотизму була організація «Спартак» у с. Красногірка, що на Кіровоградщині.

Ще до власного становлення як організація молодь Красногірки використовувала різні способи заподіяння шкоди окупантам та допомоги радянським збройним силам, наприклад, надаючи військовополоненим одяг та

харчі, збираючи у зоні битви зброю та боєприпаси, згодом переховуючи їх. Кінець 1942 року став новим етапом для ідейних, відчайдушних юнаків та дівчат Красногірки, сусіднього хутора Манжурки – їхню групу очолила Мала Марія Іванівна, що відповідає події створення підпільної організації «Спартак». Назва походить від піонерської організації школи, в якій навчалися підлітки, вона носила ім'я Спартака. Молодь зі своєю очільницею мали тісний зв'язок із партизанським загonom «Південний», про що свідчить участь у діяльності організації офіцера Петра Граматчикова – начальника штабу вище названого загону [1].

Згідно з архівними документами, учасниками підпільної організації «Спартак» було зібрано в зонах бойових дій та передано зброї партизанам у такій кількості та складі: 50 гвинтівок, 2 кулемети, більше 200 гранат. Ними партизанам загону «Південний» також надавалася допомога у вигляді постачання хлібу та прання білизни. Спартаківцям вдалося вивести з ладу млин у селі Свирневому, 2 молотарки, приблизно 20 одиниць сільськогосподарського обладнання. Вони допомогли врятувати понад 200 дівчат та юнаків шляхом пошкодження залізничної колії і, як наслідок, зупинки поїзду з молоддю, що вивозилась до Німеччини. Також за їхнього сприяння було пущено під укіс ешелон із борошном та цукром. Підпільники активно розповсюджували листівки 18 видів(за змістом тексту), врятували від депортації до Німеччини 130 радянських військовополонених. Спартаківці були в числі тих, хто здійснив 11 бойових операцій по ліквідації нацистів, 16 карателів із поліції Голованівського району та одного зрадника [1].

Проте, помічаючи реальні результати діяльності підпільників, що загрожували існуванню райхскомісаріату Україна, над учасниками даного молодіжного руху було влаштовано жорстоку розправу. Першим її етапом було підпалення хати Волощуків осіннього вечора 1943 року поліцією і жандармами, внаслідок чого загинули З. П. Волощук(батько), Р. С. Волощук(мати), Є. З. Добрянський, Люба, Галина і Олімпіада Волощук(дочки). Вийшовши на слід членів організації «Спартак» Сави Самчишина та Михайла Самченка, маючи зовнішній вигляд партизанів, поліцаї провели операцію щодо викрадення двох героїв, яких доставили до селища Голованівськ і почали катувати до їхньої загибелі. Нацистами було вивезено Малу Марію, Громова Михайла, Римар Любу, Бойко Олену, Самчишина Михайла, Дубову Дарію, Черевичну Надію, Фурман Єлизавету наприкінці 11 місяця 1943 року за село, розстріляно з автоматів, після чого підпалено солом'яну стріху навісу, під яким донедавна стояли мученики, внаслідок чого їхні тіла були спалені [1].

Такі героїзм і трагедія описані на сторінках історії України ХХ століття, проте це не кінцевий етап існування потреби українського народу в хоробрих та принципових як дорослих, так і зовсім молодих людях.

Початок ХХІ століття – період, сповнений не меншої кількості випробувань для українців, ніж вони долали в роки Другої світової війни, в тому числі і для юних громадян, які з відвагою старших чинили опір наслідкам антиєвропейських настроїв усередині проросійського українського уряду

шляхом влаштування протестів, що згодом трансформувались у Євромайдан, російським окупантам, продовжують це робити. Явище молодіжного руху опору на тимчасово окупованих територіях України в роки російсько-української війни бере початок з анексії Криму. Із впевненістю про початок його існування саме в той час ми можемо казати на підставі супротивних дій курсантів Академії військово-морських сил імені П. С. Нахімова.

Зміна командування Академії ім. Нахімова 20 березня 2014 року сталася внаслідок проведення псевдореферендуму про статус Криму 16 березня 2014 року, анексії Криму росією на підставі його нібито правдивих результатів 18 березня того ж року. Того дня курсанти навчального закладу поділилися на 2 групи: 1) ті, хто збираються повертатися на підконтрольну Україні територію, 2) ті, хто лишаються в окупованому Севастополі і продовжують навчання в академії. Першій було наказано перебувати в кубрику, друга категорія з більшістю юнаків знаходилася на урочистому шикуванні. Під час нього знімалися українські прапори. За цим уважно стежили хлопці, що мали намір повернутися на материкову частину України, із вікна корпусу. Від них не чекали того, що станеться за декілька хвилин. На флагштоки почали вивішування триколову та Андріївського прапора під гімн окупанта. Реакція українських молодих патріотів не змусила себе довго чекати – курсанти, що лишень спостерігали за дійством на плацу, вибігли з кубрика і почали співати гімн України. Деякий час потому, 4 квітня, всі ті, хто хотів залишити анексований Крим, зробили це, вирушивши до Одеси. Ними були 103 курсанти, серед яких був Олексій Харченко, Василь Огаренко, Павло Гладченко, а також частина викладачів та командування Академії військово-морських сил ім. П. С. Нахімова [2].

У 2014 ніхто не знав, до чого треба бути готовим у подальшому, українське суспільство перебувало у стані сильного напруження. Втім, йшли роки, не звільнялися з-під окупації Крим і частина Донецької та Луганської областей, війська ненажерливої країни не здійснювали повторних наступів на Україну і населення навчилося жити в таких умовах, якщо можна так назвати те, що воно забуло про війну. Так було до 24 лютого 2022 року, коли рф вирішила максимально реалізувати свої імперіалістичні ідеї й здійснила повномасштабне вторгнення в Україну. Станом на 2023 рік, враховуючи значні успіхи Збройних Сил України в деокупації українських територій, на які московитська окупаційна влада прийшла в 2022 році, чималий відсоток площі нашої держави називається тимчасово окупованим як з 2014, так і з минулого року. І можна говорити про будь-що, називаючи його окупованим, але не про українців із властивою їм ідейністю та патріотизмом, які виявили героїчні юнаки з Бердянська – Тигран Оганнісян та Микита Ханганов.

Тигран ще з дитинства захоплювався читанням книжок, а саме тих, у яких описується історія України. З початком окупації Бердянська він зривав російські ганчірки [3].

Починаючи з вересня 2022 року, Тигран Оганнісян, його друг і однодумець Микита Ханганов, їхні родини переслідувалися окупаційною владою

Бердянська. Першому юнакові довелося пережити п'ятиденне катування росіянами в невизначеному місці за межами власного дому. Протягом 6 місяців рашисти змушували обох хлопців відмічатися кожного дня в окупаційній поліції, допитували їх, Тигран та Микита мали брати участь у слідчих експериментах. Згодом слідчі обвинуватили парубків у підготовці диверсії та мали на меті передачу справи до суду. Після кількадечного переховування від окупаційної поліції, два українські герої вранці повернулися додому, після чого вони мали тривалу розмову з російським слідчим. Увечері того ж дня Тигран та Микита вийшли на прогулянку. Незадовго до того, як у мережі почала ширитися інформація про перестрілку в місті, мама Оганнісяна мала з ним телефонну розмову, нею не було помічено ознак нервування в сина, він сказав, що повернеться додому о 21 годині. Враховуючи зміст діалогу, було зрозуміло, що Тигран мав плани на майбутнє, чекав на зустріч із частиною своєї родини, що перебувала в Німеччині, тож не став би йти на ризики для власного життя, як цю ситуацію намагаються описати рашисти, беручи до уваги передсмертне відео юнака. 24 червня 2023 року молоді українські патріоти Тигран Оганнісян і Микита Ханганов були вбиті снайперами російської окупаційної влади [4].

Із величезними гордістю та пошаною, однаково можна говорити як про ті покоління українського народу, що жили в роки Другої світової війни, так і про ті, що борються за свою свободу та незалежність власної держави сьогодні, починаючи з 2014 року. У тому числі й про наймолодші з них, що чинили опір як нацистському, так і рашистському окупантові, продовжують це робити. Попри обмеженість спектра власних дій в силу віку, молодь України різними способами шкодить і сприяє знищенню загарбників, висловлює патріотичну позицію із урахуванням можливих найгірших наслідків, в чому і криється особлива українська ментальність, що є незмінною на різних етапах нашого існування. Обов'язково настане день, коли ми зможемо назвати імена героїв, які сьогодні чинять опір на окупованих територіях, доводячи до жахливого існування рашистських нелюдів у Мелітополі і Бердянську, Маріуполі і Новій Каховці, Севастополі і Генічеську – день, коли в усіх куточках України неба торкатиметься український прапор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кіровоградщина в роки Другої світової війни. Історія «Спартака» – історія великого подвигу й історія великої зради. URL: https://lib.kr.ua/ww2/?page_id=78# (дата звернення: 13.10.2023).
2. «Ми заспівали гімн, і це не був юнацький максималізм», — нахімовець, який не зрадив Україну під час анексії Криму. URL: <https://hromadske.ua/posts/nahimovec-yakij-ne-zradiv-ukrayinu-pid-chas-aneksiyi-krimu> (дата звернення: 15.10.2023).
3. «МАМ, ПОЛОН Я НЕ ВИНЕСУ!»: про останні хвилини життя Тиграна з Бердянська – мама Героя. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TqFF5r-CV0E> (дата звернення: 16.10.2023).

4. Заява МІПЛ стосовно вбивства Тіграна Оганнісяна і Микити Ханганова. URL: <https://mipl.org.ua/zayava-mipl-stosovno-vbyvstva-tigrana-ogannisyana-i-mykyty-hanganova/> (дата звернення: 16.10.2023).

Даниїл ВОЙТКО,

слухач КЗО «Криворізький ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою» ДОР»

Іван АБДУЛА,

вчитель історії Комунального закладу освіти «Криворізький ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою» Дніпропетровської обласної ради»

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ: ВІЙНА 1917 Р. ТА 2014 Р.

17 грудня 2017 року виповнюється 100 років від початку протистояння більшовицькій агресії в першій російсько-українській війні 20 ст. Уряд УНР був змушений протистояти військовій агресії та маніпулятивній інформаційній кампанії російського більшовицького уряду. Війна з російською агресією та пропагандою продовжується.

Коли більшовики в Петрограді в 1917 році влаштували «Велику Жовтневу революцію», їхні колеги в Україні спробували зробити те саме. Повстання в Києві не вдалося, на відміну від столиці росії. Лідери Української Центральної Ради не очікували більшовицького перевороту в Петрограді в листопаді 1917 року. Українські діячі, як і більшість російських громадян, вірили, що могильники Тимчасового уряду не залишаться при владі більше кількох тижнів. Вже наступного дня після подій у Петрограді Центральна Рада заявила, що вважає неприйнятним передати владу Радам робітничих і солдатських депутатів, оскільки ці організації «складають тільки частину організованої революційної демократії». Центральна Рада пообіцяла «завзято боротись зі всякими способами піддержки цього повстання на Україні» після офіційного засудження перевороту як недемократичного. Незважаючи на свої заяви, Центральна Рада зайняла нейтральну позицію щодо більшовиків у цій боротьбі. Багато українських політиків вважали, що більшовики не такі небезпечні, як повалений Тимчасовий уряд. Звістка про петроградський переворот посилила збройну боротьбу в столиці України. Упродовж трьох днів на вулицях Києва точилися бої між урядовими військами та прихильниками радянської влади, перш ніж урядові війська були змушені капітулювати. Незважаючи на свої заяви, Центральна Рада залишилася нейтральною щодо більшовиків у цій битві. Багато українських політиків вважали, що більшовики не такі небезпечні, як повалений Тимчасовий

уряд, який в останні тижні свого перебування виявляв все більшу ворожнечу до українського національного руху.

Скориставшись поразкою урядових військ, українські частини захопили основні державні установи міста. Центральна Рада та її виконавчий орган, Генеральний Секретаріат, отримали владу в Києві та на українських землях. Підполковник В. Павленко, який брав участь в українському національному руху, був призначений командувачем Київського військового округу. Більшовики в Києві не заперечували проти дій Центральної Ради. Обидві сторони вважали, що повалений уряд Росії, який, здавалося, ще міг повернутися до влади, був їхнім головним супротивником. Тим не менш, незабаром стало очевидно, що Тимчасовий уряд остаточно покинув політичну сцену. Ключовим питанням для борців за «пролетарську революцію» було встановлення радянської влади в Україні. 17 листопада київські Ради робітничих і солдатських депутатів, а також представники профспілок, фабрично-заводських комітетів і частин київської залози, визнали більшовицький уряд, також відомий як Рада народних комісарів, і зажадали надати Радам всю місцеву владу. Учасники засідання також вирішили вимагати переобрання Центральної Ради на Всеукраїнському з'їзді Рад. Голова українського уряду Володимир Винниченко заявив на засіданні Генерального Секретаріату того ж дня, що більшовики мають намір «дискредитувати Центральну Раду і захопити владу в свої руки». Генеральний Секретаріат вирішив «ужити всіх заходів ідейної боротьби з більшовизмом для безкровного поладження справи і тільки на випадок збройного виступу ужити сили» після слухання доповіді Винниченка. У своєму Третньому універсалі Центральна Рада 20 листопада 1917 року проголосила Українську Народну Республіку. В універсалі навіть не згадувалося про те, щоб Рада робітничих і солдатських депутатів отримала владу.

Чим все закінчилося?

Більшовики не припинили своїх зусиль, щоб захопити всю Україну, але після поразки в Києві вони почали діяти точково. Більшовицька фракція в повному складі переїхала до Харкова, яке контролювали радянська армія. Там вони провели альтернативний Всеукраїнський з'їзд рад 24-25 грудня. Участь у ньому взяли 206 делегатів, що представляли 82 ради з 240 рад України, що становить приблизно третину від усіх рад. 25 грудня цей з'їзд проголосив Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, визнав її федеративною частиною радянської Росії та призначив Центральний виконавчий комітет рад і Народний секретаріат як маріонетковий уряд. Уряд Харкова не мав реальної влади на українській території та приймав всі рішення зі згоди Петрограда. Він був зручною ширмою для Раднаркому в Петрограді, який дістав можливість трактувати будь-яку агресію російських більшовиків як громадянську війну в Україні, списуючи її на внутрішній конфлікт між харківським Народним секретаріатом та київською Центральною Радою. Впродовж січня більшовики поступово захопили більшість міст на Лівобережній Україні, незважаючи на опір деяких добровольчих батальйонів. 24-27 січня сталася жорстка битва за станцію Бахмач. 29 січня відбувся бій біля станції

Крути між російськими військами під командуванням Міхаїла Муравйова і українськими військами під командуванням Аверкія Гончаренка . Після битви українці відступили до ешелонів і рухалися в напрямку Києва, знищивши за собою колії та мости. Тим самим агресор був зупинений на кілька днів, що дозволило українській делегації в Бересті укласти мирний договір з країнами Четвертого союзу. Із середини лютого 1918 року розпочався контрнаступ Збройних Сил УНР разом із союзними німецькими військами. До квітня місяця Україна була повністю звільнена від «червоних» військ.

Історичні паралелі: перша російсько-українська та сучасна війна.

Первинна російсько-українська війна була гібридною. Виступаючи від імені харківського Народного секретаріату, Петроградський Раднарком офіційно заперечував участь РСФРР у війні. За тиждень до проголошення ультиматуму перші ешелони під командуванням Ховріна і Сіверса прибули до Харкова, що призвело до створення збройних загонів на території Росії завдяки «поребрику». Військові дії проти УНР супроводжувалися серйозною «інформаційною війною», мета якої полягала в тому, щоб розчарувати та зневірити українців, знищити їхню здатність протистояти. Російська пропаганда намагалася створити враження «чужої війни» в очах українців. З точки зору простих людей це не має значення; немає війни між «братніми» російськими та українськими народами, а є боротьба за владу між харківським Народним секретаріатом та «буржуазною» київською Центральною радою.

Відбудова збройних сил «з нуля». Початок першої російсько-української війни і події весни 2014 року несподівано показали, що Українська Народна Республіка не мала військ, які могли б захистити країну. Крім того, українські політики не мали чіткого розуміння того, чи потрібна регулярна армія, народне ополчення чи міліційні формування, і як їх створити. Володимир Винниченко та інші соціал-демократи вважали, що до війни з російськими більшовиками не дійде, і не вважали необхідним створювати регулярну армію. Таким чином, у умовах війни організація української армії мала відбуватися «на ходу». «Закон про створення народного війська» був лише прийнятий Малою Радою 16 січня 1918 року. Генеральний секретар військових справ Симон Петлюра відіграв важливу роль у створенні збройних сил УНР.

Добровольці стали на захист. Як і навесні 2014 року, головним завданням для захисту Батьківщини були бійці-добровольці, які об'єдналися в такі групи: Гайдамацький кіш Слобідської України, який був заснований Симоном Петлюри; 1-й курінь Січових стрільців, який був очолений Євгеном Коновальцею; допоміжний курінь Січових стрільців, який складався з добровольців-вихованців вищих і середніх навчальних закладів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Невдалий Жовтень: спроба більшовицького повстання в Києві у 1917-му. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2012/09/5/93220/>

2. Збройний опір УНР проти російської агресії. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/zbroynnyu-opir-unr-proty-rosiyskoyi-agresiyi>

СЕКЦІЯ ІІІ. ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 2014-2023 РР.

Андрій КУЧЕРЯВИЙ,
професор кафедри військової психології та педагогіки Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор

ВІД ВИКОНАВЦЯ ДО ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА – ЕВОЛЮЦІЙНІ ЗМІНИ В КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Традиції військового лідерства є невід’ємною складовою та концептуальним підґрунтям функціонування військових підрозділів і систем навчання військовослужбовців у провідних країнах світу, які налічують щонайменше два століття. Водночас особистісне лідерство як явище та феномен було неприйнятним для радянського соціуму, оскільки будь-яка людина, зокрема військова, розглядалася комуністичною верхівкою як слухняний і безініціативний виконавець. Радянська парадигма формування особистості громадянина, у тому числі й офіцера, передбачала, серед іншого, побудову такої системи навчання, в межах якої людина має обмежені можливості до прояву самостійного та критичного мислення, продукування й публічного висловлення власних думок. Ці сталі підходи радянської військової школи залишили свій негативний слід у системі військового навчання незалежної України. Поштовхом до зміни парадигми підготовки сержанта та офіцера з виконавсько-орієнтованої на лідерсько-орієнтовану стали події 2014 року, під час яких безініціативна позиція окремих командирів стала однією з передумов втрати військових об’єктів в Криму та на Сході України. Бойові дії в ході АТО (ООС) продемонстрували затребуваність в офіцерах, здатних проявляти ініціативу, самостійність та креативність, а з лютого 2022 року потреба в офіцерах-лідерах як фахівцях, які володіють сучасними підходами до управління підрозділом та використання новітнього озброєння, а також є гнучкими при прийнятті рішень у залежності від обставин ведення бою, суттєво зросла.

Важливим кроком у закладанні фундаменту військового лідерства в українській армії стала Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України (далі – Доктрина) [1]. Природньо, що цей документ зумовив новий напрям у підготовці військових фахівців – саме як військових лідерів.

Доктрина є не лише документом, вона має науковий та просвітницький характер, який проявляється, навіть, у специфічній постановці її завдань:

систематизувати ідеї, світоглядні сенси, переконання, погляди і принципи військового лідерства, визначити та розкрити сутність засадничих лідерських цінностей у ЗС України, обґрунтувати основи лідерства військовослужбовців тощо. Серед провідних понять, розглянутих у Доктрині, присутні базові компетентності військового лідерства (аналізувати і синтезувати, надихати і мотивувати, вести, розвивати, досягати та трансформувати). У свою чергу, значущою, на нашу думку, є компетентність військового лідера «трансформувати», яка передбачає, зокрема, його здатність позитивно перетворювати (змінювати) корпоративну культуру військової організаційної структури, що суттєво вирізняє його від радянського військового фахівця.

Аналогічні документи прийняті й у інших країнах, зокрема у США це ADP 6-22 (Army Doctrine Publication) Army Leadership and the Profession [2], а також в інших вітчизняних силових структурах – Національній гвардії України [3].

У серпні 2023 року Генеральним штабом ЗС України ініційована робота щодо розробки нової редакції Доктрини, до неї були долучені фахівці різних військових установ, а також запрошені цивільні фахівці. Крім того, в структурі Головного управління персоналу Генерального штабу ЗС України створено управління розвитку військового лідерства, працівники якого сьогодні беруть активну участь у розробці як нової редакції Доктрини, так і стратегії розвитку військового лідерства в Збройних Силах України.

До особливостей проекту нової редакції Доктрини слід віднести, зокрема, наявність розділу, в якому визначено науково-методичні напрямки підготовки військових лідерів на рівнях загальнодержавному, ВВНЗ та науково-педагогічних працівників і курсантів, чого немає в діючій доктрині.

Разом з тим, вважаємо, що перелік визначених напрямків слід доповнити. Йдеться про необхідність запровадження в освітньому процесі ВВНЗ методичних засад проведення навчальних занять, властивих закладам вищої військової освіти провідних країн-членів НАТО, які безпосередньо зорієнтовані на формування лідерських якостей військовослужбовців у ході навчання. У першу чергу, мова йде про самостійність, креативність, ініціативність, комунікабельність та творчість майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

Відзначимо, що сьогоднішні методичні основи проведення навчальних занять у зарубіжній вищій військовій школі мають глибинні історичні коріння формування офіцерів-лідерів. Як відомо, у 1802 році було створено Військову академію у м. Вест-Пойнт, а призначений у 1817 році її інтендантом Сільванус Тейєр (англ. Sylvanus Thayer; 1785-1872) започаткував власний підхід до навчання кадетів, який і увійшов в історію саме як метод Тейєра [4]. Провідними положеннями цього методу є:

- навчання в малих групах (на сьогодні, к правило, навчальні групи становлять до 15 кадетів, а лекції для чисельної аудиторії проводяться, здебільше, у виключних випадках, якщо, наприклад, лектором є запрошений фахівець, при цьому, зазвичай, методом прес-конференції, коли слухачі ставлять лектору підготовлені запитання);

- домашні завдання, їх обов'язкове обговорення на аудиторному занятті;

- вимоги до рівня засвоєння навчального матеріалу – вільне ним володіння в словах і символах, використання його в доведенні та аналізі й для вирішення проблем – тобто в активній розумовій діяльності, якій властиві самостійність, критичність, креативність тощо.

На сьогодні цей метод починає запроваджуватися у вітчизняних вищих військових навчальних закладах. Зокрема, у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка детально опрацьований зарубіжний досвід навчання військовослужбовців й видані відповідні практичні рекомендації науково-педагогічним працівникам [5].

Вважаємо, що процес зміни концепції підготовки офіцера Збройних Сил України від виконавця радянського зразка до військового лідера, відповідно до традицій навчання офіцерів у провідних країнах світу, ще тільки розпочинається, але він буде визначати одну із провідних особливостей реформ у сучасній українській армії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України / Головне управління доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України спільно з центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України, затверджено начальником Генерального штабу Збройних Сил України 01.12.2020, 2020. 27 с. URL:: <https://drive.google.com/file/d/1Si06LMiUbfWSvg1TFh2vNHlySFurCthT/view>

2. ADP 6-22, Army Leadership and the Profession, 2019 URL: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN20039-ADP_6-22-001-WEB-5.pdf

3. Доктрина з військового лідерства в Національній гвардії України / Департамент професійної підготовки Головного Управління Національної гвардії України, затверджено наказом командувача Національної гвардії України від 06.12.2022 № 450, 2022, 29 с. URL:: <https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/vkp-1-00.01-doktryna-z-vijskovogo-liderstva-v-ngu.pdf>

4. Shell, Amy E., The Thayer method of instruction at the United States Military Academy: a modest history and a modern personal account, *PRIMUS: problems, resources, and issues in mathematics undergraduate studies*, Volume XII, Issue 1, March 2002 pp 27–38 URL: <https://dl.acm.org/doi/10.5555/584620.584623>

5. Методичні засади проведення та планування навчальних занять у ВВНЗ та ВНП ЗВО з урахуванням досвіду провідних країн світу : Практичні рекомендації науково-педагогічним працівникам ВВНЗ та ВНП ЗВО для використання у викладацькій діяльності / за заг. ред. А.М. Шевченка, А.О. Кучерявого. К.: ВІКНУ, 2023. – 40 с. URL: <https://mil.knu.ua/page/lib/106>.

Андрій КРАСНОЩОК,
завідувач кафедри спеціальних
дисциплін та професійної підготовки
факультету № 1 Криворізького
навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат
педагогічних наук, доцент

ОСНОВНІ ЕТАПИ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стратегічним курсом сучасної України є вступ до ЄС та набуття членства в НАТО, що обумовлено Революцією гідності та подальшою агресією російської федерації.

З початком збройної агресії відразу проявилися позитивні сторони реформування збройних сил, що розпочалося у 2014 році.

Саме в цьому році почався перегляд та оновлення концептуальних стратегічних документів, затверджених указами Президента України, зокрема: Стратегії національної безпеки; Воєнної доктрини; Концепції розвитку сектору безпеки і оборони; Стратегічного оборонного бюлетеня.

Дорожньою картою реформування збройних сил став Стратегічний оборонний бюлетень України. На його основі було розроблено Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року.

Ключові моменти оборонної реформи полягають в наступному.

В першу чергу розбудова Збройних Сил України повинна відбуватися за стандартами країн НАТО.

Передбачається в майбутньому чітко розмежувати повноваження та завдання між органами військового управління з урахуванням прийнятого у збройних силах держав – членів НАТО принципу відокремлення функцій щодо формування, підготовки та розвитку військ (сил) від функцій управління їх застосуванням[1].

Метод планування на основі спроможностей впроваджується в оборонне планування. На офіційному рівні затверджено дорожню карту щодо впровадження стратегічного планування розвитку спроможностей Міністерства оборони та Збройних Сил, якою визначено основні етапи та заходи для забезпечення поступового переходу на нові принципи й методологію процесу оборонного планування.

Починаючи з 2026 року законодавчо змінено загальну структуру Збройних Сил України, до якої крім видів Збройних Сил (Сухопутні війська, Повітряні та Військово-Морські Сили) включені Десантно-штурмові війська та Сили спеціальних операцій як окремі роди військ і сил відповідно[2].

У бойовому складі Збройних Сил України передбачається мати достатню кількість бригад (полків), спроможних виконувати завдання у складі оперативних та оперативно-тактичних угруповань військ (сил) на загрозливих

напрямах.

В особливий період для ведення територіальної оборони в усіх областях і районах держави передбачено розгортання підрозділів, таких як стрілецькі батальйони, загони оборони та роти охорони.

Одним із пріоритетних напрямів є нарощування спроможностей Сил спеціальних операцій. На даний час визначено склад сил та засобів Сил спеціальних операцій, який підпорядковано Командуванню Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

Відновлення Військово-Морських Сил Збройних Сил України стало наступним пріоритетом, які після незаконної анексії Крим втратили більшу частину свого бойового потенціалу. Важливо зазначити, що цей процес також відбувається за принципами прийнятими в країнах НАТО.

На базі Військової служби правопорядку розбудовується – Військова поліція.

Значна увага приділяється покращенню підготовки Збройних Сил за сучасними стандартами з урахуванням досвіду антитерористичної операції. Загалом підготовка військ набула практичної направленості.

Планується створити єдину систему логістики, функціонування якої буде здійснюватись на основі сучасних систем і технологій забезпечення військ (сил). Процеси управління логістичним забезпеченням будуть автоматизовані.

Передбачається, що система логістики Збройних Сил України буде здатна здійснювати логістичне забезпечення військових частин (підрозділів) усіх складових сил оборони під час виконання спільних завдань.

Систему медичного забезпечення сплановано привести у відповідність до принципів і стандартів держав-членів НАТО.

Що стосується кадрового потенціалу, Збройні Сили матимуть змішану систему комплектування особовим складом (військовослужбовцями військової служби за контрактом та строкової служби). Пріоритет надаватиметься комплектуванню військових частин бойового складу військовослужбовцями за контрактом. Подальшого розвитку набуде служба у військовому резерві. Запроваджується служба військового духовенства на багатоконфесійній основі[3].

Реалізація реформи забезпечить набуття Збройними Силами України спроможностей для ефективного реагування на загрози національній безпеці у військовій сфері та оборони України, сприятиме досягненню Збройними Силами України євроатлантичних стандартів та критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головей В. Реформування збройних сил як пріоритетне завдання для забезпечення національної безпеки України в умовах збройного конфлікту URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22438/1/%D0%A0%D0%95%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9>

[D%D0%AF%20%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%99%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A1%D0%98%D0%9B.pdf](#) (дата звернення: 10.11.2023).

2. Проект Закону про реформування Збройних сил України та поліпшення матеріального забезпечення армії URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-reformuvannya-zbroynikh-sil-ukraini-ta-polipshennya-materialnogo-zabezpechennya-armii> (дата звернення: 10.11.2023)7

3. Сердюк Н.А. Реформування та розвиток збройних сил України (виклики сучасності) URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31037/1/%D1%80%D0%B5%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%9C%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%AF%20%D1%82%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%97%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%97%D0%91%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

Дмитро ПШЕНИЧНИЙ,
викладач кафедри спеціальних
дисциплін та професійної підготовки
факультету № 1 КННІ ДонДУВС

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ШТУРМОВОЇ БРИГАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ «ЛЮТЬ» В РАМКАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Революція гідності та подальша агресія Російської Федерації обумовили новий вектор розвитку держави та стратегічний курс України на вступ до ЄС та набуття членства в НАТО. З огляду на стан Збройних Сил, з початком збройної агресії особлива увага приділялася створенню і розгортанню угруповань військ (сил) для врегулювання кризової ситуації на сході країни та на інших небезпечних напрямках, створенню системи управління ними, переорієнтуванню системи матеріально-технічного забезпечення та створенню необхідних запасів матеріально-технічного забезпечення, відновленню озброєння та військової техніки. У травні 2014 року під головуванням Ради національної безпеки і оборони України було розпочато комплексний огляд сектору безпеки і оборони. У перспективні системі управління передбачається чітко розмежувати повноваження та завдання між органами військового управління з урахуванням прийнятого у збройних силах держав – членів НАТО принципу відокремлення функцій щодо формування, підготовки та розвитку військ (сил) від функцій управління їх застосуванням. У 2016 році законодавчо змінено загальну структуру Збройних Сил України, до якої крім видів Збройних Сил (Сухопутні війська, Повітряні та Військово-Морські Сили) включені Десантно-штурмові війська та Сили спеціальних операцій як окремі роди військ і сил відповідно. У бойовому складі Збройних Сил України передбачається мати достатню кількість бригад (полків), спроможних виконувати завдання у складі

оперативних та оперативно-тактичних угруповань військ (сил) на загрозованих напрямках [1].

Відповідні умови в реформуванні Збройних Сил України вимагають конкретних рішень щодо створення ефективних боєздатних штурмових бригад в яких працівники всіх силових структур України матимуть достатню кількість стимулів задля виконання поставлених міністерством оборони завдань щодо захисту нашої держави від збройної агресії. Окрім належного матеріально-технічного забезпечення має бути також соціальний правовий та духовний захист службовців які виконують поставлені воєнні завдання. Об'єктивно враховуючи всі умови необхідно активно створювати окремі штурмові бригади з особового складу вже діючих силових підрозділів.

Так наприклад, у січні 2023 року МВС почало формування штурмових бригад «Гвардії наступу» – це бригада Нацполіції «Лють», бригада Держприкордонслужби «Сталевий кордон», та шість бригад Нацгвардії. Основу підрозділів склали чинні поліцейські, прикордонники, нацгвардійці. 13 січня 2023 року Кабінет міністрів України постановив утворити міжрегіональний територіальний орган Національної поліції для посилення Сил оборони та звільнення окупованих територій України. 2 лютого 2023 року бригаду було створено на базі двох полків спецпризначення «Сафарі» та «Цунамі», батальйону патрульної поліції особливого призначення «Луганськ-1». Це бійці, які виконували бойові завдання на Київщині, Запорізькому, Харківському, Херсонському і Донецькому напрямках [2].

Також набирають людей до штурмової бригади Національної поліції України «Лють», головним завданням якого є визволення Донецька, Маріуполя та інших тимчасово окупованих населених пунктів. Штурмова бригада «Лють» входить до складу «Гвардії наступу» МВС разом з бригадами Нацгвардії та Державної прикордонної служби. Бригада має в подальшому замінити всі підрозділи патрульної служби поліції особливого призначення [3].

Таким чином після закінчення воєнних дій жоден з бійців не залишатиметься без роботи, і зможе у подальшому в мирний час нести службу у відповідних силових підрозділах МВС України, а саме в поліції, за прикладом старих підрозділів особливого призначення «Беркут», але вже з відповідними змінами у законодавстві щодо виконання певних функцій, з урахуванням євроінтеграції України.

Міністерство внутрішніх справ України формує штурмові бригади «Гвардії наступу», до яких можуть вступати добровольці. Рішення створити штурмові бригади було прийняте працівниками поліції, які мають достатньо люті, щоб бити ворога. Багато також військовослужбовців, які боронили і боронять нашу країну, вийшли з ініціативою набрати людей у такі підрозділи. Тому було прийнято рішення, що всіх, хто бажає, хто є патріотом, хто втратив домівку або рідних через війну, об'єднати в такі бригади. Формування таких підрозділів, які націлені на те, щоб звільнити наші території і стати на міжнародно визнані кордони [4].

Основою цих підрозділів, мають бути чинні поліцейські, прикордонники та бійці Національної гвардії України. Так, насамперед ідеться про «людей, які пройшли горнило 2014-2015 років», деякі з них воювали вже у 2022 році, дехто дістав поранення. Для всіх бійців цих бригад зберігаються пільги, які мають військовослужбовці та поліцейські. На сьогодні є дуже багато мотивованих людей, і МВС створює усі умови, для добровольців, які йдуть у ці бригади, щоб вони були зацікавлені у власному зростанні. Важливо бути серед однодумців, є якісні командири, які мають бойовий досвід та бережуть особовий склад. Навчання бійців штурмових бригад має тривати кілька місяців і проходити як в індивідуальному порядку так і у складі підрозділу. Крім того сплановано реформування військової служби правопорядку у Збройних Силах України у правоохоронний орган спеціального призначення – Військову поліцію. Де також учасники ОШБ «Лють» зможуть продовжити свою роботу. Та відповідно буде приведено систему медичного забезпечення у відповідність до принципів і стандартів держав-членів НАТО.

Підводячи підсумок з наведеного матеріалу можна сказати, що заплановано і багато виконується фундаментальних складових щодо функціонування об'єднаної штурмової бригади Національної поліції «Лють». Однак, як в рамках реформування Збройних Сил України, так і в подальшому виникатиме значна кількість правових колізій, по аналогії з багатьма іншими сферами життя держави. А тому, наукове обґрунтування створення та функціонування ОШБ «Лють» в сьогоденні є дуже актуальним, оскільки законодавче регулювання повинно вдосконалюватись із урахуванням поточних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасний стан та хід реформування Збройних Сил України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/news/61662-suchasnij-stan-ta-khid-reformuvannya-zbrojnih-sil-ukrajini-v-umovah-provedennya-antiteroristichnoji-operaciji-na-skhodi-ukrajini>
2. Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють». URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Об%](https://uk.wikipedia.org/wiki/Об%20)
3. На Донеччині розпочато набір до штурмової бригади Лють. Як записатися. URL: <https://toretsk.city/articles/264525/na-donechchini-rozpochato-nabir-do-shturmovo-i-brigadi-lyut-yak-zapisatisya>
4. Мультимедійна платформа іномовлення України понеділок, 11 грудня 2023, 10:32. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3664470-u-mvs-ogolosili-pro-pocatok-formuvanna-sturmovih-brigad-gvardia-nastupu.html>.

Наталія НОРЕНКОЇ,
старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ І ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ЗАДАНИХ ВИМОГ

Довіра є фундаментальною умовою функціонування ринкової економіки. Частіше за все постачальники можуть забезпечити таку довіру, якщо:

- споживач вже купував товар у даного постачальника;
- споживач віддає перевагу конкретному виробнику;
- постачальника порекомендували споживачу.

Все це не виключає необхідності постійної підтримки довіри за допомогою такого інструменту, як об'єктивна та компетентна оцінка відповідності продукції та послуг заявленим вимогам. Це важливо перш за все для споживачів, які хочуть бути впевнені, що товари та послуги, задовольняючи їх потреби, є безпечними та не зашкодять здоров'ю. Однак довіра необхідна також до самої оцінки відповідності та до осіб, які її здійснюють.

Оцінка відповідності – процес доведення того, що задані вимоги, які стосуються продукції, процесу послуги, системи чи органу, були виконані. Тобто інструмент, який дозволяє визначити, чи відповідає даний об'єкт оцінки відповідності заданим вимогам, що містяться в нормативному документі, наприклад, у стандарті чи технічному описі характеристик. Об'єкт оцінки відповідності – конкретний матеріал, продукція, установка, процес, послуга, система чи орган, до яких застосовується оцінка відповідності.

Найбільш типовими формами і діями з оцінки відповідності в міжнародній практиці є:

- випробування;
- інспекція;
- відбір зразків;
- аудит;
- акредитація;
- декларування;
- сертифікація;
- інспекційний контроль.

Ці форми і дії є засобом регулюючого характеру на шляху руху продукції від постачальника (виробника) до споживача. За цією ознакою оцінка відповідності як за кордоном, так і в Україні включає:

- доринкові (pre-market) процедури, за допомогою яких продукція піддається оцінці до її надходження на ринок;
- ринкові процедури – проведення оцінки на стадії знаходження продукції на ринку.

Вказані процедури можуть виконуватись:

- виробником;
- постачальником;

- покупцем;
- регулюючим (державним) органом;
- незалежним органом з оцінки відповідності.

В залежності від сторони, яка виконує оцінку, остання поділяється на три категорії:

1) **діяльність щодо оцінювання відповідності першою стороною** (first-party conformity assessment activity) Діяльність щодо оцінювання відповідності, яку виконує особа чи організація, що здійснює або є об'єктом оцінювання відповідності;

2) **діяльність щодо оцінювання відповідності другою стороною** (second-party conformity assessment activity) Діяльність щодо оцінювання відповідності, яку виконує особа чи організація, зацікавлена в об'єкті оцінювання відповідності як користувач;

3) **діяльність щодо оцінювання відповідності третьою стороною** (third-party conformity assessment activity) Діяльність щодо оцінювання відповідності, яку виконує особа чи організація, що не залежить від постачальника об'єкта оцінювання відповідності та не зацікавлена в об'єкті як користувач.

Орган з оцінки відповідності – орган (підприємство, установа, організація чи їх структурний підрозділ), що здійснює діяльність з оцінки відповідності, включаючи калібрування, випробування, сертифікацію та інспектування. Довіра клієнтів для них – один з головних ресурсів. При цьому стандарти, на відповідність яким виконується оцінка, є найважливішим засобом спілкування зацікавлених сторін з позиції підтримки необхідного рівня довіри.

Результати оцінки відповідності продукції або послуг впливають на його конкурентоспроможність. Часто трапляються випадки, коли виробник не може реалізувати продукцію, не тому що не може виконати вимоги стандарту, а тому що результати оцінки відповідності (наприклад, випробування) не беруться до уваги покупцем або контролюючими органами влади. Тому довіра до дій з оцінки відповідності дуже часто є ключовим фактором конкурентоспроможності.

Щоб гарантувати міжнародне визнання і довіру до діяльності з оцінки відповідності було розроблено ряд стандартів і настанов серії ISO/IEC 17000, які об'єднані словосполученням «оцінка відповідності». Добровільні критерії, які містять ці документи, являють собою результат міжнародного консенсусу відносно того, що складає сьогодні найкращу практику в обговорюваній сфері діяльності.

Національні організації зі стандартизації використовують вказані документи як основи для розробки національних стандартів. Органи влади, які націлені в технічних регламентах формувати вимоги, що стосуються оцінки відповідності, можуть використовувати ці документи як джерело її форм та схем. Користувачі – організації та окремі особи по всьому світу – намагаються взяти до уваги стандарти ISO/IEC 17000, тому що за їх допомогою забезпечується міжнародна сумісність, визнання і прийняття результатів оцінки відповідності,

отриманих в різних куточках світу. Крім того, застосовуючи згадані стандарти, компаніям вдасться уникнути технічних бар'єрів у торгівлі. Вказані стандарти – найважливіший інструмент забезпечення довіри у відношеннях «бізнес – споживач» (business-to-customer) та «бізнес – бізнес» (business-to-business), а також добре реалізований засіб міжнародної ринкової конкуренції.

На даний час серія стандартів 17000 «Оцінка відповідності» являє собою систему нормативних документів різного рівня та характеру, які можуть бути розділені три категорії:

- 1) в залежності від характеру норм:
 - документи загального характеру, що стосується запитань до окремих форм і процедур оцінки відповідності;
 - документи, що стосуються виключно окремих форм і процедур оцінки відповідності, які відображають їх специфіку та орієнтування на органи, які їх виконують;
- 2) в залежності від статусу нормативного документа:
 - стандарти (standards);
 - настанови (guide);
 - публічно доступні специфікації (PAS);
- 3) в залежності від сторони, яка виконує оцінку відповідності:
 - стандарти, орієнтовані на оцінку першою стороною (декларування);
 - стандарти, які можуть бути застосовані в оцінці другою стороною;
 - стандарти і настанови, призначені виключно для виконання оцінки третьою стороною (сертифікації).

Документи серії ISO/IEC 17000 розробляються в рамках спеціально створеного Комітету ISO з оцінки відповідності (CASCO). CASCO розробляє міжнародні стандарти стосовно діяльності щодо оцінювання відповідності, такої як випробування, інспектування та різні форми сертифікації. Усі нормативні документи серії мають горизонтальний (міжгалузевий) характер і можуть бути застосовані до об'єктів оцінки відповідності будь-якої галузі і виду продукції (послуги). CASCO притримується політики, яка виключає необґрунтовану розробку галузевих стандартів у сфері оцінки відповідності. Стандарти вертикального (галузевого) характеру розробляють інші технічні комітети ISO, забезпечуючи при цьому узгодженість підходу та термінологію CASCO, допускаючи розбіжності лише в тих аспектах, які характерні для певної галузі (для певних видів продукції).

Оцінювання відповідності – це послідовність трьох функцій трьох функцій, які задовольняють потребу чи демонструють виконання зазначених вимог: відбирання, визначання, аналізування, приймання рішення та підтвердження відповідності.

Підвищення якості оцінки відповідності – важка, але необхідна робота, без якої не можуть бути виконані завдання, які постають перед державою в рамках європейської інтеграції України.

Валерій ПОДОЙНЦИН,

заступник завідувача лабораторії –
начальник відділу нормативно-
технічної документації ДНДІ МВС
України, кандидат юридичних наук,
старший дослідник

Алла КЛИМЕНКО,

начальник відділу сертифікації ДНДІ
МВС України

Наталія НОРЕНКО,

старший науковий співробітник
відділу сертифікації ДНДІ МВС
України

НАВЧАННЯ ЮРИДИЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ НАТО

Юридичні консультанти (радники) проводять свою діяльність під егідою організації – NATO Legal (*Юридична спільнота НАТО – авт.*). Юридична спільнота об'єднує 58 юридичних бюро НАТО, розташованих у 22 країнах та укомплектованих цивільними та військовими юристами, які надають юридичні консультації або проводять юридичну експертизу для військових фахівців і цивільного персоналу НАТО.

Залежно від місії НАТО, юридичні радники можуть працювати відповідно з міжнародним публічним правом, міжнародним приватним правом, адміністративним правом, правами інтелектуальної власності, законодавством збройних конфліктів та військових операцій, правових відносин з країнами перебування, правом щодо кіберзахисту, повітряним, космічним законодавством та законодавством про закупівлі [1].

Щодо необхідної освіти, до всіх членів Юридичної спільноти НАТО застосовуються такі вимоги:

– випускник юридичного факультету або національного еквіваленту для юридичних консультантів;

– наявність сертифіката юриста або національного еквівалента для юридичних радників.

Також у кандидата повинен бути сертифікат щодо закінчення з наступного:

– курси орієнтації офіцерів НАТО;

– курси офіцера-партнера НАТО або Орієнтаційні курси НАТО в школі НАТО Обераммергау;

– курси НАТО з удосконаленого оперативного права при Орієнтаційних курсах НАТО;

– дворічне відвідування конференцій юрисконсультів НАТО;

– щорічне навчання з юридичних питань, яке необхідне для надання юридичних консультацій або підтримки багатонаціонального контингенту, що проводить багатонаціональні операції. Наприклад: міжнародне право, податкове

та договірне право, юридична допомога;

– щорічне навчання з неюридичних питань для підвищення загальних знань.

До всього юридичного персоналу НАТО застосовують такі наступні вимоги:

– навчання законодавству про збройні конфлікти за стандартом НАТО відповідно до STANAG 2449 [2].

Школа НАТО Обераммергау регулярно організовує спеціальні курси та семінари з питань вивчення Закону збройного конфлікту, прав людини, а також законодавства щодо протидії кіберпіратства, шариатського права та військових операцій. Школа НАТО має угоду про співпрацю з Міжнародним інститутом гуманітарного права в Сан-Ремо, Італія [3].

Інші навчальні учбові заклади.

Штаб оперативного командування союзників (SHAPE) і Командування трансформації союзників (ACT) забезпечують навчання стосовно Законів збройного конфлікту (LOAC) та Правил ведення бойових дій (ROE) для різних аудиторій у формі інструктажів та ігор. Підпорядковані Вищому штабу (SHAPE), такі як Командування об'єднаних сил (JFC Brunssum) – м. Брюнсум, Нідерланди, і Командування об'єднаних сил союзників (JFC Naples) – Неаполь, Італія, проводять таке навчання для командирів і старшого персоналу до того, як їхні підрозділи прибудуть на театр бойових дій.

Розглянемо курси та інші семінари, що не підпорядковуються НАТО.

– Міжнародний комітет Червоного Хреста проводить конференції, які фінансуються в партнерстві з іншими установами, з різних аспектів міжнародного права, що стосується біженців тощо [4];

– Міжнародний інститут гуманітарного права у Сан-Ремо, Італія, проводить курси міжнародного права, що стосується біженців, тощо;

– Курси в Учбовому центрі захисту від тероризму (COE-DAT) в Анкарі, Туреччина [5].

– Німецький «Освітній центр Бундесверу для юрисконсультів та дисциплінарних адвокатів» для колег з країн НАТО та країн, що долучені до програми «Партнерство заради миру» [6].

– Центр сухопутних бойових дій Warminster (м. Вармінстер, Великобританія) [7].

– Європейський центр досліджень безпеки Джорджа Маршалла, що знаходиться в Гарміш-Партенкірхені [8].

– Генеральний юридичний центр та школа армії США, Шарлоттсвілл, штат Вірджинія. Школа JAG американської армії — це навчальний штаб JAG корпусу армії США. Він пропонує різноманітні курси, які відкриті для іноземних студентів [9].

– Військово-морський коледж США, Ньюпорт, Род-Айленд, США [10].

– Інститут оборонних міжнародних правових досліджень (DIPLS) [11].

Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що юридичні консультанти або юридичні радники повинні мати не тільки професійну освіту у сфері права

але також повинні мати військову освіту отриману в Школах НАТО, яка би допомагала юрисконсультам у вирішенні завдань, покладених на них. Юрисконсульти повинні допомагати своїм Командуючим проводити операції відповідно до міжнародного законодавства та інтегруючи цінності НАТО і міжнародного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Careers at NATO Legal. URL: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/102570.htm>
2. Training in the Law of Armed Conflict. URL: <https://standards.globalspec.com/std/13372244/STANAG%202449>
3. The International Institute of Humanitarian Law. URL: <https://iuhl.org/the-institute/>
4. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/privacy-policy>
5. PFP Training Cente. URL: https://www.bioem.tsk.tr/history_en.html
6. Zentrum Innere Führung. URL: https://de.m.wikipedia.org/wiki/Zentrum_Innere_Fuehrung
7. British Army barracks on Imber Road in Warminster, Wiltshire, England. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Waterloo_Lines
8. George C. Marshall European Center for Security Studies. URL: <https://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/en/>
9. The judge advocate general's school. URL: <https://tjaglcspublic.army.mil/school>
10. US Naval College, Newport, Rhode Island, USA. URL: <https://usnwc.edu/>
11. Defense Institute of International Legal Studies (DIILS). URL: <https://www.dsca.mil/defense-institute-international-legal-studies-diils>

Алла КЛИМЕНКО,
начальник відділу ДНДІ МВС
України, м. Київ, Україна

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА УСТАЛЕНА ПРАКТИКА В ОЦІНЦІ ВІДПОВІДНОСТІ

Оцінка відповідності охоплює діяльність, яка доводить, що продукція, процеси, системи, персонал або органи відповідають установленим вимогам. Оцінювання відповідності – це діяльність, яка забезпечує різні види підтвердження того, що продукція, процеси, системи, персонал або органи виконують вимоги міжнародних, регіональних або національних стандартів, настанов та інших нормативних документів.

Швидкий технологічний розвиток, інтеграція економічних і промислових систем, а також підвищені рівні міжнародної торгівлі надали особливого значення потребі в уніфікації процедур і систем оцінювання відповідності.

Згармонізовані міжнародні стандарти є все більш поширеними як один з ефективних засобів поліпшення конкуренції та усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Проте використання згармонізованих міжнародних практик менш розвинено у сфері оцінювання відповідності, де продовжують існувати різні методи і підходи. Це спричинює додаткові витрати для виробників, експортерів і споживачів, а також ускладнює роботу регулятивних органів і промисловості в усіх країнах, охоплюючи країни, що розвиваються.

Відмінність процедур та вимог щодо оцінювання відповідності, а також невизнання результатів оцінювання відповідності можуть обмежувати обмін товарами та послугами. Необхідно докладати зусиль для забезпечення того, щоб усі системи й процедури оцінювання відповідності, залучаючи всі сторони, були недискримінаційними, прозорими і не чинили надмірних перешкод у торгівлі.

Основними критеріями, виходячи з яких першою, другою, третьою сторонами виконуються дії з оцінки відповідності, прийнято називати принципами оцінки відповідності

Загальні принципи (general principles) оцінки відповідності закріплені в ДСТУ ISO/IEC Guide 60:2007 (ISO/IEC Guide 60:2004) Оцінювання відповідності. Кодекс ustalenoї практики. ДСТУ ISO/IEC Guide 60:2007 (ISO/IEC Guide 60:2004) розроблений для полегшення торгівлі на міжнародному та національному рівнях і орієнтований на використання сучасних методів оцінки відповідності. Рекомендує найкращу практику для всіх елементів оцінки відповідності, включаючи нормативні документи, органи з оцінки відповідності, системи, схеми і результати оцінювання відповідності. Призначений для використання організаціями, які здійснюють і користуються надійними послугами у сфері оцінки відповідності. Серед них не тільки випробувальні і калібрувальні лабораторії, інспекційні органи і органи з сертифікації продукції, систем управління або персоналу, а також і органи з акредитації, організації, які виконують декларування відповідності, та крім того – користувачі результатів оцінки відповідності.

Кодекс ідентифікує чотири базові елементи (складові частини) ustalenoї практики у сфері оцінки відповідності, кожній з яких притаманні свої оптимальні (найбільш результативні) методи, засоби, інструменти і аспекти.

Методологія ustalenoї практики – нове явище в стандартизації, яке дозволяє складні види діяльності і цілі технології відображати у вигляді єдиного зразка (моделі, еталона, стандарту), придатного для порівняння та оцінки відповідності. Ця методологія дає можливість оцінювати також і саму оцінку відповідності.

Згідно з ДСТУ ISO/IEC Guide 60:2007 усі організації, які беруть участь у діях щодо оцінювання відповідності, зокрема органи з оцінки відповідності та органи з акредитації, повинні:

- базувати свою діяльність, наскільки це можливо, на національних стандартах і настановах, розроблених відповідно до міжнародних стандартів та настанов ISO/IEC;

- керуватися та функціонувати таким чином, щоб надавати достатній рівень гарантії відповідності продукції, процесів, систем, персоналу чи органів установленим вимогам;
- захищати свою конфіденційну інформацію;
- виконувати свою роботу професійно, чесно, етично та недискримінаційно, а також уникати конфлікту інтересів;
- розглядати заявку та провадити оцінювання швидко, неупереджено й ефективно, а також забезпечувати інформування замовника про очікувані строки;
- опрацьовувати скарги й апеляції (у разі отримання) швидко, неупереджено та ефективно, а також виконувати коригувальні дії, коли це обґрунтовано;
- готувати належні протоколи щодо дій з оцінювання відповідності та підтримувати ці протоколи протягом строку, узгодженого з договірними чи юридичними зобов'язаннями органу; у цих протоколах має бути відповідно задокументоване підтвердження для будь-якого рішення щодо відмови, скасування, призупинення або закінчення строку дозволу на використання свідоцтва відповідності;
- підтримувати та робити легкодоступною інформацію щодо пропонованих послуг і стосовно їх оплати, а також інформацію щодо чинних або виданих сертифікатів, галузі акредитації тощо;
- підлягати процедурам моніторингу (коли доречно);
- доводити свою компетентність належним чином (наприклад, через акредитацію, колегіальне оцінювання);
- подавати відповідний письмовий звіт стосовно процедури оцінювання відповідності, в якому відображено, за наявності, будь-які невідповідності або необхідні коригувальні дії;
- у разі використання знака, забезпечувати дотримання правил і умов, пов'язаних з його застосуванням, і вживати заходів проти будь-якого неправильного його використання;
- брати до уваги проблеми, пов'язані з участю та використанням у країнах, що розвивають.

Усталена практика у сфері оцінки відповідності. Розробники нормативних документів в частині, що стосується дій з оцінки відповідності, мають враховувати міжнародні стандарти ISO/IEC як своєрідне джерело усталеної практики у сфері оцінки відповідності – такий міжнародний консенсус. Використання відповідних документів означає, що буде досягнута міжнародні узгодженість дій і результатів, а також вдасться уникнути технічних бар'єрів.

Об'єкти оцінки відповідності в частині нормативних документів повинні фокусувати увагу тільки на критерії чи характеристики об'єкта. Однак ці документи мають містити і методи оцінки відповідності об'єктів цим критеріям і характеристикам. У цьому випадку вказані методи мають виражені таким способом, щоб будь-яка зацікавлена сторона могла здійснити оцінку відповідності належним чином.

ДСТУ ISO/IEC 17007:2009 перераховує фактори, які слід враховувати при розробці систем оцінки відповідності, але головне, «перед рішенням про розробку системи оцінки відповідності при використанні вже існуючої ті особи, які мають інтерес до об'єктів, до яких застосовується оцінка відповідності, мають виконати оцінку ризиків». Оцінка ризиків, здійснена розробником, дозволить йому обрати, які конкретно дії з оцінки відповідності передбачити (декларування, сертифікація, випробування, інспекційні дії) і яка сторона (1-а, 2-а або 3-я) має їх виконати.

Нормативні документи можуть містити вимогу підтвердження компетентності органів з оцінки відповідності (визнання результатів їх діяльності).

Зауважимо, що взаємне визнання полегшує міжнародну торгівлю та зменшує затрати оцінки відповідності.

Наталія МИРОШНИЧЕНКО,
доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

SPECIFIC NEEDS FOR MILITARY ENGLISH IN UKRAINE

The importance of English language training for the military in Ukraine has grown enormously in the connection with the aggression of the neighbouring country. This growth is largely the result of two factors: the changing role of the military and changes in defence relations. Military forces in most countries lately have increasingly been deployed on humanitarian assistance and peace operations, often under the auspices of either the United Nations or NATO. English has been the operational language of this mission: the official language that different national contingents use to talk to each other as well as to communicate with the peacekeeping headquarters. Increasingly, the armed forces of different countries have been working and training together. When soldiers, sailors or airmen go on exercise they need to communicate in a common language, and English has become a military lingua franca. Ukraine has chosen its path to become a member of the Alliance. Therefore, NATOization is one of the main priorities, **which makes this issue relevant.**

The aim of this work is to show the needs for military English in Ukraine and to show the ways these needs can be met.

A STANAG (or STANdardisation AGreement) is an international military standard created by NATO in order to regulate equipment, procedures, tactics, training and just about everything that affects how armed forces from different countries work together on operations and exercises. STANAG 6001 is a language proficiency scale designed to allow comparisons of language ability in different countries. It consists of a set of descriptors of proficiency skills broken down into six levels [1]. There are many

specific reasons why military personnel will need to learn English. The higher commandment needs to attend meetings held in English, speak regularly on the telephone, read correspondence and give briefings. Staff officers have to read and write correspondence and reports, make and receive calls, and give and attend briefings. During their tour of duty, they also need to socialise with officers and NCOs from other countries. Middle-level commandment needs to understand the instructions that NCOs and officers from other countries give them, read orders, speak on the telephone and complete forms. They also need to know how to address the senior military officers and civilians. Sergeants from a technical branch should learn how to operate an expensive weapons system that his country has recently acquired. Signals units provide telecommunications services to the headquarters in a multinational exercise. The officer and senior NCO responsible for the unit must negotiate the provision of these services. Junior officers determine their logistics needs, including transport and convoy escort.

So, the specific English language needs of military personnel will vary according to service, job experience, specialisation and rank. Learners may be students at military academies, who are preparing for a commission as an officer or NCO. Alternatively, they may be serving soldiers, NCOs or officers taking courses in their unit or at a civilian or service school. There are a number of differences between these groups:

- Serving soldiers may be getting ready for a specific mission; students at military academies will almost certainly be preparing to take an exam.

- Serving soldiers will have a wide range of military knowledge and experience; students at military academies may well be dealing in English in subject matter with which they are not familiar in their own language.

Each service, specialisation and task has its own terminology, but all students have certain core needs. Generally, they will need to be able to explain problems, give suggestions, and correctly address superiors and subordinates. They will also need to acquire communication skills such as giving or attending a briefing, using the radio, referring to map data and attending meetings. For these purposes they have to master military vocabulary [2, p.44].

Military vocabulary includes, first of all, all words and combinations denoting military concepts, i.e. concepts directly related to the armed forces, military affairs, war, etc. In addition, scientific and technical terms should be attributed to military vocabulary, used in connection with military concepts (for example, track "tank caterpillar or any combat vehicle, tracked"). Further, military vocabulary may include words and combinations that, although they do not denote military concepts proper, are used almost exclusively in the military environment, and are little known or completely unknown in general use (for example, boondocks "jungle"; behavior report "letter (soldier) home"; side arms "cutlery"), as well as some foreign borrowings, various jargon, etc.

Thus, military vocabulary includes both words and combinations that express specific military concepts, as well as words and combinations that are used primarily in the armed forces. Military vocabulary can be divided into the following two groups:

- Military terminology, which, in turn, can be divided into: a) official terminology, consisting of statutory terms; b) hazing terminology used in the oral speech of military personnel, but which is not officially accepted.

- Emotionally colored elements of military vocabulary, which are in most cases stylistic synonyms for the corresponding military terms (for example, doughboy (colloquial word) and infantryman (term) mean "infantryman").

To sum it up, the needs for military English can be met by the way of considering core needs and specific needs while mastering military vocabulary in term of the scope of use and functions of the language.

References:

1. NATO STANAG 6001 URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf

2. Светленко, М. Основні проблеми під час підготовки курсантів до мовного тестування за стандартом НАТО STANAG 6001 та можливі шляхи їх вирішення. *Молодий вчений*. 2021. № 6(94). С. 42–46. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/718>

Сергій СКИДАН,

професор кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор

УКРАЇНА-НАТО В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

Як відомо, в 2019 році в Конституції України були внесені доповнення, зокрема, у статті 141, 102 і 116 про реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації північноатлантичного Договору.

Для України це єдиний історичний процес, спрямований на інтеграцію країни у західну цивілізацію. Події російсько-української війни підтверджують правильність даного історичного вибору України.

Основу військово-політичного блоку НАТО, який існує вже багато десятиліть, складають країни Європейського Союзу, тому варто подивитись на Європейську полікультурність, багатомовність, тощо [1, с. 72].

Рада Європи актуалізує культурно-політичну позицію створення рівних умов для оволодіння громадянами кількома іноземними мовами (за формулою: рідна мова + дві іноземні), з метою створення належних умов для здійснення комунікації.

Згідно з нормативно-правовими документами, які набули чинності в Європейському Союзі за останні 20 років питання іншомовного навчання є одним із ключових у вирішенні проблеми порозуміння і безконфліктного

співіснування в умовах мультикультурності, що стало результатом мобільності громадян, які мають право вільно пересуватися в межах Європейського простору в пошуках роботи, задля навчання, бізнесу, інших мотивів.

У зв'язку з активізацією процесів приєднання України до Північно-Атлантичного альянсу перед державою, Українською Армією постають нові виклики, зокрема, і ті, які пов'язані з іншомовною освітою.

В цьому плані дуже своєчасним є Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» [2], який був внесений до Верховної Ради України Президентом України. Проект Закону пройшов вже друге читання у Верховній Раді. Закон має комплексний характер, його впровадження торкнеться багатьох сфер нашого суспільства, в тому числі і Української Армії.

Знання іноземних мов в умовах сьогодення є об'єктивним складником загальної і вищої освіти, а їх рівень має відповідати новим умовам. Тому одним із напрямів досліджень, які є актуальними у вітчизняній та зарубіжній педагогіці є іншомовна освіта дорослих, зокрема військових [3, с. 33].

Зауважимо, що віковий чинник відіграє вагомую роль в організації освітнього процесу, виборі методів і засобів навчання. В цьому контексті необхідно визначити елементи позитивного досвіду країн-членів НАТО у сфері іншомовного навчання військових, які релевантні для впровадження в освітню систему України.

Система іншомовної освіти військових потребує на концептуальному і організаційному рівнях розв'язання таких першочергових завдань: необхідно орієнтувати учнів на досягнення певного рівня іншомовної підготовки за «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти», передбачити в освітніх програмах різні траєкторії вивчення іноземних мов з акцентом на потреби військового учня, забезпечити суттєву методичну підтримку.

Найпоширенішими формами навчання сьогодні є дистанційне і електронне. Досвід західних країн в справі актуалізації та модернізації традиційних форм іншомовного навчання військових є прогресивним і може бути використаним у вітчизняних освітніх реаліях.

Посилення і вдосконалення іншомовної освіти військових потребує розробки нових навчальних підходів і стратегій, а також якісних освітніх програм та методик викладання іноземних мов військовому. При цьому варто орієнтуватися на конкретні цілі, яких прагне досягти кожна цільова група.

Свідоме навчання є характерною ознакою іншомовної освіти дорослих, зокрема військових: в процесі навчання вони чітко усвідомлюють мету навчання, можуть самостійно опрацьовувати навчальні матеріали, набувають нових знань і навичок спілкування і застосовують їх на практиці.

Актуальність і недостатня розробленість стратегій і методик іншомовної освіти військових у вітчизняній педагогічній науці та практиці зумовлюють необхідність наступних кроків з метою подальшого розвитку і вдосконалення цієї галузі педагогічної науки та практики: розробка і впровадження нових навчальних стратегій у навчанні іноземних мов військових, запровадження елементів позитивного досвіду країн-членів НАТО у сфері навчання іноземних

мов військових, організоване навчання іноземних мов із залученням фахівців-носіїв мов, застосування іноземних мов як засобу навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаманюк В. А. Реалізація концептуальних засад багатомовності у проектах Eurocom. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 6. С. 71–75.

2. Про застосування англійської мови в Україні: Проект Закону України від 28 чер. 2023 р. № 9432. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42201> (дата звернення 03.12.2023).

3. Хорошилова Н. В. Нормативно-правова база іншомовної освіти дорослих в Україні. *Science and Education New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Будапешт. 2019. Вип. VII (77). С. 31–34.

Ольга БРАТАНИЧ,

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

МОВЛЕННЄВІ СТАНДАРТИ НАТО В УКРАЇНІ: STANAG 6001

Ще у 2020р в ефірі програми «Мілітарі навігатор» тогочасний перший заступник начальника Генерального штабу ЗСУ Сергій Корнійчук розповів про перехід української армії на стандарти НАТО, нову структуру J та про те які знання повинні мати офіцери на нових посадах. Зокрема він зазначив, що перехід ЗСУ на J-структуру означає, що 100 % офіцерів і 50% сержантського складу мають знати англійську мову на рівні СМП 2222 [1].

Рівень володіння однією з офіційних мов НАТО (англійська чи французька) громадянами нашої держави накладає відбиток на процес запровадження стандартів НАТО. Відомо, що в рейтингу країн щодо володіння англійською мовою Україна посідає лише 27 позицію, тимчасом як Польща й Угорщина 8 та 9 позицію відповідно. Отже, недостатня кількість фахівців з відповідним рівнем мовленнєвої підготовки, яка безпосередньо залучається до опрацювання стандартів НАТО на етапі вивчення та проведення порівняльного аналізу стандарту НАТО з національними документами, призводить до збільшення витрати часу на їхнє запровадження.

Командир бригади «Хартія» Ігор Оболенський у своєму інтерв'ю Forbes Ukraine сказав про те, що «НАТО – це мова. У НАТО є дві мови – англійська й французька. Без знання цього стандарту нашою армією тяжко буде впроваджувати принципи НАТО, адже це комунікація. Це дуже важливий

стандарт, і лідери всіх рівнів повинні показувати приклад» [2].

STANAG (Standartization Agreement, Стандарт НАТО) – міжнародний договір, що діє в країнах НАТО та країнах-партнерах. Одна із численних угод цього договору, а саме STANAG 6001, стосується стандартів володіння іноземною мовою для військовослужбовців [3].

Задля реалізації цього стандарту Міністерство оборони України 01.03.2021р затвердило документ «Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021 -2025 роки)» [4]. Стратегічною метою мовної політики збройних сил визначено «забезпечення (швидке нарощування чисельності особового складу з рівнем знання іноземних мов) досягнення знань іноземної мови на рівні не нижче СМР-2 «Функціональний» за стандартом НАТО STANAG 601 особами офіцерського сержантського (старшинського) складу та працівників ЗСУ в обсягах необхідних для отримання Україною Плану Дій щодо членства у НАТО, впровадження політик і стандартів НАТО в діяльність усіх ланок органів військового управління та проходження служби у міжнародних організаціях, участі у багатонаціональних військових навчаннях, заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримки миру і безпеки та навчання за кордоном.»

У Дорожній карті визначено:

- *рівні мовленнєвої компетенції* та описаний їх зміст з аудіювання, говоріння, читання та письма. Рівень 0 - Відсутність практичного вміння. Рівень 1 – Виживання. Рівень 2 – Функціональний. Рівень 3 – Професійний. Рівень 4 – Експертний. Рівень 5 – Досконалий / Рівень високоосвіченого носія мови. У Додатку В надано опис проміжних рівнів (+);

- *мовленнєвий профіль*, який складається з чотирьох показників СМР, а також показників проміжних рівнів (+), якщо такі є, щоб визначити рівень володіння мовленнєвими компетенціями з чотирьох видів мовленнєвої діяльності, записаних у такій послідовності: Уміння А –Аудіювання; Уміння Г – Говоріння; Уміння Ч – Читання; Уміння П - Письмо.

- *стандартизований мовленнєвий профіль* (СМП). Чотирьохзначному числу передуватиме аббревіатура СМП, де (С) стандартизований, (М) мовленнєвий, (П) профіль. (Наприклад: СМП 3321 означає 3 рівень з аудіювання, 3 рівень з говоріння, 2 рівень з читання та 1 рівень з письма)

За стандартом STANAG проводиться тестування та видається відповідний сертифікат. В Україні іспит проводиться відповідно до наказу Міністра оборони України. Навчання проводиться у межах стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР).

Радник з питань професійної військової освіти підполковник Стасіс Палдунас під час «круглого столу» в Укрінформі на тему: «Співпраця Україна-НАТО – шлях вперед» 14 грудня 2022 р., говорячи про Дорожню карту, зазначив що «Програма є дуже амбіційною, і я сподіваюся, до 2024 року... всі офіцери будуть у змозі говорити англійською та брати участь в усіх активностях без проблем. Я також хочу звернути увагу, що навчальні та тренувальні предмети у вищих навчальних закладах будуть англійською мовою. У 2024 році 50%

навчальних курсів будуть англійською мовою» [5].

Як повідомлялося, «під час круглого столу», станом на квітень 2021 року навчання на курсах мовної підготовки щонайменше у 12 країнах світу пройшли понад 1,5 тис. українських військових.

Отже, вивчення англійської мови - один зі шляхів наближення української армії до стандартів НАТО. Офіцери та сержанти ЗСУ мають не просто оволодіти мовою, навчитись вивчати документи в оригіналі, а мають ментально стати такими, як наші західні партнери.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнійчук Сергій. «J-структура дозволить говорити однією мовою з органами управління країн-членів НАТО». Армія FM. 14.02.2020. URL: <https://www.armyfm.com.ua/j-struktura-dozvolit-govoriti-odniyeyu-movoyu-z-organami-upravlinnya-krain-chleniv-nato---sergij-kor/>
2. Оболенський Ігор. Бізнес за стандартами НАТО. Digital Forbes Ukraine. Лідерство. 12 листопада 2023р. URL: <https://forbes.ua/leadership/biznes-za-standartami-nato-komandir-brigadi-khartiya-igor-obolenskiy-pro-instrumenti-priynyattya-rishen-i-planuvannya-yakim-biznes-mozhe-povchitis-u-armii-12112023-17199>
3. Що таке STANAG 6001? Sep 21, 2018 | Новини. Just in time. URL: <http://surl.li/oiesb>
4. Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021-2025 роки). URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf
5. «Круглий стіл» на тему: «Співпраця Україна-НАТО – шлях вперед». 4 грудня 2022р. Організатор: Громадська Ліга Україна-НАТО. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3367780-spivpraca-ukrainanato-slah-vpered.html>

Діана КУЗЮКОВА,

здобувач вищої освіти факультету
№ 2 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Ольга БРАТАНИЧ,

доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту ДонДУВС, кандидат
педагогічних наук, доцент

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ВИДІВ «ОЗБРОЄННЯ» СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Нещодавно в українському уряді презентували Національну програму з популяризації англійської мови. Україна має говорити зі світом однією мовою. Вивчення англійської - один із пріоритетів розвитку держави, адже, за результатами соціологічних досліджень, близько половини українців не знають англійської мови взагалі. Вільно нею володіє лише один відсоток українців. За даними соціопитування центру Разумкова щодо англійської мови, читати, писати та говорити (хоча і не вільно) можуть сім відсотків опитаних. Україна посідає 35 місце в Європі за знанням англійської мови з-поміж 92 держав. Дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології, показало, що лише чверть (23%) українців володіють англійською на професійному рівні. На мінімальному – близько половини (51%). При цьому необхідність знання мови усвідомлює переважна більшість українців. (92%) [1].

Проблема володіння іноземною мовою особливо загострилася з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну і особливо в українському війську, яке все більшою мірою інтегрується до стандартів НАТО.

Майже 30 тис. Українських військових вже пройшли або проходять військову підготовку за навчальною програмою INTERFLEX у таких країнах як Канада, Данія, Фінляндія, Швеція, Норвегія, Нова Зеландія, Литва, Нідерланди та Австралія. І географія цих навчань постійно розширюється. Станом на 6 січня 2023 року США навчили 3 100 українських військових починаючи з квітня, загалом в країнах НАТО підготували 12 000 українських солдатів. Франція станом на серпень 2023, допомогла у навчанні понад 6 000 українських військових у межах оборонної підтримки. Мовою спілкування під час цих навчань була англійська мова. Але оскільки рівень володіння англійською мовою в українських військових є вкрай низьким, потрібна велика кількість перекладачів. Основною проблемою підготовки українських військових у Німеччині була відсутність кваліфікованих перекладачів.

Як голова багатонаціональної тренувальної місії ЄС генерал Мартін Бонн з Нідерландів зазначив, що перекладачі є «проблемою номер один». Київ і західні столиці надають перекладачів, які часто мають проблеми зі знанням необхідної військової лексики. «Великою проблемою є переклад слів, які використовуються у військовому чи технічному контексті, слів, які ніхто не використовує в повсякденному житті», – сказав Бонн. Німеччина не єдина країна, яка стикається з проблемами перекладу під час освітніх програм.

Олена Чекрижова, викладач з Бахмута, започаткувала безкоштовний проєкт для військових ENG for UARMY: Армійська Англійська. Замість звичайної програми діє спеціальна за стандартами НАТО. За її словами, військові мають знати англійську, аби розповідати світові про війну та комунікувати з західними партнерами. «Ми прямуємо в НАТО, і наші війська активно співпрацюють з силами НАТО, з іноземними партнерами, і щоб успішно з ними комунікувати нашим військовим необхідно опанувати англійську мову. Ми готуємось до отримання нових партій підтримки, зокрема від Сполучених

Штатів та інших країн-партнерів, і тому наші військові мають спілкуватися з іноземними колегами, переймати їх досвід та ділитися нашим досвідом» [2].

Надані пожертвування, як-от ракетні системи HIMARS, кардинально змінили ситуацію на фронті, проте солдати виявили, що навчальні матеріали для цього обладнання доступні переважно англійською мовою, яка часто також необхідна для спілкування з іноземними бійцями-добровольцями, з якими вони стикаються на фронті.

Міністри оборони України та Болгарії Рустем Умеров і Тодор Тагарев підписали меморандум про співпрацю, який передбачає допомогу в проведенні курсів англійської мови для українських пілотів винищувачів F-16 [3].

У США офіційно підтвердили початок курсів англійської мови в рамках програми підготовки українських пілотів до керування винищувачами F-16. Сабріна Сінгх, заступник прес-секретаря Пентагону сказала, що «Для кількох пілотів розпочато навчання англійської мови. Тривалість курсів залежатиме від навичок, якими вже володіють українські військові» [4].

Дуже важливе значення для навчання на літаках F-16 має знання англійської мови пілотами. Про це в ефірі телеканалу FREEДОМ заявив капітан 1-го рангу запасу, заступник начальника штабу ВМС ЗС України (2004-2020 рр.) Андрій Риженко. [5] Російські так звані “воєнкори” поширюють інформацію про те, що вивчення англійської мови українськими пілотами потрібне не для навчання на літаках F-16, а зовсім для інших цілей – участі на боці США, наприклад, у Сирії.

«Англійська мова є основною для підготовки льотчиків, вимоги до льотчиків з англійської мови – дуже високі. Я пам’ятаю, коли вперше потрапив до Сполучених Штатів у 1996 році, то з країн, які зараз є членами НАТО, наприклад, та ж сама Румунія, найбільше на навчання на мовних курсах в Америці було льотчиків. Вимоги до них дуже високі. До моменту, поки льотчики не знатимуть мову на потрібному рівні, вони не будуть відправлені на навчання», – пояснив експерт [5].

Український льотчик з позивним Moonfish, який вже бере участь у навчаннях, в ефірі телемарафону розповів, що пілоти готувалися до цього вже давно – підучували англійську та теоретичну технічну частину. Перевагою у відборі був бойовий досвід та англійська мова.

«Вимоги до англійської мови дуже високі. Скажімо так, якщо ви думаєте, що знаєте англійську мову, то, напевно, ви знаєте її недостатньо, треба довчити ще трошки», – пояснив він.

Король Великої Британії Чарльз III відвідав навчальну базу на південному заході Англії, де проходили навчання українські військові. Він поспілкувався з британськими та іноземними інструкторами, а також з українськими солдатами.

Все це свідчить про те, що українські військові виходять на новий рівень міжнародного спілкування а англійська мова стає не просто мовою міжнародного спілкування військових а, по-перше, одним із видів зброї, яка допоможе Україні перемогти у війні, по-друге, одним із стандартів, без реалізації якого ми не можемо стати членами НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логінова Олена. Уряд презентував програму з популяризації англійської мови: яких змін чекати. 02 листопада 2023. За матеріалами: URL: <https://podrobnosti.ua/2484176-urjad-prezentuvav-programu-z-populjarizats-angljsko-movi-jakih-zmn-chehati.html>
2. 'Armed with English': Ukraine Soldiers Take Language Lessons. December 23, 2022, Agence France-Presse. URL: <https://www.voanews.com/a/armed-with-english-ukraine-soldiers-take-language-lessons/6889881.html>
3. Bulgaria will help Ukrainian F-16 pilots learn English. [EUROPEAN PRAVDA, UKRAINSKA PRAVDA](https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/10/12/7423899/) – THURSDAY, 12 OCTOBER 2023, 21:22. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/10/12/7423899/>
4. Hlushchenko Olha. F-16 training: US launches language courses for Ukrainian pilots. 29 SEPTEMBER 2023. Ukrainska Pravda. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/09/29/7421883/>
5. До пілотів F-16 висувають високі вимоги – деталі від військового експерта. 13 Сер / 2023. Інформаційний портал FREEDOM. URL: <https://uatv.ua/uk/do-pilotiv-f-16-vysuvayutsya-vysoki-vymogy-detali-vid-vijskovogo-eksperta/>

СЕКЦІЯ IV. УКРАЇНСЬКА АРМІЯ ТА СТАНДАРТИ НАТО. ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ.

Євген ЗОЗУЛЯ,

професор кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

На сучасному етапі державотворення, в умовах протидії збройній агресії російської федерації стратегічним завданням є реформування Збройних Сил України (далі ЗСУ) за стандартами НАТО. Зважаючи на орієнтацію зовнішньої політики України на європейську і євроатлантичну інтеграцію, включаючи її заявлену перспективну мету членства в НАТО, Україна наполегливо здійснює заходи з розвитку законодавства в цій сфері, базуючись на загальних принципах демократії та міжнародного права.

Характеризуючи правові аспекти зазначеної проблеми, необхідно

зазначити, що стратегічний курс України на набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) закріплено Конституцією України. Зокрема сьомого лютого 2019 року Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [1]. Цим законодавчим актом з метою законодавчого закріплення в Конституції України цивілізаційного вибору, європейської ідентичності Українського народу та незворотності стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, внесено зміни до Конституції України, якими закріплюється незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

З ухваленням зазначених змін до Основного Закону євроатлантична інтеграція визначена одним з пріоритетів національних інтересів держави та забезпечення національної безпеки. Метою членства України в Організації Північноатлантичного договору є отримання гарантій безпеки держави, її суверенітету та територіальної цілісності в межах існуючого кордону, забезпечення умов для утвердження демократичних цінностей та принципу верховенства права, гарантування безпеки, прав і свобод громадян України, економічного розвитку України та зростання добробуту її населення.

Реалізація стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції передбачає здійснення комплексних глибинних перетворень, спрямованих на зміцнення безпеки та добробуту Українського народу, а також – досягнення Україною критеріїв членства в Організації Північноатлантичного договору [2].

До цього необхідно додати, що важливою складовою правового забезпечення відносин Україна-НАТО є комплекс міжнародних нормативно-правових актів. Зокрема, основою відносин Україна-НАТО є підписана у Мадриді 9 липня 1997 року Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО. Зазначений правовий акт визначив відносини між нашою державою та Альянсом, сформував параметри співробітництва – від підтримки з боку НАТО реформ в Україні у галузі оборони та безпеки, і до участі нашої держави у міжнародних операціях під егідою Альянсу [3].

Надалі, після Бухарестського саміту НАТО (2008 рік), Хартія була доповнена положенням про використання Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО. В цьому контексті важливою складовою нормативно-правового забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору, в тому числі і в питаннях реформування ЗСУ, є річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО на відповідний рік. При цьому необхідно зазначити, що річна національна програма є системним документом, який розробляється щороку та визначає реформи, які необхідно впровадити в Україні з метою досягнення критеріїв членства в НАТО, визначених Планом дій щодо членства в НАТО (ПДЧ), ухваленим на зустрічі глав держав – членів

Північноатлантичної Ради Альянсу (24 квітня 1999 року, м. Вашингтон). Структура річної національної програми відповідає структурі Плану дій щодо членства в НАТО, де перелічені стратегічні цілі, зміст, завдання та заходи за напрямками: політичні та економічні питання, оборонні та військові питання, питання ресурсів, питання безпеки, правові питання.

Зокрема, проектом Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО на 2022 рік, серед інших заходів було передбачено реалізація заходів, спрямованих на забезпечення взаємосумісності інститутів безпеки й оборони України та Альянсу; адаптації сектору безпеки й оборони України до норм і принципів НАТО, зокрема створення національної системи стійкості та реформування оборонної промисловості; поглиблення взаємодії з НАТО в межах статусу партнера з розширеними можливостями, який Україна отримала у 2020 році; гармонізація українського законодавства із законодавством держав – членів НАТО у сфері безпеки й оборони [4].

Характеризуючи організаційні засади реформування Збройних Сил України (далі ЗСУ) за стандартами НАТО, необхідно зазначити, що співробітництво з НАТО у військовій сфері розглядається як важливий елемент партнерства України з НАТО в цілому. Військова співпраця дозволяє втілити військові аспекти загальнополітичних цілей і завдань планування у військове співробітництво з метою їх виконання.

У цьому контексті Україна максимально використовує потенціал своїх цивільних і військових програм співробітництва з НАТО та її державами-членами з метою досягнення поставлених завдань. Зазначене особливо стосується Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань воєнної реформи (далі СРГ ВР), яка є одним з ключових механізмів співробітництва Україна-НАТО у галузі оборони та безпеки.

Крім того, важливими інструментами реформування та співробітництва також є Процес планування та оцінки сил, а також програми співробітництва у галузях озброєнь, протиповітряної оборони, контролю за повітряним простором, оборонних досліджень і технологій, науки, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, матеріально-технічного забезпечення і стандартизації та військового співробітництва. У той час як робота в рамках СРГ ВР встановлює пріоритети проведення воєнної реформи, співробітництво з оборонних питань сприяє досягненню взаємосумісності з НАТО та підвищує загальний потенціал України у протидії військовій агресії російської федерації.

Проведення реформи та військове співробітництво сприяють також реалізації стратегічної мети України щодо євроатлантичної інтеграції шляхом поступового прийняття стандартів і процедур НАТО, а також підвищення взаємосумісності між Збройними Силами України та НАТО.

Підсумовуючи, слід зазначити, що основними цілями на шляху досягнення проголошеної Україною мети підвищення спроможностей Збройних Сил України, реалізації планів воєнної реформи є досягнення повної взаємосумісності, ефективності та готовності до виконання завдань підрозділами ЗСУ шляхом повної імплементації Цілей партнерства; здійснення підготовки

підрозділів ЗСУ відповідно до стандартів НАТО; досягнення необхідного рівня сумісності сучасних та майбутніх зразків озброєнь, військової техніки та доктрини ЗСУ, що дозволить досягти мінімально достатнього рівня взаємосумісності для виконання в кожному окремому випадку завдань у спільних з НАТО інтересах та приведення практики закупівель до стандартів країн-членів НАТО; покращання взаємосумісності засобів зв'язку та інформаційно-комунікаційних систем України та НАТО.

У правовій царині важливим завданням є завершення формування цілісної системи нормативно-правових актів, які регламентують питання військово-політичного співробітництва України і НАТО, надання Україні допомоги з боку НАТО або держав-членів в усіх видах співробітництва для протидії збройній агресії рф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019, № 9. Ст. 50.

2. Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року: Указ Президента України 11 серпня 2021 року №348/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3482021-39617> (дата звернення: 20.11.2023).

3. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 20.11.2023).

4. Уряд ухвалив проект Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО на 2022 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-proekt-richnoyi-nacionalnoyi-programi-pid-egidoyu-komisiyi-ukrayina-nato-na-2022-rik>

Вікторія ТУШК,

здобувач фахової освіти
ВСП Криворізького фахового
коледжу ДУЕТ

Науковий керівник:

Людмила ЄГОРОВА,

викладач-методист, викладач
філософії, соціології ВСП
Криворізького фахового коледжу
ДУЕТ.

УСНА ІСТОРІЯ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Усна історія – це важлива галузь історіографії, що вивчає та досліджує спогади, розповіді та враження осіб, які брали участь у бойових діях, зокрема в

конфліктах сучасності. Цей підхід до вивчення історії є додатковим та комплементарним до офіційних документів та архівів, оскільки надає унікальну можливість отримати особисті свідчення, дослідити емоції, враження та долю учасників подій.

Одним з особливо актуальних контекстів для дослідження усної історії є російсько-українська війна. Події, що розгорнулися в цей період мають безпосереднє вплив на життя і долю тисяч учасників бойових дій та їх близьких. Усна історія дає нам можливість прослухати особисті розповіді цих людей, зберегти й передати особистий досвід, а також зрозуміти непередбачувану та складну природу війни. Приклади усних історій учасників цієї війни дозволяють нам отримати глибше розуміння реалій та відчути емоційне навантаження цієї війни.

Розповіді можуть стосуватися різних аспектів конфлікту – фізичних боїв, переживань під час евакуації, пошуку нового життя після втрати рідного міста, стримування та переживання травматичних подій, вражень від спілкування з іншими учасниками війни.

Оксана В., приятелька нашої викладачки, пише у соціальній мережі: «Моє життя зараз – як до пандемії: тренінги, потяги, вокзали, готелі Київ – Рівне – Львів – Івано – Франківськ – Кам'янець-Подільський, міжміські автобуси та навіть маршруткі. І скрізь я, не плануючи цього, спілкуюсь з сусідами. Особливо западають в душу розмови з чоловіками. Їду вночі Київ – Рівне. Позаду сидять двоє військових. Високий, коренастий, до 40-ка, та маленький, щуплий чоловік поважного віку («дід» – так його називає той, що молодше).

Відпустка у хлопців на 7 днів. 4 з них – дорога додому та назад на Запоріжжя. Деколи «дід» голосно починає розповідати про друзів, які загинули, про саперів, які розмінують на нулі, про те, скільки їх залишилось. Той, що молодше – зупиняє, каже, щоб заспокоївся та не лякав своїми розповідями пасажирів. На зупинці обоє показують мені фото букетів квітів, які вони задалегідь замовили своїм дружинам. Говорять, що ніколи таких гарних букетів своїм жінкам не купляли. І не знають, чи буде можливість ще такі подарувати. Але вони сподіваються. Бо півтори року вони на передовій і вдача поки що разом з ними.

А у поїзді Київ – Львів відбулась інша душевна розмова з молодим хлопцем-спортсменом, який був добряче напідпитку. «Я знаю, що я мушу там бути. Я спортсмен. Я – мав би бути в піхоті, у мене сильні ноги. Але я не хочу... У мене росте дворічний син... І моя дружина, яку я дуже люблю... Я не знаю, що робити... Але я думаю, що я буду в тому пеклі... Ховатись я не буду, якщо випаде доля... Трохи згодом...». Зранку він виглядав впевненим, неприступним і явно не пам'ятав про цю розмову. «Колись я думала, що чоловіком бути легше в цьому світі, ніж жінкам... Але точно не зараз. Тримайтесь, хлопці. Ми в вас віримо».

Вода ціною життя. Через те, що під час окупації в місті не було води, люди ходили набирати воду у криницях. Ось і тато з сином пішли за водою. На криниці завжди стояв російський солдат, котрий контролював процес і давав дозвіл на

кількість води.

Щось пішло не так...чи не домовились за воду, чи був конфлікт, або це було просто по настрою. Але тата з сином застрелили біля криниці.

Історія Олени. На Ірпінь почали заходити зі сторони Бучі, по вулиці Георгія Сковороди. На той момент вже була створена тероборона з містян міста та побудовані блокпости. При наближенні до блокпоста, наші хлопці почали закидувати танк окупантів коктейлями молотова, але, на жаль, влучання не нанесли великої шкоди. У відповідь з танку вилізло декілька рашистів і розстріляли всіх, хто на той момент находився в полі їх зору.

Евакуація вже була почата в ті дні, але на превеликий жаль не всі змогли виїхати. Не було зв'язку і будь-яких комунікацій, і про евакуаційні автобуси знали не всі... в який день, час, чи справжні вони або нова западня?

Ось і Олена не знала зі своєю донькою та чоловіком. Тому вони наважились перебігти в інший район, подалі від їхнього дому. На жаль вони підбрали не найкращий час. Як тільки вони вийшли з під'їзду, чоловіка застрелили прямісінько у голову, а Олена з дочкою відвели до підвалу, де вже знаходились такі ж самі мами з дітьми. Добу...добу гвалтували матерів на очах дітей. Потім всіх вивели на вулицю із зав'язаними руками. Першою чергою стояли мами, перед ними вистроїли дітей. Сказали, що дітей відпустять, якщо на рахунок три діти побіжать і встигнуть сховатись.

Три... діти побігли що є духу. І тоді ще ніхто не знав, що в окупантів є своя гра в сафарі. Рашисти відкрили вогонь і почали стріляти по дітям. Вмерли всі...і донечка Олени.

Найголосніших мам застрелили теж, всіх інших знову закрили в підвалі і продовжували гвалтувати доти, доки не звільнили місто.

Олена поховала свою доньку у дворі і біля посадила дерево, яке дуже нагадує сакура.

Історія Марії. Марія, вона чула і бачила все з самого початку. Її квартира знаходиться на 8 поверху і звідти було чудово видно Бучу, Гостомель, Ворзель. І коли вибухів ставало все більше і все гучніше, вона переїхала до друзів в приватний сектор, подалі від свого дому.

Через деякий час окупанти заїхали на той провулок з приватними будинками. Вони були в шоці від якості життя Українців. Наявність дороги, інтернету, машин у кожному дворі, їх це злило, бо як загниваюча держава має такий рівень життя?

Рашисти знаходили в підвалах сім'ї, котрі ховалися. Вони гвалтували матерів на очах чоловіків і дітей, вони гвалтували дітей на очах батьків. Потім вбивали дітей, щоб батьки бачили це. Наступних вбивали жінок на очах чоловіків. Кидали тіла вбитих на дорогу і переїжджали танком. І в кінці вбивали чоловіків, котрі спостерігали все це насильство над своєю родиною.

Марія все чула, що відбувається, і вона знала, що їх оселя через декілька будинків, і ще трохи все це відбудеться з нею та її друзями. Тому було прийнято рішення обережно тікати через задній двір. Їм це вдалося, вони втекли і сховалися в іншому будинку. Далі всі були евакуйовані з міста Ірпінь.

Ці історії мають вагомий внесок у розуміння війни та її впливу на мирне населення. Усна історія учасників російсько-української війни є важливим інформаційним джерелом безпосереднього свідчення про події. Вона розширює нашу картину того, що відбувається на передовій, як люди переживають війну, які втрати і перемоги вони зазнають. Ці історії також можуть бути важливим засобом для одужання та зцілення, надаючи учасникам можливість поділитися своїми переживаннями та сприяючи зміцненню пам'яті. Збереження усних історій та їх розповідь допомагає залучити широку громадськість до розуміння важливості запобігання воєнним конфліктам, які катастрофічно впливають на життя людей. Вивчення історії війни через усні розповіді сприймається більш глибоко і особисто, додатково активуючи емпатію та внутрішнє розуміння. Отже, усна історія – це цінний засіб збереження пам'яті, спогадів та вражень учасників бойових дій у сучасних реаліях, таких як війна. Історії про події можуть бути цінним інструментом для соціалізації, оскільки вони допомагають людям краще зрозуміти долю та переживання учасників конфлікту. Вони розкривають різні аспекти суспільства, його цінності та виклики. Такі історії стають механізмом, який сприяє розбудові згуртованої спільноти, оскільки вони можуть заохочувати роздуми, спільні обговорення та взаємодію серед людей, сприяючи усвідомленню важливих соціальних питань.

Таким чином, історії про події можуть бути корисним інструментом у процесі соціалізації особистості, допомагаючи людям краще зрозуміти та впливати на світ навколо себе через соціальне сприйняття та участь у спільноті.

Соціолог Елла Лібанова згадує: «Я не пам'ятаю коли наводили приклад в Україні, щоб «Ми» домінували над «Я», але війна нас змінила. Війна об'єднала нас проти спільного ворога. «Моя хата з краю» у цій ситуації не найкращий вихід. 24 лютого о 5 ранку, коли почалася повномасштабна війна в Україні, більшість перебували у безпеці у себе вдома або у родичів, близьких і знайомих. Про початок вторгнення дізналися різними способами: безпосередньо зі звуків вибухів і сирен, від знайомих, друзів та родичок, а також зі ЗМІ та соціальних мереж. Перші думки стосувалися своєї безпеки та безпеки своїх близьких і родичів, можливості евакуації, збирання тривожної валізи і забезпечення себе та близьких усім необхідним (їжею, ліками, водою)».

Вероніка Я., студентка, розповідає про 24 лютого, день, який перевернув усе життя, відношення до нього і наші цінності. Я пам'ятаю цей день як сьогодні. Ти прокидаєшся о 7 ранку від того, що тебе будить мама зі словами «Прокидайся, почалась війна», а ще три дні тому я зі своїми друзями говорила, що це жарт який омине нас, але ні! У перші години та перший день повномасштабного вторгнення українці намагалися робити щось, що допомогло би їм адаптуватися до нової реальності. Зокрема, багато хто зв'язувалися з рідними та близькими, вирішували нагальні робочі питання, складали речі до «тривожної валізи», облаштовували побут у спробі підготуватися до активних бойових дій неподалік і переміщалися у пошуку безпечних місць.

Після початку повномасштабного вторгнення у більшості змінилися стосунки зі своїми близькими та родичами. Частина відзначали

покращення та збільшення спілкування з близькими. У інших, навпаки, відносини стали напруженими, або вони їх свідомо обмежили. Часто вказували на зменшення або повне обмеження спілкування з родичами або близькими, які проживають на території Росії або підтримують державу-агресора.

У перші місяці війни відчували тривогу за свою безпеку та близьких і за майбутнє в цілому. Крім цього, значна частина говорили про переживання ненависті до російської армії та приступів страху за своє життя. Емоції люди переживали по-різному: у когось різні емоційні прояви різко змінювали одне одного; у когось на місце інтенсивних переживань прийшли виснаження та апатія. Частина говорили про спроби контролювати та придушувати свої емоції, частина – про переживання емоцій через фізичний біль. Справитися з тривогою та сумом багатьом допомагала надія на завершення війни та відчуття єдності із суспільством.

Коллективний досвід суспільства в однакових реаліях допомагає сформуванню загальних поведінкових механізмів: як опиратися стресом, як подолати страх, як не упасти у відчай. І саме усні історії як винятковий феномен, як казка у дитинстві, як усне оповідання згуртовує людей у їх формах суспільної свідомості, суспільності психології.

Коли відбувається щось жахливе і неочікуване, люди спочатку відчують шок, діють автоматично, за програмою виживання. Розум намагається перебирати варіанти майбутнього, щоб якось підготуватися до нього – і не може цього зробити. Планування обмежене до декількох годин.

Потім повертаються базові емоції, і після шоку можуть прийти, наприклад, відчай, жах, заперечення і т.д. Українці ж масово вирішили відчути сильну ейфорію від того, що ми вистояли ці перші години і дні й кинулися до бою. Це дуже добре, це показує силу нашого психічного ресурсу.

Під час ейфорії всі відчували єднання, ніби ми стали на якийсь час одним організмом, одним тілом, кожен став іншому близьким родичем – так відбувається, коли емоції синхронізуються. І тоді сили у людей мобілізувалися. Але треба знати, що так само може синхронізуватися і якась інша емоція, і негативна теж.

Ми відчували, що ми єдині, що ти не сам і те про, що я казала на початку, що раніше ніхто не чув про «Ми» було лише особисте «Я». Саме через війну це змінилось, ми потребуємо один одного у фізичній і моральній допомозі.

Усі ми відчуваємо зараз страх, втому та психологічну війну всередині себе. Щоб з цим боротися ми об'єдналися. Це те, що є в нас, українців, і чого немає в народу - окупанта.

Волонтери, добровольці, люди, які допомагають з переміщенням, психологи, чоловіки та жінки, які беруть участь у війні та українці, які продовжують працювати, але допомагають спільними коштами ЗСУ. Всі ці люди це - люди об'єднанні ознакою стійкості, проти обставинам у яких опинилися. Ця риса є важливою особливістю життєстійкості, незламності, сили духу.

Соціолог Елла Лібанова наголошує: Важливо, щоб кожен робив свою роботу. Не всі можуть стояти на позиціях зі зброєю – зараз люди, як і до війни,

діляться по посадах. На прикладі прохання усіх айтішників виїхати, бо інформатик за комп'ютером ефективніший, ніж з автоматом в руках. І війна – це не лише стріляти, війна — це комплексне рішення.

24-го лютого ми відчули, що ми одне тіло. І психологічно – це правда. Кожен має вплив на кожного: посмішка в Рівному, гарний настрій у Львові й якісно виконана робота в Тернополі передається через сотні рук і врятує життя солдату в Харкові. Це і є єдність духу.

Життєстійкість - це героїзм сотень тисяч жінок та чоловіків, про який ми вже чули і ще не раз почуємо. Ми всі побачили війну з іншого боку, з того ракурсу, про який зазвичай не пишуть у підручниках історії: війна точиться не тільки на передовій, вона радикально змінює життя всього суспільства і повсякденне життя людей.

Усі люди в Україні потрібні. З психологічної точки зору деякі вважають, що вони нічого не роблять, що вони в чомусь винні, але це не так. Ворог так і хоче, щоб ми занепали духом та сперечалися між собою. Але ми українці - згуртована нація, яка цього не допустить. Важливо не дозволяти провині заморожувати себе в бездіяльності. Так, не всі зараз в лавах героїчних ЗСУ, але ми й ЗСУ – це одне єдине тіло. Не дозволяйте собі думати, що якісь ваші справи, навіть, на перший погляд, незначні, неважливі для нашої Перемоги. Інакше ворог досягне своєї мети, тобто виведе з ладу ще одну одиницю спротиву. Допомогати одне одному онлайн, поширювати інформацію – теж дуже важливо. Тримати зв'язок, м'яко переконувати, підбадьорювати, жартувати - теж важливо. Берегти себе й турбуватися про своє виживання – неймовірно важливо. Варити каву клієнтам кав'ярні, дякувати, малювати меми – усе.

Кожна людина зараз чим би вона не займалась дає великий вклад в спротиві проти агресора, зараз ми це все, що у нас є, зараз ми це єдине ціле. Кожна людина своєю допомогою допомогла цим іншій людині.

Я абсолютно переконана в тому, що дуже важливою рисою новітніх змін стало формування сталого громадянського суспільства. Ми знаємо приклади у нашій новітній історії, найновітнішій, коли майдани були, і громадянське суспільство демонструвало свою силу, а потім воно відходило в тінь. В період майдану ми також показали свою силу ми показали себе, ми боролися разом саме «Ми». У мене є навіть не очікування – сподівання чи надія, що люди, які збагнули свою силу і своє значення, просто так цим не знехтують. Тому що дуже важливо, щоб усі ці нові якості, яких ми набули за ці 100 днів, збереглися. Я не про ненависть до ворога, я про те, як ми бачимо свою поведінку, як ми бачимо стосунки з іншими людьми, як ми бачимо роль держави в нашому суспільстві. Я думаю, вона зміниться. І мені видається, що економічні вигоди в Україні перевищать економічні втрати. Цікаво, що влада та статус є найменш затребуваними цінностями під час війни.

Об'єднання сильної нації «ми» – це саме ті слова, якими ми можемо назвати себе українців. Всім нам було страшно, але ми сильні і стали на захисті один одного. Саме тому ми є життєстійкими особистостями в період, коли ворог прийшов на нашу землю і відбирає наше. Ми знайшли в собі сили допомагати

один одному і не здатися.

Ще ніколи у світі думка суспільства не мала такого впливу на політиків. Сьогодні люди диктують владі тренди й правила поведінки. Бути байдужим, неактивним, повільним соромно. Бути нерішучим і занадто обережним – соромно. Говорити мляво, розмито й занадто дипломатично – соромно. Не підтримувати Україну – соромно. І казати, що від України є втома, соромно. Це дуже зручна позиція: втома – це прикриття, щоб заплющити очі.

Ми змінилися всі. Хтось народився вдруге, як людина, особистість, громадянин, патріот, просто як українець. І це, звичайно, добра новина. Хтось зник. Не загинув, не помер, але розчинився, як людина, особистість, громадянин, як українець. І це насправді теж непогана новина. Ми більше не заважатимемо одне одному. Ми зробили вибір. Для когось це Маріуполь. Для когось – Монако.

Але ми знаємо, кого більше. І ми нарешті стали справді єдиними. Нова нація, яка з'явилася на світ 24 лютого, о 4-й ранку. Не народилась, а відродилась. Нація, яка не плакала, не кричала, не злякалася. Не втекла. Не здалася. І не забула.

Нам важко, але ми стиснули кулаки й вигризаємо свою долю. Кожен новий день – це нова причина не здаватися. Бо, пройшовши стільки всього, ми не маємо права не дійти до кінця.

Що для нас кінець війни? Раніше ми говорили: мир. Зараз кажемо: перемога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дитинство в умовах війни. К.: Український інститут дослідження Екстремізму. URL: https://childrights.org.ua/news/doslidzhennia_problem_dytnstva_v_umovah_viiskovoi_agresii/
2. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства. URL: https://sociology.knu.ua/uk/library/osoblivosti_socializaciyi_molodi_v_umovah_transformaciyi_suspilstva
3. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня Україна* URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu.html>

Петро ТАРАНОВСЬКИЙ,
викладач циклу професійно-
практичної підготовки Криворізької
академії патрульної поліції,
капітан поліції

ДУХОВНИЙ ФРОНТ: РОЛЬ КАПЕЛАНСТВА У ВІЙСЬКАХ

У другій половині ХХ століття процес глобалізації й інтернаціоналізації поставив народи та держави перед новими викликами. Сучасне ХХІ століття задекларувало себе як століття без кордонів, століття відкритих можливостей,

прозорості й мобільності; також зазнали змін питання віри в Бога, зокрема мова йде секуляризацію – витіснення релігії з особистісного та суспільного простору, конфесійна невизначеність серед вірян, втрата довіри до церкви як провідної соціальної організації.

Після півстолітнього панування тоталітарних, расових та класових ідеологій у світі дещо змінились підходи до національної ідентифікації, де релігія відіграє надзвичайно важливу роль. Нині проблематика національного самоусвідомлення, не зважаючи на зазначені глобалізаційні процеси, потребує ретельного осмислення, де питання релігії та віри не можуть залишатися осторонь.

Насамперед для нашої держави тема духовного пробудження набула «небажаної актуальності» у зв'язку з російським повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року.

Достеменно відомо, що українське військо ще з часів козацтва шанувало православні традиції та вірування. Православ'я, як єдина націооб'єднуюча істина, відіграло ключову роль у формуванні духовного світогляду козаків, їх патріотичної спрямованості та виступало основним сенсом боротьби. Священники не цуралися брати до рук зброю та захищати дорогі серцю цінності. Крім того, вони постійно надавали релігійну підтримку, проводили богослужіння та сповідували військо.

За радянських часів релігія офіційно зникла з суспільного простору українського народу, проте віра у серцях не згасала ні на мить.

У науковій юридичній літературі релігія переважно розглядається суто з позиції соціального регулятора разом з правом та мораллю, без урахування її світоглядної функції.

На сьогодні акцентується увага на важливості проведення національної релігійної політики як складовою рушійної сили в державі; як цивілізаційного простору; як філософського виміру осмислення буття. Саме тому восени 2021 було прийнято Закон України «Про Службу військового капеланства». Цьому передував тернистий шлях, пов'язаний з боротьбою між прихильниками і противниками ідеї присутності представників церков і релігійних організацій на території військових частин.

Безумовно, що встановлення партнерських взаємин між релігійними організаціями і Збройними Силами України мусить відбуватися з урахуванням особливостей військової служби при суворому дотриманні безпеки та порядку, моральності, збереженні здоров'я військовослужбовців, що буде надійним гарантом для розвитку суспільної моралі в Україні, демократії та гуманізму. Така діяльність проходить на засадах участі конфесій і релігійних деномінацій з урахуванням особливостей українських традицій, менталітету та духовно-історичних надбань українського народу, а також у міру створення правової бази для участі церкви у духовно-патріотичному вихованні особового складу Збройних Сил України.

Розглядаючи змістовну сутність капеланства, передусім варто звернутися до генези терміна «капелан»: за однією з версій він бере початок від слова «капа»

– військовий плащ, яким в стародавні часи користувалися військові. За легендою, преподобний Мартин, який був священником і військовим, змилювався над убогим чоловіком, який замерзав та потребував допомоги, відрізав половину свого плаща і віддав йому, таким чином, проявивши милосердя й турботу до ближнього [1].

За іншою версією етимологія терміну «капелан», походить від слова Капéла (від лат. *capella*; італ. *cappella* – каплиця), каплиця – невелика християнська культова споруда без вітваря [2].

На межі XVIII й XIX століть розпочалося формування перших структур військового капеланства в окремих країнах. 1791 року службу військових капеланів створили у США. 1796 року розпочала діяльність Служба військових капеланів Королівських збройних сил Великої Британії. 1819 року перший офіційний військовий єпископ почав служіння в іспанській армії. Показово, що в протестантських країнах окремі інститути військового капеланства виникли раніше: у католицьких країнах усе було обмежене утворенням військових вікаріатів під очільництвом єпископів, яких призначав Папа. У тих же країнах, де перемогла Реформація, католицькі капелани взагалі припинили служіння.

Звертаючи увагу на досвід наших іноземних партнерів, доречно зазначити, що в США капеланська служба займає чільне місце з 1990 року. Будь-який начальник капеланів (напр., капелан-генерал) еквівалентний термінові, що використовується багатьма народами, представленими у НАТО, оскільки у всіх країнах членів НАТО є капелани за «стандартом НАТО».

Вже на 22-й Міжнародній конференції капеланів НАТО у м. Празі були представники військових духовних служб країн-членів НАТО від держав, що входять до програми «Партнерство заради миру» понад 80 делегатів із 37 країн світу, зокрема й делегація з України, де розглядалося питання військового капеланства як етико-морального радника військових. Також доречно сказати, що в арміях НАТО військовими капеланами є не лише представники християнства, але й іудаїзму, ісламу та буддизму. Важливою складовою роботи капелана є навчання й виховання особового складу та морально-психологічна підготовка військовослужбовців.

Зміст військового капеланства полягає в духовній службі, що забезпечує релігійне обслуговування, моральну підтримку та духовне керівництво військовослужбовцям і цивільним особам, які працюють у військовому середовищі. Головною метою військового капеланства є забезпечення позитивного і збалансованого духовного розвитку військових осіб, надавання підтримки в складних ситуаціях, вести морально-етичне просвітництво та проводити релігійні обряди. Військові капелани можуть бути призначені з різних релігійних конфесій, що відповідають мультикультурній природі сучасних військових сил. Вони пропонують релігійні послуги, відповідно до вимог військових інструкцій і культурних норм кожної країни. Військове капеланство допомагає військовим особам зберігати духовну гармонію у вимогливому військовому середовищі, сприяє підтримці моральності, етики та ментального здоров'я військових сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковтунович Т., Привалко Т. Капелани. На службі Богу і Україні. Київ: Укр. ін-т. нац. пам'яті, 2019. 424 с.
2. Архітектура: короткий словник-довідник / за ред. А. П. Мардер. Київ, 1995. 333 с.

Тетяна ДАЦЮК,

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

КАПЕЛАНСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Інститут військового капеланства в Україні з'явився ще декілька століть. У війську Київської Русі були священники, також і в військових походах. Про це свідчить Повість временних літ, Руський літопис (Іпатіївський літопис), Радзивілівський літопис (Кенігсберзький літопис) та інші історичні документи. Безумовно також священники були і на Січі, а козацькі ради проходили коло церкви і в присутності священника. Про це свідчать Літопис Самійла Величка, літопис Рігельмана, Літопис Самовидця та інші історичні документи. Агіологія та агіографія містить багато фактів благословення війська перед битвою і їх перемогу, молитви і духовні подвиги за успіхи в обороні вітчизни, освячення прапорів, прийняття хрещення військовими, їх сповідь і причастя, благочестиве сімейне життя після вінчання, вимоги козаків до підбору гарних церковних хористів і освічених священників з Межигірського монастиря, прийняття військовими чернецтва та священства. У Речі Посполитій (Польщі, Білорусі, Україні та Литві) Варшавським сеймом 1690 року було впроваджено військово священство з утриманням з королівської казни 36 капеланських ставок». Митрополит Йосип Коринфський служив при гетьмані Богданові Хмельницькому. Цей капелан був убитий у битві під Берестечком. Перед смертю архієрей встиг посповідати гетьмана та козацьку старшину, а також подарував Б. Хмельницькому меча освяченого на Гробі Господньому в Єрусалимі.

14 березня 1848 р. після указу австрійського цісаря Фердинанда про формування Національної гвардії Австро-Угорщини у західних землях України військовими формуваннями опікувалися місцеві священники Першим відомим українським капеланом був професор Львівського університету доктор наук священник УГКЦ отець Яків Гаровський.

Після 1869 р. у Австро-Угорській імперії утворено було 17 штатних посад військових капеланів УГКЦ за назвою «фельдкурат», котрі носили військову форму капітана без офіцерських відмінностей, але з хрестом. Військові декани

(благочинні) мали назву «фельд-суперіор» – з військовим званням майора. У війську підкорялися римо-католицькому воєнно-польовому єпископу, а у релігійних справах – єпископу УГКЦ.

Посада капелана в армії і флоті Російської імперії була до 1917 р. Замість нього в армію СРСР була призначена посада «замполіт» (заступник командира з політичної частини) з обов'язковим членством у КПРС (та атеїзмом у світогляді). Капелани були в арміях УСС (1914–1918 р.), УГА (1918–1921 р.), в Січових Стрільцях УНР (1917–1921 р.), в УПА (1943–1954).

Під час Першої світової війни в лавах армії Австро-Угорської імперії нараховувалось близько 100 капеланів українського походження (так звані «фельдкурати» або «польові духівники», «військові священники»). Українські капелани гинули разом з військовим підрозділом у бою, потрапляли у ворожий полон разом із своєю паствою (військовим братством). Тому вже тоді була розроблена чітка система резерву капеланів з тилу фронту для заміни відсутніх.

В армії УПА були священники від греко-католиків і православних, і два пастори від протестантів Української євангельсько-реформованої церкви В Польщі є священники римо-католики і православні, протестантські пастори-євангеліст [2].

Починаючи з 1992 року, на територіях військових частин відкривалися храми, створювалися синодальні відділи, набула певного поширення участь священників у військових церемоніях.

З початком збройної агресії російської федерації проти України душпастирська опіка військовослужбовців набула особливої актуальності. Підтримка морально-психологічного здоров'я воїнів, їх мотивації, задоволення духовно-релігійних потреб є однією з важливих складових успішного виконання бойових завдань.

В Україні сьогодні говорять про перехід до стандартів НАТО, і відновлення інституту капеланства – це один із дуже чітких стандартів.

Військові капелани у країнах Північноатлантичного альянсу займають одне із важливих місць, бо турбуються про людину у військовому однострої. У США, наприклад, це також один із дуже давніх військових інститутів, який був другим у структурі Збройних Сил після корпусу морської піхоти.

У демократичних країнах відсутні політруки, які мали б забезпечувати організацію політичного курсу партії у армії. Натомість із військовими працюють одразу троє спеціалістів: військовий капелан, психолог і соціальний працівник.

Вже на 22-й Міжнародній конференції капеланів НАТО у м. Празі були представники військових духовних служб країн-членів НАТО від держав, що входять до програми «Партнерство заради миру» понад 80 делегатів із 37 країн світу, зокрема й делегація з України, де розглядалося питання військового капеланства як етико-морального радника військових [3]. Також доречно сказати, що в арміях НАТО військовими капеланами є не лише представники християнства, але й іудаїзму, ісламу та буддизму. Важливою складовою роботи

капелана є навчання й виховання особового складу та морально-психологічна підготовка військовослужбовців.

Перший крок для того, щоб узаконити військових капеланів в Україні зробили у 2016 році, коли Міноборони затвердило положення «Про службу військового духовенства» [4], другий епохальний крок – це прийняття Верховною Радою закону «Про Службу у військовому капеланстві» [5]. Таким чином, капелани в Україні стають військовослужбовцями.

Із прийняттям цього закону ми повністю переходимо під стандарти НАТО.

Щоби бути військовим капеланом, священники мають мати більше фахових компетентностей. Їх вони здобувають у навчальному центрі. Священники мають забезпечити цілісність військовослужбовця, його стійкість, зберегти його духовний вимір.

Це відображено також і на канонічному рівні. Капелан має зовсім інший статус священнослужителя у своїй церкві, бо створюється нова юрисдикція, яка відповідає за військових. На час тривалості контракту у ЗСУ він не перебуває у підпорядкуванні у власного єпископа-ординарія.

Військові капелани у нас діють у трьох структурах: Збройні Сили України, Національна Гвардія України і Державна прикордонна служба України. У Збройних Силах України у нас приблизно 200 капеланів УГКЦ, ПЦУ, протестантських конфесій, на волонтерських засадах діють також і мусульмани. Окремий батальйон, чи окрема військова частина зараз можуть мати окремого військового капелана.

Капелан має забезпечити якісну душпастирську опіку, релігійно-просвітницьку роботу, соціально-доброчинну діяльність і консультативно-дорадчу функцію командира з питань релігійної ситуації у підрозділі та на території виконання бойових завдань. Ці чотири функції складають фах військового капелана.

І зараз у протистоянні із росією капелани мають допомогти українському військовому сформувати його особистість та ідентичність захисника України. Якщо капелан фахово діє, то його вплив надзвичайно значний. Він має доступ до людського серця, до людської свідомості, і тому це має бути особа, яка відповідає всім фаховим вимогам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Департамент військового капеланства Військове капеланство УГКЦ. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/>
2. Основні аспекти Концепції душпастирської опіки у Збройних Силах та інших військових формуваннях України. URL: http://pravoslavnye.org.ua/2002/03/osnovn_aspekti_kontseptsi_dushpastirskoi_opki_u_zbroynih_silah_ta_nshih_vyskovih_formuvannyah_ukraini/
4. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 14.12.2016 № 685 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17> (дата звернення 01.12.2023)

Ксенія НІКОЛЕНКО,
доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

МИРОТВОРЧИСТЬ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ КОНЦЕПЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Сучасне українське суспільство, знаходячись в умовах війни, активно обговорює шляхи і способи закінчення військових дій на території нашої країни. Тому активно обговорюються способи і подальшого існування нашої країни, навіть за умови перемоги, не відкидається потреба в наявності миротворчого контингенту, або на теренах нашої країни, або на прикордонних територіях. Про присутність миротворчого контингенту в Україні говорилося ще під час збройних дій 2014-2022 року, після ж повномасштабного вторгнення мова йшла вже про, переважно, повернення українського миротворчого контингенту, задля захисту нашої країни.

Що ж таке миротворчість як явище? Словник визначає миротворчість як такі дії, що «є спрямованими на досягнення сторонами конфлікту угоди з використанням переважно мирних засобів, передбачених статуттом ООН (обстеження, посередництво, примирення, арбітраж тощо)» [1], миротворчий процес – це явище сутністю якого є вихід з стану конфлікту абсолютно всіх сторін такого конфлікту. Тобто миротворчість як ідея полягає в застосуванні дієвих інструментів для вирішення конфлікту із застосуванням третьої сили, незацікавленою, безпосередньо в самому конфлікті.

Разом з тим, після війни в Україні багато дослідників говорять про неефективність миротворчих організацій та місій (зокрема ООН). Тобто ідеї недопущення війни, зменшення агресії, які так продукують певні організації виявляються неефективними, особливо в тих випадках де виникає гостра необхідність в рішучих діях, що дають практичні результати. Мирні переговори, способи домовитись можливі тоді, коли обидві сторони готові до перемовин, але коли один з них виступає явним агресором, який упродовж багатьох років віднімає території суверенних держав, втручається у військові конфлікти багатьох країн, проводить багаторічну системну війну проти України, не представляється можливим за таких обставин, швидкий пошук мирного рішення дипломатичним шляхом. Бо суто фізично є можливим лише військове

протистояння, а врешті і перемога, бо ворог, що спілкується мовою сили, розуміє тільки силу.

Якщо говорити про військову складову миротворчості, то вважається, що війна може стати початком миру, тобто такого стану, за умов якого вирішення застарілих проблем не є можливим в тих умовах, що склались і війна тут виступає інструментом, що дозволяє зламати старе, та будувати на його місці нове. Проте саме такий шлях подолання конфліктів в сучасному світі не є популярним, бо в наші дні декларуються і відстоюються ідеї миру, дипломатії, здатності домовитись, тощо, іншими словами, не допустити збройний конфлікт.

Навіть вже у наявному збройному конфлікті головну роль займають питання збереження життя військовим, що беруть участь у таких місіях, місцевому населенню, яке є свідком тих подій. Тобто питання створення миру є все одно ключовим, навіть якщо для нього і застосовуються збройні дії. Є відомий латинський вислів: хочеш миру, готуйся до війни, він як раз підтверджує ідею захисту із застосуванням, здавалося б, таких ресурсів, що є суперечливими для такої мети як мир. Міцність, впливовість, могутність держави обумовлюється, не в останню чергу, збройним потенціалом такої держави. Проте, у ХХІ столітті, знову ж таки, через ідею миру, багато країн проходили через роззброєння, свідому відмову від активної боєздатної армії, певних видів озброєння, зменшення військового контингенту, тощо. Звичайно, що проблема миру та війни існує відтоді, як існує людство і пошук ефективних шляхів подолання.

Саме філософський аналіз феномену миротворчості є основою для загально-гуманітарного знання і може бути практичним методом для досягнення миру. Вважається що, «аналіз доступних джерел, що тематично належать до цієї теми, вказує на певну дихотомію підходів до розробки філософського осмислення військової проблематики. Це насамперед «погляд із середини» – філософські рефлексії професійних військових, що обирали за мету дослідження сутності та законів війни. До класики творів з військової тематики можна віднести роботи Сунь-Цзи «Мистецтво стратегії», К. Клаузевица «Про війну», Б. Х. Ліддела-Гарта «Стратегія непрямих дій»» [3, с. 102].

Отже проблеми миротворчості мають системний характер, вони стосуються різних складових існування суспільства: політики соціальних складових, економічних, дипломатичних, психологічних підстав існування суспільства, тощо. Саме тому, необхідно здійснювати науковий пошук достовірних джерел інформації про явища, або дії які є відомими, задля того, щоб підлаштувати їх під вже відомі аспекти життя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Миротворчість. Електронний ресурс. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B8%D0%B9>

2. . Будько Я.О. Миротворчість – діалектика війни та миру: теоретико-методологічний та соціально-філософський аспекти. *Зовнішня політика і*

дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія: історичні науки. 2015. С. 88–98.

3. Шевців М.Б. Історико-філософська рефлексія війни. *Науковий вісник Львівський державний університету внутрішніх справ*. Вип. 2. 2016. С. 96–104.

Віталій ВЕДЕНСЬВ

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат політичних наук, доцент,

ДІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ВОЛОНТЕРІВ ЯК ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ

Проблема соціальної інтеграції існувала в Україні майже з моменту проголошення незалежності. На заваді інтеграції суспільства стояли чисельні соціокультурні, політичні, конфесійні, мовні, етнічні, регіональні особливості, що національною свідомістю українців сприймалися як розбіжності [1]. Вагомою причиною слабкої внутрішньої інтеграції українського суспільства є, по-перше, відсутність «узагальненої міжособистісної довіри» між громадянами, та, по-друге, меж громадянами та державою. Все вищесказане не сприяє і формування громадянського суспільства в Україні. Серед основних чинників гальмування процесу формування громадянського суспільства в країні можемо назвати: істотний розрив між цінностями, які проголошені та цінностями, на які орієнтуються в реальному житті; колізійність та конфронтаційність стосунків між громадянським суспільством і державою, відсутність державної політики, спрямованої на розвиток і підтримку інституцій громадянського суспільства, які характеризуються слабкістю та неефективністю; відсутність економічних засад та збалансованої державної політики для формування середнього класу, до якого сьогодні за об'єктивними критеріями належить близько 9–15% громадян; нестабільний характер сучасної політичної ситуації, дестабілізації якої в чималому ступені сприяє діяльність політичного керівництва країни.

Безумовно, що з теоретичної точки зору соціальна відповідальність, толерантність та довіра можуть виступати дієвими інструментами та чинником процесу соціальної інтеграції тому, що здатні забезпечувати формування належного соціально-психологічного фону для об'єднання людей з різними (соціокультурними, політичними, релігійними, етнічними, регіональними) цінностями, орієнтаціями та настановами в достатньо інтегроване суспільство.

Проте в реальному житті їх інтегруюча здатність залежить від співпадіння цілої низки змінних умов, серед яких найбільш визначальними є внутрішньополітичні та зовнішньополітичні умови. Якщо, з однієї сторони,

внутрішньо політичні умови є не зовсім сприятливими для процесів інтеграції і пояснюється це тим, що політична влада не створює в суспільстві сприятливі умови і демонструє в переважній кількості випадків безвідповідальність та нетолерантне ставлення до громадян, що, безумовно, породжує втрату довіри до неї.

З іншої сторони, несприятливі зовнішньополітичні умови, які сформувались в наслідок початку відкритої збройної агресії російської федерації призвели до активізації чисельних громадських організацій та рухів. Діяльність цих сегментів ще слабкого в Україні громадянського суспільства, безумовно, сприяє інтеграції українського суспільства тому, що базується на засадах саме соціальної відповідальності, толерантності та взаємної довіри. Діяльність саме представників громадянського суспільства свідчить про те, що в Україні зберігається вагомий прошарок соціально активних людей, наділених громадянськістю та здатних взяти на себе відповідальність за майбутнє країни. Діяльність чисельних волонтерських організацій, проектів та рухів сприяє процесам інтеграції в Україні [2].

Ще однією чисельною соціальною групою українців, діяльність якої сприяє інтеграції країни є, безумовно, збройні сили України. В рядах військових, які звертаються один до одного «побратим» в силу постійної загрози смерті, чисельні (перераховані вище) відмінності між людьми здаються не суттєвими. Те що розділяє людей в умовах мирного часу: культурні, політичні, релігійні погляди, мовні, етнічні, соціальні та регіональні відмінності, в умовах повоєнного часу перетворюється лише на незначну особливість людини. Військове братство поважає особливості кожної людини, якщо вони не знецінюють громадянську позицію людини та її відношення до захисту Батьківщини.

Слід звернути увагу на те, що політологи та соціологи вважають, що після завершення російсько-української війни, військові стануть серйозною соціальною силою, яка буде залучена до процесу оновлення та об'єднання країни. Існує думка, що колишні військові будуть намагатися відтворити стандарти провірених в умовах повоєнного часу міжособистісних відносин в умовах мирної ситуації. Вірогідніше за все, вони серйозно вплинуть і на переформатування складу української політичної еліти.

Толерантне ставлення та взаємоповага до особливостей іншого знайшла прояв і серед цивільного населення країни. Особливо наочно це було продемонстровано мешканцями західних та центральних регіонів країни по відношенню до біженців та тимчасово переміщених осіб зі Сходу.

Таким чином, досвід повоєнних років, свідчить про те, що в суспільстві поступово відбуваються необхідні зміни [3], щодо психологічного сприйняття в інтерпретації того соціального різноманіття соціокультурних, політичних, конфесійних, етнічних, регіональних особливостей, які довгий час сприймалися як роз'єднуючі країну фактори. Країна об'єднується, незважаючи на соціального різноманіття та воєнного стану. Втім, це відбувається не стільки завдяки ефективному державному менеджменту, скільки завдяки активності

представників громадянського суспільства у вигляді чисельних волонтерських організацій, проектів, рухів та військового братства. І такий стан речей є, безумовно, проблемою, як, потребує в подальшому нашої уваги та дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головаха Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особистості. Політологічні читання. 1992. № 1. С. 24–39.
2. Краснова В. Як українська благодійність змінює національну свідомість. Громадський простір: 14.10.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-ukrajinska-blahodijnist-zminyuje-natsionalnu-svidomist> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

Олександр КОВБАСЮК,
здобувач вищої освіти факультету
№ 1 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх
справ, рядовий поліції
Науковий керівник:
Ксенія НІКОЛЕНКО
доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ДУАЛІЗМ ФІЛОСОФІЇ МИРУ ТА ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВИХ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Сфера суспільної свідомості включає в себе сталі складові існування людства. Компоненти суспільної свідомості, що пов'язані різноманітними теоріями, принципами та змістовими складовими, утворюють системне, теоретичне уявлення про світ, ставлення до нього людини. Загальнонаукове уявлення про суспільну свідомість включає в себе релігію, право, політику, культуру, етику та естетику. Така різноманітність складових підкреслює складність та багато вимірність феномену суспільної свідомості та наголошує на системності явища – певні аспекти існування окремої людини, чи всього соціуму проявляються з різних сторін, можуть трактуватись з різних точок зору: як правові чи політичні явища, як елемент культури чи релігійний припис, тощо. А саме проблема воєн як питання щодо існування всього людства, культурних підвалин розвитку суспільства, релігійних приписів щодо військових дій,

правових аспектів ведення бойових дій – все це різноманітні складові суспільної свідомості у спробі дослідити війну як явище та окреслили її особливості та наслідки в загально-соціальному контексті.

Тому, що проблема війни є невід’ємним аспектом існування людства та викликає потребу в її дослідженні, виникає потреба в дуалістичному аналізі як війни так і миру як природний станів існування суспільства. Ще Томас Гоббс сказав, що природній стан існування людства – це війна всіх проти всіх [1, с. 6, с. 151]. На думку філософа, в природі людини закладено ідею війни як протистояння, за ресурси (тема, яка в сучасних дослідженнях займає ліву частку уваги, бо вважається, що боротьба за природні ресурси є, чи не єдиним сучасним фактором розв’язання військових дій. Проте, як бачимо на прикладі нашої країни, саме національні інтереси, духовні підвалини існування етносу можуть виступати джерелом для протистояння агресору, а не сухі аспекти боротьби за конкретні території та ресурси, що на них розташовані), як боротьба за прагнення до кращого, що закладено в самій природі людини. Проте, Т. Гоббс відмічає, що війна всіх проти всіх не просто залишить єдиного найсильнішого, а вона знищить сам факт існування людства. Тобто люди здатні винищити самі себе, якщо не будуть опікуватись найголовнішою складовою, після війни, проблемою миру.

Саме мир і мирне співіснування людей, особливо після двох світових кривавих, нищівних війн дало людям змогу усвідомити необхідність існування, підтримання, пошуку миру. Саме дипломатичні способи вирішення конфлікту після другої світової війни стали найнеобхіднішим чинником існування людства [2, с. 6]. Пошук способів і остаточне вирішення конфлікту без військових дій є однією з тенденцій сучасного суспільства.

Хоча деякі дослідники виділяють певний «парадокс війни», який полягає в тому, що саме війна як раз і виступає джерелом миру: «Це відбувається з кількох причин: 1) завдяки повній перемозі однієї сторони над іншою; 2) внаслідок виснаження ресурсів обох сторін; 3) при (найчастіше) розв’язанні конфлікту цілей, що призвів до війни, яке відбувається внаслідок принесених нею перетворень (поки триває війна, відбувається перегляд цінностей, які завойовуються чи захищаються, відповідно до ціни, яку необхідно сплатити за них» [3, с. 89]. Також автор дослідження зазначає, що якими б «високими» не були ідеали для здійснення військових дій, після ресурсного виснаження (як людського так і матеріального), найвидатніші цілі та ідеї можуть похитнутись, або і взагалі зникнути через природну ідею самозбереження.

Тому проблема війни і миру як культурних підвалин існування людства залишається актуальною і в наші дні. Яким би стійким не було переконання в підтриманні миру за будь-яку ціну, ідея військового протистояння культивується в сучасному світі і може через ті самі сфери суспільної свідомості подаватись як боротьба за високі ідеали, релігійні цінності, відстоювання прав і свобод тих громадян, чий інтерес було попорано. На нашу думку, ідея війни як культивування агресії, як «історичної боротьби» не може виникати через збройну агресію на території суверенної держави. А от відстоювання власних

інтересів в межах кордонів своєї країни є справою честі та доказом гідності людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гоббс Т. Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / пер. з англ. Р. Димерця, В. Єрмоленка, Н. Іванової, Є. Мірошниченка, Т. Олійних. Київ : Дух і Літера, 2000. 601 с.
2. Ситник Г. Філософія війни та миру: курс лекцій. Київ : ТОВ «САК Лтд», 2023. 118 с.
3. Бурдюк Я.О. Миротворчість – діалектика війни та миру: теоретико-методологічний та соціально-філософський аспекти. *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. Серія: історичні науки. 2015. С. 88–98.

Владислав МАКАРЕВИЧ,

здобувач вищої освіти

факультету № 1 Криворізького

навчально-наукового інституту

Донецького державного університету

внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

НІКОЛЕНКО Ксенія,

доцент кафедри соціально-

гуманітарних та загальноправових

дисциплін факультету № 1

Криворізького навчально-наукового

інституту Донецького державного

університету внутрішніх справ,

кандидат філософських наук, доцент

ФІЛОСОФСЬКА СПЕЦИФІКА КОНЦЕПЦІЇ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ВІЙНИ

У сучасному світі проблема війни набуває неабиякої актуальності: кількість країн в яких ведуться бойові дії, існують чи заморожені, чи зупинені конфлікти все зростає. Окуповані території суверенних держав, самопроголошені республіки, порушення багаторічних міжнародних домовленостей, свідоме використання риторики війни (прагнення зі зброєю в руках відстоювати власні інтереси) стає однією з ключових рис сучасних протистоянь. Якщо декілька десятиліть тому, в основному воєнні конфлікти здійснювались за допомогою інформаційних, дипломатичних, економічних та інших ресурсів, то з накопиченням військового потенціалу окремими державами, альянсами, ідея роззброєння фактично вижила саму себе. Сучасні держави на прикладі певних суверенних держав, на територію яких здійснено військово-втручання, віддають перевагу збройним формам захисту. Тобто, звичний хід

речей, аналіз бойових та дипломатичних дій, потребує постійного моніторингу та створення своєрідного інструментарію задля вивчення поточного стану речей та визначення його майбутнього розвитку.

З точки зору філософії, війна потребує постійного вивчення як феномена, дослідження її сутності та суті (не тільки і не стільки з точки зору військової стратегії), а і з огляду на глобальні, гуманітарні, онтологічні, гносеологічні, антропологічні та інші чинники. Проблема війни охоплює різноманітні складові та не може бути зведеною суто до геополітичних питань. Українська філософсько-економічна традиція схиляється до сприйняття війни як «складне явище, пов'язане з усіма сторонами суспільного життя: політикою, ідеологією, правом, мораллю, економікою. Основним матеріальним чинником, що визначає хід і результат війни в цілому, є економічні ресурси суспільства... Взаємозв'язки війни та економіки носять конкретно-історичний характер, мають свої специфічні особливості на кожному етапі розвитку суспільства» [1, с. 84]. Звичайно, що економіка має визначальний характер для вирішення військових протистоянь, проте, політична складова війни змальовує вирішальний вплив навіть економіки (звернення по допомогу до дружніх держав, включення у військові дії держав-партнерок – все це зумовлюється політичними чинниками, факторами, інтересами та складовими).

Тому, співвідношення реального способу дій наявній обстановці виступає чи не одним з основних законів ведення військових дій, воєнних операцій. Бо вибір правильних форм і методів ведення боротьби, дозволить коректно використовувати економічний ресурс та виконувати політичні цілі та завдання.

Український філософ Олександр Панфілов зазначає, що не всі дослідники вважають за доцільне включати в поняття основного закону війни таку складову, як особливість способу ведення бойових дій: «Однак тут слід послатися на визначення сутності війни: і війна, і політика, станом якої є війна, суть процесу цілеспрямованої людської діяльності. Врахування впливу суб'єктивного фактора у вигляді «усвідомлено вироблених» і обраних форм, методів і способів збройної боротьби – об'єктивна, більш того, необхідна умова. Отже, є справедливим включення у визначення основного закону «політичних цілей», постановка і формування яких є результатом «усвідомленої» діяльності керівництва будь-якої країни» [2, с. 41]. Тобто, дослідник розглядає сукупність факторів, що обумовлюють основу та специфіку основного закону війни, роблячи висновок про багатокomпонентність поняття основного закону війни як такого.

Отже, спроби дослідників виявити фундаментальні, ґрунтовні складові війни є спрямованими на комплексне, філософське дослідження феномена війни. Демонструють спроби проаналізувати феномен як складову людського існування, де з чітким усвідомленням руйнівних, а іноді і фатальних наслідків війни та збройних протистоянь, тісно уживаються концепції політичного відтворення, економічної боротьби та активного протистояння на тлі інтересів з непримиренної позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лавриненко В.М., Логінов М.М. Філософія війни: історико-економічні аспекти. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*, Вип. 3-4, 2015. С. 82–88.
2. Панфілов О.Ю. До проблеми розуміння основного закону війни у сучасній філософії війни. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. № 4 (31) 2016. С. 36–43.

Юлія БЕРЕЗА,

здобувач вищої освіти факультету
№ 1 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх
справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

НІКОЛЕНКО Ксенія,

доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ «ГІБРИДНА ВІЙНА»

Термін «гібридна війна» використовується зараз для позначення різноманітних способів активності ворога, що спрямовані на досягнення швидшого результату (перемоги взагалі, виграшу на певних етапах, ділянках, тощо) у військовому конфлікті. Проте однозначного тлумачення цього терміну наразі не спостерігається бо різні дослідники, в різний спосіб намагаються визначати або описати це складне явище.

В чому ж полягає специфіка гібридних війн? Як правило, це сукупність дій, спрямованих на руйнування внутрішнього ладу країни, де здійснюють військові дії. Велика українська енциклопедія визначає гібридну війну як «(англ. hybrid warfare) – різновид ескалації конфліктів, властивий для 21 ст., що поєднує застосування державних та недержавних, традиційних і нетрадиційних стратегій, ресурсів, засобів, методів підривної діяльності, механізмів кібервійни з метою досягнення певних політичних цілей» [1]. Тобто, підкреслюється «сучасність» терміну, його розуміння та застосування в сучасних умовах – з використанням технологій, засобів, які є актуальною соціальною реальністю. Війна здійснюється вже не тільки на полі бою (ми не говоримо про вже відомі в історії факти партизанського протистояння чи певних підривних дій), реалізується цілеспрямована, системна стратегія, що впливає на життя всього суспільства,

проти котрого розв'язано бойові дії. Тобто конкретні дії можуть бути не пов'язані, безпосередньо, з бойовими діями («мінування» шкіл дитячих садків, лікарень, банківських установ тощо), проте впливають як на бойовий дух, так і на економічну складову суспільства. Наприклад, Імануїл Кант вважав, що війна є природнім станом існування людства (простежуємо тут думку Т. Гоббса), та мирне існування за таких умов просто фізично неможливо, на думку І. Канта вирішити ситуацію є можливим лише за умов застосування легітимного насилля [2, с. 125]. І в сучасних умовах це легітимне насилля набуває незвичайних, або таких, що раніше не застосовувались, форм.

В цілому гібридні війни включають в себе декілька напрямів, вимірів, за якими застосовуються різні ресурси з метою подолати супротивника. Такими напрямками можуть одночасно виступати: військовий, політичний, дипломатичний, економічний, правовий, соціальний, психологічний, ідеологічний, інформаційний. В цілому, такі напрями могли застосовуватись і раніше, проте відразу в такій кількості і одночасно – це стало можливим зробити через сучасні можливості науково-технологічного характеру. Така властивість, вважається, що є притаманною лише війнам ХХІ сторіччя, бо раніше суто технічно це не можна було здійснити.

Гібридні війни не просто покликані вимотати супротивника на різних рівнях, а, в першу чергу, здолати його всіма можливими способами, в максимально короткий термін, з неможливістю його відновлення швидкого відновлення. Системна робота з різними сферами життя суспільства дає змогу ворогу переконувати місцеве населення, «готувати» його до прийняття нових умов існування, негативно впливати на емоційний фон практично кожної особи, впливати на свідомість та думки людей. Звичайно, що для ефективного спротиву має бути сформована система протистояння таким «вкидам» інформації, здійснювати власну постійну роботу з ефективного інформування та протидії такій формі агресії. Головною метою гібридної війни є підтримка внутрішніх протиріч, конфліктів, неузгодженості країною-агресором в країні, де ця агресія застосовується.

Таким чином, дослідження сучасних форм проведення війни є необхідною умовою не тільки в теоретичному дослідженні війни як феномена, але і має застосовуватись для фактичного вивчення задля ефективної боротьби та протистояння. Бо дії ворога треба вивчати, щоб розуміти їх принципи і реалізовувати ефективно протистояння їм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0
2. Носач Б.О. Семантико-стилістичне наповнення протилежності «війна - мир»: до розуміння філософії військової справи. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2020. № 1(31). С. 122–127.

Світлана МИХАЙЛЕНКО,
здобувач вищої освіти факультету
№ 1 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх
справ, рядовий поліції
Науковий керівник:
НІКОЛЕНКО Ксенія
доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК РІЗНОВИД СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ

Неможливо переоцінити значення інформації, через використання великої кількості даних, через можливість застосування технічних пристроїв, що здатні аналізувати велику кількість матеріалу, або через важливість інформації у зв'язку з її використанням у мережі інтернет. Розвиток технологій формує особливий простір, в якому інформація відіграє ключову роль. Тому значення інформації, вміння нею користуватись, перевіряти (здійснювати факт-чекінг), критично ставитись – ось ключові якості для сучасної особистості. Проте, не дивлячись на обізнаність людей, все одно залишається їх велика кількість, що в силу певних обставин стають жертвами інформаційних атак, маніпуляцій, вкидів, пропаганди, тощо. Тому без пекові складові є вкрай актуальні, бо інформаційна агресія часто вживається зі словам: зброя, диверсія, боротьба. Бо те, що відбувається на інформаційному полі, інакше як війною назвати не можна. Тому що в соціальних мережах, в різноманітних пабліках відбувається не просто обмін інформацією, а спеціально підготовлені (наймані) фахівці будують діалог таким чином, щоб транслювати потрібну їм точку зору, змінювати наявну, плутати поняття, маніпулювати.

В полі інформаційної війни особливу увагу слід приділити розгляду фальсифікацій, що використовуються з метою маніпуляцій, бо ніщо так не впливає на співрозмовника як інформація, що подається ніби з перевіреного джерела, ніби істина в останній інстанції. Метою таких повідомлень є не просто зміна думки, а обернення в свою віру співрозмовника. Існує багато способів і досліджень, що їх вивчають, проаналізувати та виявити такі маніпуляції, але нашою метою є дослідження саме симулякрів – зображення, або копія чогось, чого насправді не існує [1]. Симулякри супроводжують сучасну людину, бо з тією кількістю часу, яку проводять люди в інтернеті можна цілком стверджувати, що ми живемо у штучній реальності, спираємось на ту картинку, якою живимось і за рахунок якої створюємо враження власного правдивого існування. Тому

постмодерне уявлення про симулякри як складові сучасної культури є основою існування і протистояння, а також військових дій в сучасності. Так, французький філософ Жан Бодріяр виділяє три види симулякрів: «1) симулякри-копії, які є природними, натуралістичними, заснованими на зображенні, імітації, підробці; 2) симулякри – функціональні аналоги: продуктивні та ті, що напружені на її підвищення; 3) симульовані симулякри, засновані на інформації, моделюванні, їх ціллю є тотальний контроль» [2, с. 8]. Тобто для людини є характерним симулювати якусь річ, процес чи подію. В цілому це може робитись з різною метою, проте нас цікавлять саме маніпуляції, що можна використовувати в інформаційних війнах, які можуть виступити цим інструментом тотального контролю.

Ми живемо в умовах симуляції, бо людям подобається відчуття контролю, стабільності, які нам дають штучно створені умови нашого існування – соціальні мережі, форуми та інші складові інтернет-технологій. Сучасна людина, можна сказати намагається уникнути реальності через симулякри, бо велика кількість інформації вводить як мінімум в стан тривожності, викликає нерозуміння, дискомфорт, а штучно створені «зручні» умови існування, що не відображають реальність є комфортними та сприятливими, бо надають швидку відповідь на питання, швидке рішення проблеми. В контексті інформаційних воєн, можна говорити про симуляції в засобах масової інформації, наприклад уникнення назв речей такими, якими вони, підміна понять (наприклад: «українців як нації не існує», «Україна створена радянським союзом», кордони України «подарував» їй радянський час» і багато-багато інших). Через це, реальні факти, події віддаляються від особи, що приймає інформацію, так споживаються симулякри, лише копії реальних подій або речей. Так, активно використовувались терміни «київська хунта», «нелегітимне керівництво держави», тощо [3, с. 321]. Ці поняття покликані створити негативний настрій, сформувані заперечне ставлення у самого народу до його політичних лідерів, підірвати стабільний устрій, підірвати владу як такої.

Тому дослідження феномену викривлення світу, свідомої зміни явищ, підміни понять є важливим та актуальним в наші дні. Саме ці моменти є основою інформаційних воєн. Українська науковець Марина Паскалова, дослідивши напрацювання фахівців з інформаційних воєн зарубіжних країн, визначає, що інформаційні війни можуть відрізнитись за метою здійснення активності, за способом збору інформації, за суб'єктом її спрямування (командно-управлінська, розвідувальна, електронна, психологічна, гакерська, економічна, кібервійна) [4, с. 104].

Отже проблема інформаційної війни є вкрай актуальною для сучасних українців, бо ворог не просто здійснює на нас тиск у військовому, чи ресурсному плані, але і застосовує практично всі види інформаційних воєн проти нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Невдачина А.Ю. Симулякр та симуляція як способи маніпуляції. Електронний ресурс. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/>

2. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з англійської В. Ховхун. Київ: ОСНОВИ 2004. 230 с.

3. Холох О. І. Процеси симуляції та симулякри в контексті новітніх війн: філософсько-антропологічне осмислення. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 126. 2017. С. 320–324.

4. Паскалова М. І. Філософські основи інформаційних війн. *Перспективи*. Вип. 3 (65), 2015. С. 102–108.

Іван ЛІЩИНА,

здобувач вищої освіти,
факультету № 1 Криворізького
навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

НІКОЛЕНКО Ксенія.

доцент кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ПОНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

Проблема війни та ведення військових дій завжди викликала морально-етичні дилеми. Здавна, в історії людства, виникла ідея справедливого відстоювання своїх інтересів, збройне протистояння через неможливість використання інших методів впливу. Крайня потреба в військових протистояннях до останніх часів залишилась у формі вкрай небажаних способів вирішення конфліктів. Проте, ідея справедливості війни залишається актуальною.

Ще з часів Античності, починаючи від Цицерона, право на самозахист виводилось з природного права, та цим правом було наділено кожна державу [1, с. 277]. Також допускалась можливість захисту своїх інтересів, кордонів на міжнародному рівні. Більше того, припускалась можливість включати інші держави задля захисту своїх інтересів, використовувати всі можливі ресурси, що могло суперечити принципу справедливості. Використання війни з метою досягнення справедливості ще з давніх часів було допустимим, виступало одним зі способів досягнення справедливості, проте, майже в той самий час формуються концепції недопущення несправедливості, здійснюються спроби

прибрати інсинуації, підтасовку фактів, або іншу форму впливу на потрібний результат конфлікту з метою досягнення своїх результатів під «прикриттям» справедливості.

Пізніше, після Другої світової війни, можна констатувати повну зміну парадигми справедливої війни, яку зведено до недопущення збройного конфлікту, тобто, урегулювання збройного конфлікту має зводитись до недопущення цього конфлікту. Сучасний світ характеризується динамічністю, активністю змін та культивуванням цінностей миру, мирних перемовин, дипломатичних способів вирішення конфліктів. Мирне врегулювання конфлікту є необхідною частиною концепції справедливої війни, тобто допустимою формою вирішення війни. Ідея виправдання та нівелювання наслідків війни знаходила своє відображення в концепції справедливої війни. Бо розуміння людством ідеї неморальності, шкоди, факту смертей та інших негативних наслідків війни ідея справедливості допомагає вирішити моральну дилему шкоди задля дотримання принципу справедливості.

Ідея незалучення інших держав в військовий конфлікт отримала не просто сучасне осудження, а і знайшла своє застосування (точніше, спроби) в різноманітних поглядах теологів. Так, святий Амвросій вважав, що той, хто був спроможний, але не відвів удар ворога від свого товариша, є винним, такою ж мірою, як той, хто вчинив напад [2, с. 98]. Тобто, в основі справедливої війни лежить принцип міжнародної допомоги. В різних джерелах можна знайти інформацію, що ідеї святого Амвросія використовувались для виправдання хрестових походів, проте цю ідею можна трактувати як пояснення міжнародного втручання у військові конфлікти, наявність миротворчих місій, тощо.

Таким чином, концепція справедливої війни знаходить підтвердження в багатьох джерелах, та за сучасних умов розуміється як така, що зазнала змін, трактується як дотримання миру, уникнення збройних протистоянь. Проявляється у вигляді заборони певних видів озброєнь, використанні мирних переговорів, застосування методу припинення бойових дій, тощо, з метою недопущення більшої кількості жертв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панафідін І.О. Проблема миру в контексті філософської традиції справедливої війни. *Гілея*. Вип. 80. С. 276-279.
2. Семчинський К. Контroversа теорії справедливої війни у працях філософів і християнських теологів. *Українське релігієзнавство*. 2004. № 29. С. 95-103.

СЕКЦІЯ V. ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Людмила КОСТЕЦЬКА,

здобувач вищої освіти Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ; волонтер; голова ГО «ЧАС СПРАВ»; керівник ГО «Координаційний центр немедичного розвантаження та немедичної соціально-психологічної реабілітації «RELAXHUB «HELP`er»; заступник керівника організації ГО «Ветеран Хаб «Позивний Україна»

Науковий керівник:

Тетяна ДАЦЮК,

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ, СПРИЙНЯТТЯ ЇХ РОДИНОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ: ПЕРЕХІД «ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ»

Ветерани, які повертаються до цивільного життя, стикаються зі значущим спектром психологічних та соціальних викликів. Відмова суспільства в їхньому сприйнятті може суттєво впливати на процес соціальної інтеграції ветеранів, ставлячи під загрозу їхню здатність успішно взаємодіяти з оточуючим середовищем. Зокрема, це може проявлятися у відсутності розуміння чи недооцінці їхнього унікального досвіду, що ускладнює процес адаптації та переходу від військового життя до цивільного.

Важливим аспектом є той факт, що ветерани мають свій власний, індивідуалізований досвід, який, консолідуючись під час переходу, може слугувати цінним ресурсом для їхньої реінтеграції та успішної адаптації під час навчання чи працевлаштування. Використання цього досвіду в навчальних та професійних сферах може сприяти збереженню та вдосконаленню їхніх умінь та

знань, що в сукупності допомагає ветеранам ефективно інтегруватися у цивільне суспільство.

Тема соціальної інтеграції ветеранів є надзвичайно актуальною в контексті забезпечення розуміння та надання необхідної підтримки для успішної консолідації цих осіб. Розробка та впровадження програм підтримки, абілітації та реабілітації ветеранів набувають стратегічного значення, сприяючи покращенню їхнього сприйняття у суспільстві. Посилення уваги до соціального та психологічного благополуччя ветеранів після їхнього повернення до цивільного життя є невід'ємною частиною ширшого завдання забезпечення їхнього повноцінного впровадження в громадянське суспільство.

Проблема соціальної інтеграції, консолідації та адаптації ветеранів у цивільне життя визначається як важливий напрямок наукового дослідження, на що вказують документовані випадки, що стосуються різних аспектів цієї проблеми. Динаміка дослідження даної теми залежить від низки факторів та умов, таких як географічне розташування, рівень доступності інформації, особливості конфлікту, інші місцеві чинники.

В різних країнах спостерігається різний рівень досліджуваності даної проблеми, а це пов'язано із суспільними, економічними та політичними реаліями кожної країни. Наприклад, в країнах з великим обсягом військових конфліктів часто спостерігається збільшений інтерес до дослідження адаптаційних процесів ветеранів, порівняно із країнами, які не мають аналогічного історичного контексту.

Дослідження проблеми виконується на різних рівнях та з різних підходів. Вчені розглядають питання психологічного та емоційного благополуччя ветеранів, а також аналізують державні процеси переходу, від воєнного конфлікту до повсякденного цивільного життя. Здобуті в ході цих досліджень дані надають можливість розробляти та вдосконалювати стратегії для поліпшення підтримки та соціальної інтеграції ветеранів у суспільство.

Отже, наукові дослідження у цьому напрямі розкривають різні виміри проблеми і допомагають сформулювати комплексні підходи до вирішення викликів, що стоять перед ветеранами при їхньому поверненні до цивільного життя.

Цільовим завданням даного наукового дослідження є глибоке розкриття проблематики соціальної інтеграції ветеранів у цивільне життя з метою поліпшення загального розуміння цієї групи осіб у суспільстві та розгляду їхнього адаптаційного процесу та соціальної підтримки після періоду військової служби. Основною метою є системний аналіз того, як суспільство взаємодіє та сприймає ветеранів, враховуючи різноманітні аспекти їхнього життя та досвіду.

У контексті психологічних аспектів дослідження, основною метою є проведення комплексної оцінки психологічного стану ветеранів, зокрема виявлення можливих проблем, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Аналізуючи психічний стан ветеранів, дослідження спрямоване на визначення ключових факторів, що впливають на їхню психічну стійкість та добробут.

Крім того, однією з основних цілей є визначення ефективних методів та стратегій для успішної психологічної реабілітації ветеранів, спрямованих на вирішення виявлених проблем та покращення їхнього психологічного благополуччя. Це включає розробку та оцінку програм, які сприяють психологічній адаптації ветеранів та забезпеченню їхнього ефективного впровадження у цивільне суспільство.

Отже, наукове дослідження присвячено розгляду та вирішенню важливих аспектів соціальної та психологічної інтеграції ветеранів, враховуючи комплексний підхід до їхнього життя та добробуту в післявоєнний період.

Під час процесу соціальної інтеграції ветеранів у цивільне життя використовуються різноманітні методи для систематичної оцінки цього складного процесу. Зокрема, застосовуються методи, що охоплюють різні аспекти соціальної та психологічної динаміки, з метою забезпечення комплексного та глибокого розуміння ефективності інтеграції ветеранів у нове соціальне середовище.

Для оцінки соціальної інтеграції використовуються методи, такі як інтерв'ювання, анкетування, спостереження та аналіз соціальних мереж. Ці інструменти дозволяють отримати вичерпну інформацію про взаємодію ветеранів із суспільством, їхню участь у різних соціальних контекстах та рівень підтримки, яку вони отримують.

Щодо психологічних аспектів інтеграції, застосовуються методи, такі як психологічні тести, інтерв'ю з психологами та аналіз медичних записів. Ці інструменти спрямовані на визначення психологічного стану ветеранів, виявлення можливих проблем, таких як посттравматичний стресовий розлад, та розробку ефективних стратегій психологічної реабілітації.

Дослідження зосереджене на вимірюванні успішності інтеграції ветеранів у цивільне життя та аналізі їхнього сприйняття суспільством. Аналізуючи процеси та виклики, які ветерани зазнають під час переходу від військового до цивільного життя, дослідження спрямоване на вивчення того, як вони консолідують свій воєнний досвід із новими вимогами цивільного оточення.

В контексті соціально-психологічних аспектів вивчаються різноманітні фактори, такі як інтеграція, консолідація, адаптація, психологічне благополуччя та вплив суспільства на психіку ветеранів. Результати дослідження сприятимуть розробці стратегій та програм соціальної підтримки, спрямованих на покращення адаптації ветеранів у цивільне життя.

Повернення ветерана до цивільного життя представляє собою не лише перехідний етап, але й складний період, що супроводжується новими викликами та психологічним стресом. Важливо враховувати, що ці виклики можуть бути важливими факторами у вирішенні проблем, з якими стикаються ветерани під час реінтеграції у цивільне оточення після військової служби.

По-перше, важливо враховувати, що багато ветеранів мають досвід травматичних подій, що може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Цей фактор значно впливає на психічну стійкість ветеранів та їхню здатність адаптуватися до нового соціального середовища.

Крім того, ветерани можуть відчувати труднощі у встановленні нового режиму, втрату звичних структур та підтримки, що може породжувати депресію та тривожність. Адаптація до нових реалій життя відбувається не лише на фізичному рівні, але й на рівні психічної стійкості та емоційного благополуччя.

Повертаючись до цивільного життя, ветерани можуть відчувати відчуження від тих, хто не розуміє їх воєнний досвід, що спричинює поступовий втрату зв'язку зі спільнотою. Ця втрата зв'язку може перетворитися у серйозний фактор, сприяючи соціальній ізоляції ветерана, що, в свою чергу, може мати важливий вплив на його психологічне благополуччя та загальну якість життя.

Звикаючи протягом військової служби до життя «за графіком», ветеран зіштовхується з ще одним викликом під час повернення у цивільне життя – зміною режиму та структури дня. Втрата жорсткої військової дисципліни та режиму може викликати труднощі у встановленні нового розкладу та організації життя, потребуючи від ветерана адаптації до нового способу життя та встановлення нових життєвих структур.

Повернення ветеранів до цивільного життя призводить до зіткнення з рядом викликів, особливо в контексті переходу з військового оточення до цивільного середовища. Деякі навички, набуті під час служби в армії, можуть не мати прямого застосування у цивільній сфері, що ставить ветеранів у менш конкурентоспроможне положення на цивільному ринку праці. Ці «неадекватні» навички стають фактором, що негативно впливає на професійну реінтеграцію, особливо у випадках, коли ветерани мають фізичні обмеження або травми, що ускладнюють їхню повсякденну діяльність.

Фізичні проблеми є серйозним викликом для багатьох ветеранів, ускладнюючи їхню здатність до повсякденної діяльності. Зокрема, ветерани можуть стикатися з труднощами у доступі до необхідних медичних та психічних послуг, а також з складністю у влаштуванні страховок.

Необхідно також враховувати проблеми адаптації сім'ї ветерана. Повертаючись до ролі батька, чоловіка або дружини, ветеран стикається з труднощами у встановленні та збереженні стосунків. Сім'я, в свою чергу, повинна адаптуватися до змін у поведінці та потребах ветерана, що вимагає часу та терпіння.

Особливу увагу слід звертати на аспекти психологічної реінтеграції. Ветеран повертається до ролі батька, чоловіка чи дружини, але ці ролі можуть зазнати змін під впливом його військового досвіду. Зміни в поглядах, цінностях та психологічному стані ветерана можуть впливати на сімейні відносини, породжуючи конфлікти та непорозуміння.

Забезпечення підтримки ветеранам включає надання доступу до психологічної допомоги, програм адаптації та професійної підготовки. Ці ресурси сприяють успішній реінтеграції ветеранів у цивільне життя, а також допомагають їхній сім'ї пристосуватися до нових реалій та встановити ефективну комунікацію.

У контексті полегшення процесу реінтеграції ветеранів у мирне життя важливо дотримуватися конкретних стратегій та зберігати високий рівень

чутливості та поваги. Деякі основні правила спілкування можуть виявитися визначальними у створенні сприятливого середовища для ветеранів.

По-перше, важливо утримуватися від обговорення чутливих тем, таких як політика, війна, провина, справедливість та несправедливість, якщо ветеран не виражає бажання обговорювати ці питання. Обирайте більш безпечні теми, такі як побут, минуле до війни чи особисті інтереси, що може створити сприятливий ґрунт для спілкування.

По-друге, важливо розуміти, що кожен ветеран має свою унікальну точку зору та власні оцінки ситуації. Готовність до прийняття різниці в поглядах та оцінках є важливим аспектом взаємодії. Замість конфронтації слід пропонувати свій приклад, розповідаючи про себе, що може полегшити спілкування та сприяти взаєморозумінню.

По-третє, важливо усвідомлювати, що ветерани можуть мати різні думки та оцінки ситуацій, і це є нормальним. Враховуючи, що їхні думки можуть змінюватися з часом, важливо уникати сперечань та конфліктів, сприяючи сприйняттю індивідуального розвитку персоналій.

Нарешті, необхідно бути особливо обережним у використанні жартів чи іронії, орієнтованих на ветеранів. Приклад, вказаний наприкінці, відображає невдалий жарт, який може викликати серйозні наслідки для психічного стану ветерана. Уникання таких ситуацій та виявлення поваги до їхнього досвіду є ключовим елементом у створенні підтримуючого оточення для їхньої реінтеграції в цивільне життя.

Повернення ветерана до цивільного життя представляє собою не лише індивідуальний процес адаптації для самого ветерана, а й колективний виклик для цивільного населення, що знову зіштовхується з присутністю особи, яка пройшла воєнний досвід. Цивільні, у свою чергу, зазнають змін у своєму звичному розміреному житті, навчившись функціонувати без активної участі конкретного ветерана в їхньому повсякденному житті. Для цивільних такі зміни можуть викликати стрес, а не завдати полегшення та радості від повернення ветерана, що була в перші дні його повернення.

Цивільні особи повинні ставитися до адаптації ветерана як до важливого процесу, що потребує спільних зусиль. Важливо уникати виняткового ставлення, не розглядати ветерана як боржника або себе як йому винних. Перехідному процесу адаптації варто надавати час, уникати тисків та вимог до ветерана на термінові рішення.

При взаємодії з ветераном важливо уникати висловлювання співчуття та забезпечувати йому самостійність. Занадто обережне ставлення, визначене як жалість або перебільшення поточних труднощів, може призвести до знецінення самооцінки ветерана, зробивши його вразливим та безсилим. На етапі повернення ветеран шукає нові орієнтири у цивільному житті, тому важливо сприяти цьому процесу, створюючи для нього можливості для нових досягнень.

Залучення ветерана до спільної праці та надання «інструкцій» для нового цивільного життя може виявитися значущою підтримкою у процесі адаптації та сприяти максимальному зменшенню вірогідності розвитку посттравматичного

стресового розладу (ПТСР).

У висновках важливо відзначити, що підтримка та соціально-психологічна реабілітація є критичними факторами в успішному переході ветерана в цивільне життя. Програми психологічного спрямування, розмаїті та інноваційні, здатні подолати психологічні труднощі та сприяти відновленню психологічного благополуччя ветеранів після повернення у цивільне життя, виконують важливу роль у цьому процесі.

Беззапересною є значущість родинної підтримки для ветерана, яка сприяє успішному його переходу та консолідації у новому оточенні. Враховуючи індивідуальний характер досвіду та потреб кожного ветерана, важливо надавати індивідуалізовані підходи до підтримки, щоб відповідати конкретним вимогам кожної особи. Сам процес переходу вимагає не лише відповідних ресурсів, але й часу, щоб забезпечити повноцінну адаптацію ветерана до нового цивільного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Психологічна реабілітація для ветеранів URL: <https://mva.gov.ua/ua/veteranam/likuvannya-ta-reabilitaciya/psykholohichna-reabilitatsiya-dlya-veteraniv>
2. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Захист прав ветеранів» URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/protection_of_the_20rights_of_war_veterans.pdf
3. Потреби та перешкод при працевлаштуванні ветеранів URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/07/Zvit_pereshkodi_precevlashtuvanii.pdf

Вікторія ШЕХОВЦОВА,
старший науковий співробітник
відділу забезпечення освітньої та
наукової діяльності Криворізького
навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ,
кандидат економічних наук

ПРАВО НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком введення на території України воєнного стану проблема домашнього насильства не зникла і постраждали іноді не знають, як захиститися. Ефективно допомагають постраждалим від домашнього насильства та протидіють йому фахівці системи безоплатної правничої допомоги.

Правнича допомога являє собою систему правничих послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини, на захист цих прав і свобод, та на відновлення у разі їх порушення. Конституцією України (ст. 59) визначено гарантоване право для кожного громадянина на професійну правничу допомогу, яка в передбачених законодавством випадках надається безоплатно. [1].

Порядок реалізації права на професійну правничу допомогу за рахунок держави визначений Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 року за № 3460-VI. Цей вид правничої допомоги гарантовано державою та повністю (або частково) формується за рахунок коштів Державного бюджету України, а також за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел [2].

Законодавством означено порядок надання безоплатної первинної правничої допомоги та безоплатної вторинної правничої допомоги. Первинна правнича допомога - вид державної гарантії, що полягає в наданні людині консультацій та правової інформації; роз'ясненні правових питань; складання документів правового характеру та інше. Фахівці в царині безоплатної правничої допомоги, здійснюють представництво інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечують захист особи від обвинувачення.

На безоплатну вторинну правничу допомогу мають право особи які потребують отримання таких видів послуг як: захист; здійснення представництва інтересів в судах; складання документів процесуального характеру та інші. Для отримання безоплатної вторинної правничої допомоги необхідно подати до найближчого за місцем свого перебування бюро правничої допомоги звернення та документи, які підтверджують відповідний статус особи.

Суб'єктами права на безоплатну вторинну правничу допомогу, зокрема, є: малозабезпечені люди; люди з інвалідністю; потерпілі від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту; постраждалі від домашнього насильства; діти. Саме постраждалі від домашнього насильства і повинні отримувати від держави вторинну безоплатну правничу допомогу. У розв'язанні проблем постраждалих від домашнього насильства, постає важливість комплексного підходу до таких проблем.

На жаль, проблема домашнього насилля залишається актуальною в Україні. Війна вплинула на психіку людей. До поліції з початку 2023 року надійшло майже 244 тисячі заяв і повідомлень щодо вчинення домашнього насильства. Це вид гендерно зумовленого насильства в Україні і він є найпоширенішим. *Постійне напруження, стрес спричиняють агресію та конфлікти, і саме ці фактори серед тих, що зумовлюють домашнє насильство.*

З метою належної організації роботи із запобігання та протидії домашньому насильству у Національній поліції створені 54 спеціалізовані підрозділи протидії домашньому насильству, в яких функціонують 62 мобільні групи реагування.

Міністерство соціальної політики в 2023 році передало в громади кошти на

відкриття та облаштування кризових кімнат і шелтерів для постраждалих від домашнього насильства.

Збільшена кількість працівників служб, які протидіють насильству та працюють з потерпілими. Впроваджено нову послугу психосоціальної підтримки та формування життестійкості постраждалих.

Щоб ефективно допомагати постраждалим від домашнього насильства та протидіяти такому правопорушенню фахівці системи безоплатної правничої допомоги повинні налагоджувати партнерські зв'язки з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та благодійними фондами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (в редакції Закону № 3022-IX від 10.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20141014>